

VANTAA

Oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuki

Vantaan perusopetuksen
opetussuunnitelman
muutokset ja täydennykset

Vantaan suomenkielisen perusopetuksen kuntakohtaisen opetussuunnitelman muutokset ja täydennykset

Perusopetuslakiin (642/2010) on tehty muutoksia koskien kasvun ja oppimisen tukea sekä oppilashuoltoa, henkilötietojen salassapitoa ja tiedonsiirtoa. Tästä johtuen Opetushallitus on tehnyt 29.10.2010 muutoksia ja täydennyksiä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin 2004. Määräys on voimassa 1.1.2011 alkaen toistaiseksi. Muutokset ja täydennykset edellä mainitussa määräysasiakirjassa edellyttävät, että myös opetuksen järjestäjä muuttaa ja täydentää omaa opetussuunnitelmaansa tämän osauudistuksen mukaiseksi. Opetuksen järjestäjän tulee ottaa opetussuunnitelma käyttöön viimeistään 1.8.2011.

Perusopetuslain muutoksen aiheuttamien toimenpiteiden valmistelun seuranta varten perustettiin sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen johtajista ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi sivistystoimen apulaiskaupunginjohtaja. Opetussuunnitelman osauudistusta valmistelemaan nimettiin kolme työryhmää, joiden tehtäväalueet olivat seuraavat: 1) oppilashuoltotyö ja salassapitomääräykset, 2) perusopetuksen opetussuunnitelman muutokset ja opetuksen järjestämisen suunnitelma sekä 3) perusopetuksen mukaisen erityisen tuen päätöksentekoprosessi. Työryhmien työskentelyyn osallistui sivistystoimesta suomen- ja ruotsinkielisen perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijoita hallinnosta ja työyksiköistä sekä sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoita. Työryhmien työtä yhdistämään nimettiin koordinaatioryhmä, joka on myös ollut vastuussa opetussuunnitelmatekstin lopullisesta kirjoittamisesta.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset koskevat seuraavia lukuja: luvun 1 alaluku 1.2 Opetussuunnitel-

man sisältö, luvun 8 alaluvun 8.1 kohta Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan arviointi, alaluvun 8.2 kohta Arvioinnin periaatteet ja alaluvun 8.3 kohdat Perusopetuksen aikana käytettävät todistukset ja Päätötodistus. Luvun 8.1 uusi otsikko on Tukea tarvitsevan oppilaan arviointi. Lukuun 2. on lisätty uusi alaluku 2.3 Perusopetuksen järjestäminen. Luvun 3 alalukua ja otsikkoa on muutettu, uusi otsikko on Opetusmenetelmät ja työtavat. Luvut 4 ja 5 on muutettu kokonaisuudessaan. Luvun 4 otsikko on Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja luvun 5 otsikko Oppimisen ja koulunkäynnin tukimuodot.

Koska kyseessä on opetussuunnitelman osauudistus, Vantaan perusopetuksen opetussuunnitelman muutokset ja täydennykset on toteutettu seuraavalla tavalla: asiakirja sisältää valtakunnallisen perustetekstin ja kuntatasoisen perusopetuksen opetussuunnitelman muutosten ja täydennysten osalta. Opetushallitus on määrännyt, mitä paikallisen opetussuunnitelman tulee sisältää, mitä siitä tulee käydä ilmi, mitä siinä päätetään, määritellään ja kuvataan sekä mitä siihen kirjataan.

Tämä opetussuunnitelman kuntakohtainen muutos ja täydennys liitetään osaksi alueellisia/kouluverkkokohtaisia ja/tai koulukohtaisia opetussuunnitelmia. Muutokset ja täydennykset otetaan käyttöön 1.8.2011 alkaen.

Tämä asiakirja sisältää opetushallituksen hyväksymät opetussuunnitelman perusteiden 2004 muutokset ja täydennykset. Opetushallituksen määräyksessä kursivilla olevat tekstit ovat täydennyksiä.

Vantaan perusopetuksen opetussuunnitelman muutokset ja täydennykset ovat asiakirjassa kehystettyinä ja eri kirjasintyyppillä.

Sisältö

1. Opetussuunnitelma	5
1.2 Opetussuunnitelman sisältö	5
2. Opetuksen järjestämisen lähtökohdat.....	6
2.3 Perusopetuksen järjestäminen	6
3. Opetuksen toteuttaminen.....	11
3.4 Opetusmenetelmät ja työtavat.....	11
4. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki	14
4.1 Yleinen tuki	19
4.2 Tehostettu tuki.....	20
4.3 Erityinen tuki	22
4.4 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa	25
4.5 Yksilölliset suunnitelmat	25
4.5.1 Oppimissuunnitelma	25
4.5.2 Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma	29
5. Oppimisen ja koulunkäynnin tukimuodot	32
5.1 Opetusjärjestelyihin liittyvä tuki	32
5.1.1 Tukiopetus	32
5.1.2 Osa-aikainen erityisopetus	34
5.1.3 Ryhmämuotoinen tuki (Erityisopetus 4.3)	36
5.1.4 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksessa vapauttaminen	44
5.1.5 Pidennetty oppivelvollisuus.....	46
5.1.6 Toiminta-alueittain opiskelu.....	48
5.2 Ohjauksellinen ja muu tuki	52
5.2.1 Kodin ja koulun välinen yhteistyö.....	52
5.2.2 Ohjauksen järjestäminen.....	54
5.2.3 Tulkitsemis- ja avustuspalveluiden järjestäminen.....	57
5.2.4 Perusopetusta tukeva muu toiminta	60
(5.3 kts. Joustava perusopetuksen toiminta, Ryhmämuotoinen tuki 5.1.3)	63
5.4 Oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen.....	63
5.4.1 Oppilashuolto.....	63
5.4.2 Turvallisuuden edistäminen	64
5.4.3 Henkilötietojen käsittely, salassapito ja tietojen luovuttaminen.....	66
5.4.4 Oppilashuollon ja turvallisuuden edistäminen paikallisessa opetussuunnitelmassa.....	67
8. Oppilaan arviointi.....	98
8.1 Arviointi opintojen aikana.....	98
8.2 Päätösarviointi	100
8.3 Todistukset	101

1. Opetussuunnitelma

1.2 Opetussuunnitelman sisältö

Perusopetuksen opetussuunnitelmasta tulee ilmetä seuraavat seikat sen mukaan kuin opetuksen järjestäminen edellyttää:

- arvot ja toiminta-ajatus
- yleiset kasvatuksen ja opetuksen tavoitteet
- kieliohjelma
- noudatettava paikallinen tuntijako
- toimintakulttuurin, oppimisympäristön ja työtapojen kuvaukset
- opetuksen mahdolliset painotukset, kielikylpy tai vieraskielinen opetus
- opetuksen mahdollinen eheyttäminen
- aihekokonaisuuksien toteuttaminen
- opetuksen tavoitteet ja sisällöt vuosiluokittain eri oppiaineissa tai opintokokonaisuuksittain vuosiluokkiin jakamattomassa opetuksessa
- valinnaisaineiden opetus
- tavoitteet oppilaan käyttäytymiselle
- yhteistyö esiopetuksen ja muun perusopetuksen kanssa
- yhteistyö muiden toimijoiden kanssa
- oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja tukimuodot luvuissa 4 ja 5 täsmennettyjen ohjeiden mukaisesti
- eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien oppilaiden opetus
- oppilaan arviointi ja sen perustuminen hyvän osaamisen kuvauksiin ja päättöarvioinnin kriteereihin
- opinnoissa etenemisen periaatteet
- todistukset
- tietostrategia
- toiminnan arviointi ja jatkuva kehittäminen.

2. Opetuksen järjestäminen

2.3 Perusopetuksen järjestäminen

Perusopetuslain mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa ja opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.¹

Oppilaalla on lain mukaan oikeus työpäivinä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppilaalla on myös oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut.²

Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän³ syyn perusteella. Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin, ohjelmiin ja julistuksiin, jotka edellyttävät opetuksen järjestämistä siten, että lasten ja nuorten oppiminen voidaan turvata yhteisessä koulussa⁴.

Opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Koulutyö järjestetään siten, että oppilaan hyvinvoinnille, kehitykselle ja

oppimiselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Kouluyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin puututaan heti. Koulu päivän tulee rakenteellaan, sisällöillään ja toimintatavoillaan luoda mahdollisuudet rauhalliseen työskentelyyn ja asioihin syventymiseen, yhdessä oppimiseen ja tekemiseen sekä oppimisen ilon ja mielekkyyden kokemuksiin.

Perusopetus edistää kannustavaa vuorovaiikutusta, yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään oppilaiden mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn sekä toimintaympäristöön. Osallisuuden kautta tuetaan oppimista, hyvinvointia sekä vastuulliseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista.

Oppilasta tukeva yhteisöllinen koulu arvostaa oppilaiden, opettajien, muiden kouluyhteisön jäsenten ja asiantuntijoiden sekä perheiden merkitystä toiminnassaan. Koulu tekee yhteistyötä esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan, muiden perusopetusta antavien koulujen, jatko-opintoja tarjoavien oppilaitosten, sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden lasten kasvua ja kehitystä tukevien toimijoiden kanssa.

¹ Perusopetuslaki (628/1998) 3 § 2 mom. (477/2003), 3 § 3 mom. ja 29 § 1 mom.

² Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010), 31 § 1 mom. ja 31 a § 1 mom. (477/2003)

³ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2mom.

⁴ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, Salamancan julistus (Salamanca Statement) 1994, Luxemburgin peruskirja (The Charter of Luxembourg) 1996 ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus 2006

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Vantaalla

Eheyttämisen ja eriyttämisen käsitteet

Vantaan perusopetuksen tavoitteena on tarjota oppilaille laadukasta opetusta ja varmistaa jokaisen oppilaan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin edistyminen sekä hyvinvointi ja turvallisuus kaikissa oppimistilanteissa. Oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin esteitä ennaltaehkäistään luomalla oppilaille oppimista edistävä oppimisympäristö (Vantaan Kasvatus ja koulutuspoliittinen ohjelma, 2011–2016).

Koulutuksellinen **eheyttäminen** on yhteiskunnallisen eheyttämisen muoto, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan jäsenryhmien tai yksilöiden tietoista ja tarkoituksellista samanlaista kohtelua koulutuksessa ja opetuksessa.

Vastaavasti koulutuksellinen **eriyttäminen** on yhteiskunnallisen eriyttämisen muoto, joka tarkoittaa yhteiskunnan jäsenryhmien tai yksilöiden tietoista ja tarkoituksellista erilaista kohtelua koulutuksessa ja opetuksessa. Koulutuksellinen eheyttäminen ja eriyttäminen voivat kohdistua samanaikaisesti mihin tahansa koulutukseen ja opetukseen liittyvään.

Eriyttämistä toteutetaan Vantaan opetustoimessa eheyttävällä otteella. Eheyttäminen tarkoittaa toimintojen yhtenäistämistä organisaation, yhteisön ja yksilön tasoilla. Edellytykset laadukkaalle opetuksen eriyttämiselle luodaan kaupungin tason organisatorisella eheyttämisellä, mikä merkitsee yhteneviä linjauksia ja toimintatapoja sekä selkeää ohjeistusta opetuksen ja tuen toteuttamisessa. Päämääränä on luoda palvelujärjestelmä, jossa yhteisin tavoittein ja yhtenäistävissä toimintaympäristöissä luodaan eriytyviä oppimisen ja opetuksen toteutustapoja. Esimerkkinä eheytyneen

ja eriytyneen toiminnan samanaikaisuudesta mainittakoon, että perusopetus on eheä vuosiluokat 1.–9. käsittävä kokonaisuus. Samalla perusopetus kuitenkin eriytyy alaluokkien luokanopettaja- ja yläluokkien aineenopettajajärjestelmiin.

Eriyttäminen ja eheyttäminen koskevat seuraavia koulutuksen ja opetuksen osa-alueita:

- tavoitteet
- sisällöt
- aika
- menetelmät; työtavat, didaktiset ratkaisut
- kehystekijät; resurssit, hallinto, päätöksenteko
- organisointi; rakenteet, prosessit
- arviointi; toiminnan arviointi, oppilaan arviointi

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2004) eheyttäminen kuvataan vaihtoehtona ainejakoiselle opetukselle: ”Opetuksen eheyttämisen tavoitteena on ohjata tarkastelemaan ilmiöitä eri tiedonalojen näkökulmista rakentamisen kokonaisuuksia ja korostaen yleisiä kasvatuksellisia ja koulutuksellisia päämääriä.” Vantaa määrittelee opetuksen järjestäjänä eheyttämisen laajempaan ilmiönä. Vantalaisittain eheyttäminen koskee oppiaineesiältöjen ohella kaikkia muitakin toiminnan osa-alueita, samalla tavoin kuin eriyttäminenkin. Eriyttämisen ja eheyttämisen tulee yhdessä edistää perusopetuksen taloudellisten, henkisten ja aineellisten voimavarojen käytön tuloksellisuutta.

Yhtenäistävä eriyttäminen ja erilaistava eriyttäminen

Yhdessä eriytetyn toiminnan kanssa opetuksen järjestämistä suuntaa sen eheyttäminen. Termit ovat toisilleen vastakkaiset, mutta palvelevat opetuksen järjestämistä yhtä merkittävällä tavalla. Eriyttämisen eheyttävää vaikutusta kutsutaan Vantaalla **yhtenäistäväksi eriyttämiseksi**. Yhtenäistävän eriyttämisen tarkoituksena on vahvistaa opetuksen ja oppilaiden yhteisten tavoitteiden saavuttamista. Yhtenäistävän eriyttämisen rinnalla Vantaalla toteutetaan **erilaistavaa eriyttämistä**, joka merkitsee erilaisten tavoitteiden asettamista opetukselle ja eri oppilaille. Sen tavoitteena on turvata mahdollisuudet koulujen ja oppilaiden omaleimaiselle kehitymiselle. Yhtenäistävä ja erilaistava eriyttäminen eivät ole termeinä vastakkaisia, vaan toisiaan täydentäviä koulutuksen tavoitteiden saavuttamista tukevia eriyttämisen tyyppejä. (Eriyttämistoimikunnan mietintö, 1975, s.7) Erilaistavan eriyttämisen rinnalla yhtenäistävän eriyttämisen keinoin taataan oppilaille yleissivistävä peruskoulutus sekä tasa-arvoinen pääsy jatko-opintoihin. Yhtenäistävä eriyttäminen takaa oppilaille keskeisten oppimistavoitteiden ja -sisältöjen hallinnan (s.147).

Yhtenäistävä ja erilaistava eriyttäminen kuuluvat oleellisina osina lähikouluperiaatteeseen. Tavoitteena on luoda jokaiselle oppijalle hänen edellytyksiään vastaava mahdollisuus oppimiseen Lapsen oikeuksia (v. 1959, YK) noudattaen. Yksilöllisten lähtökohtien huomiointi edellyttää eriyttämistä oppilaan, ryhmän ja yhteisön tasoilla. Samalla otetaan koko ikäluokka huomioon, eli jokaiselle yksilölle pyritään takaamaan mi-

nimissään tietyntasoiset perustaidot hyvän elämän rakentamiselle.

Eriyttämisen tulee edistää koulutuksellista tasa-arvoisuutta. Koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen edellyttää, että eriyttäminen poistaa tai vähentää erilaisiin alueellisiin, sosiaalisiin, kotitaustaan, koulun toimintakulttuuriin tai oppimisympäristöihin liittyvien erojen vaikutusta oppilaiden tai oppilasryhmien opiskelu- ja oppimismahdollisuuksiin sekä oppimistuloksiin. Eriyttäminen tukee oppilaiden mahdollisuutta päästä jatko-opintoihin perusopetuksen jälkeen ja se vahvistaa kaupungin tasolla tasalaatuisuutta koulujen tarjoaman opetuksen ja tuen järjestämisessä. (Eriyttämistoimikunnan mietintö, s.147)

Yhtenäistävä eli eheyttävää vaikutusta saadaan aikaan kaupungin tasolla luomalla opetuksen järjestämiseen yhtenäiset periaatteet, linjaukset, tavoitteet ja toimintaohjeet. Käytännössä se merkitsee perusopetusyksikön vastuunottoa rehtoreiden ja opettajien toiminnan ohjaamisesta samaan suuntaan. Tämä edellyttää tehokasta tiedottamista ja ohjeistamista kentälle sekä organisoitua kentän työntekijöiden ohjaustoimintaa. Alueiden ja koulujen toiminnan mahdollista liiallista eriytymistä hallitaan yhtenäistämällä toimintaa. Tämä tehdään kuitenkin huolehtimalla, että kouluille jää riittävästi liikkumavaraa ja mahdollisuus joustaviin omiin ratkaisuihinsa, eli toiminnan eriyttämiseen. Oppilaiden yksilölliset lähtökohdat edellyttävät opetus- ja oppimistapahtuman eriyttämistä. Eheytyneet toiminta- ja oppimisympäristö on sosiaalisesti, fyysisesti, psyykkisesti ja teknisesti kaikille oppilaille esteetön sekä saavutettava.

Eheyttämisen ja eriyttämisen yhteisvaikutuksella joustavuutta opetukseen

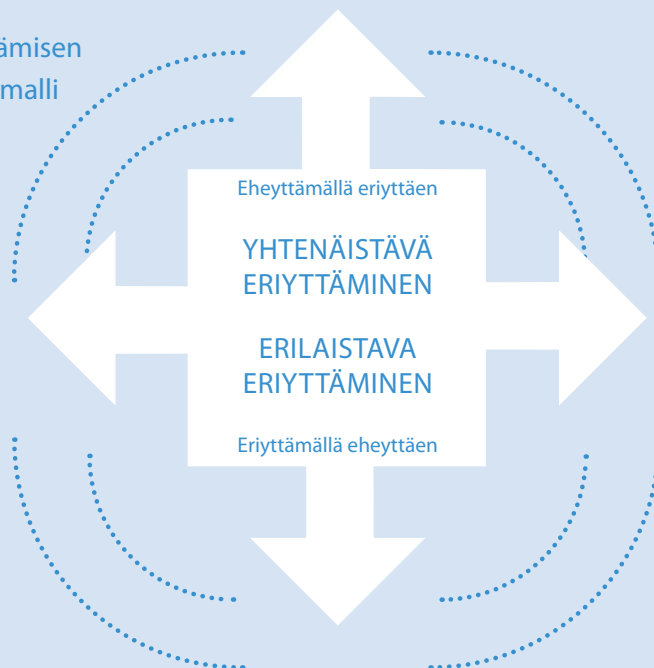
Perusedellytykset eriyttämiselle luodaan kaupungin tason opetuksen organisoinnilla ja resursoinnilla. Ne mahdollistavat koulu yhteisöille joustavan opetuksen järjestämisen ja täten oppilaille mahdollisuuden eriytyviin koulupolkuihin ja vaihtoehtoisin tapoihin suorittaa perusopetus. Osaamisen kartuttaminen ja ohjaaminen sekä konsultoinnin työtteen vahvistaminen koulutoimen eri tasoilla tukevat opetuksen laadukasta järjestämistä. Vantaalla koulu yhteisöjä ja opettajia kannustetaan erilaisten toimintatapojen luovaan käyttöön.

Koulu yhteisön tasolla eheytyminen merkitsee yhteisiä tavoitteita ja toimintakulttuuria, johon yhteisön jäsenenä sitoudutaan. Eheä koulu yhteisö on sosiaalisesti kiinteä ja sen jokaista jäsentä arvostava kokonaisuus. Tällaisessa yhteisössä moninaisuus on rikkaus eikä sen kohtaamiseen ole esteitä. Eheällä yhteisöllä on valmius ja halu kehittää toimintaansa yhdessä jokaisen sen jäsenen hyväksi. Yksilön tasolla eheys merkitsee esimerkiksi persoonan eheytymistä; luottamus-

ta omaan itseen ja itsetuntemusta. Kasvatustyöhön osallistuvien aikuisten hyvinvointi on yhtä tärkeää kuin lastenkin. Oppilaan kannalta mahdollisuus oppia omien edellytystensä mukaisesti, itseensä luottaen ja koulunkäyntiin sitoutuen turvallisen koulu yhteisön jäsenenä luo kasvulle parhaan pohjan.

Erilaisten joustavien ratkaisujen avulla luodaan jokaiselle oppijalle turvallinen koulupolku. Joustavien ratkaisujen luomiseen tarvitaan yhtenäisiä normeja ja linjauksia, yhdessä sopimista, yhteistä ohjausta ja koulutusta sekä yhteistyötä ja yhteistoimintaa. Toiminnan eriyttäminen saattaa hallitsemattomana johtaa liialliseen eriytymiseen, eli erilaistavaan eriyttämiseen. Pahimmillaan erilaistava eriyttäminen johtaa alueiden, koulujen, koululuokkien ja oppilaiden sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen eriytymiseen ja erilleen ajautumiseen. Eriyttämisen ja eheyttämisen tulee olla hallittua, jotta ne muodostavat yhdessä yhteisöjä ja yksittäisiä oppilaita tukevan systeemin. Tällöin eheyttämällä saavutetaan tarkoituksenmukaista eriytymistä ja päinvastoin (Kuvio 1).

Kuvio 1: Eheyttämisen ja eriyttämisen malli

Tuen järjestämisessä noudatetaan lähikouluperiaatetta

Opetuksen ja oppimisen yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasoisella eriyttämisellä pyritään vahvistamaan lähikouluperiaatetta. Kun lähikoulusta löytyy vaihtoehtoisia koulupolkuja ja paikka moninaisille oppijoille, yhteisöllisyys ja sosiaalinen eheytyminen vahvistuvat. Eriyttämisen ja eheytyksen prosesseja edistetään koulu yhteisön yhteisellä toiminnan suunnittelulla ja opettajien yhteistoimintaan perustuvilla opetuskäytänteillä, joissa oppilaita kuullaan aktiivisesti. Jokaisella lapsella tulee olla oikeus tulla nähdyksi ja arvostetuksi omana itsenään ja päästä osallistumaan yhteisön toimintaan omien kykyjensä ja taustansa mukaan.

Oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen järjestämisen kannalta lähikouluperiaate merkitsee tuen toteuttamista oppilaan luontaisessa toiminta- ja kasvuympäristössä. Tuki järjestetään yksilölliset tarpeet huomioiden ja ensisijaisesti oppilaan lähikoulussa. Tämä edellyttää, että oppilaan tarvitsema tuki löytyy hänen lähikoulultaan tai -alueeltaan ja tuki järjestetään opettajien

ja muun henkilöstön yhteistyönä sekä moniammatillisena yhteistoimintana. Tuen järjestämisessä oppilashuollon rooli on merkittävä.

Oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen eri muodot otetaan käyttöön välittömästi, kun havaitut ja tunnistetut oppimisen esteet tai riskit oppimisen vaikeuksiin sitä edellyttävät. Keskeistä on kehittää opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta ja siinä tapahtuvaa molemminpuolista oppimista. Opetuksen ja tuen järjestämisessä tulee aina olla yhteistyössä kotien kanssa. Lapsen huoltajilta saatu tieto on välttämätöntä oppilaan kasvua ja kehitystä edistävän kasvatuksen, opetuksen ja tuen järjestämisen takaamiseksi kouluilla.

Oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeet vaihtelevat kaupungin sisällä alueittain ja kouluittain, joten oppilaiden tarkoituksenmukainen opettaminen ja tukeminen opiskelussaan edellyttää paikallista tarpeiden systemaattista selvittämistä ja jatkuvaa seuraamista. Vantaalla oppilaiden hyvinvointia ja oppimisen laatua seurataan säännöllisin selvityksin.

3. Opetuksen toteuttaminen

3.4 Opetusmenetelmät ja työtavat

Opetuksessa käytetään oppilaiden edellytykset huomioon ottavia, eri ikäkausiin sekä erilaisiin oppimistehtäviin ja -tilanteisiin soveltuvia menetelmiä ja monipuolisia työtapoja. Niiden avulla tuetaan ja ohjataan koko opetusryhmän ja yksittäisen oppilaan oppimista. Menetelmien ja työtapojen valinnalla luodaan sellaisia vuorovaikutteisen oppimisen sekä yhdessä ja yksin työskentelyn tilanteita, joissa oppilaat voivat kehittää oppimisen ja oman tulevaisuutensa kannalta tärkeitä taitoja. Näitä ovat mm. ajattelun ja ongelmanratkaisun, työskentelyn ja vuorovaikutuksen, itsetuntemuksen ja vastuullisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen sekä ilmaisun ja käden taidot. Työskentelyn tulee edistää monipuolisesti tieto- ja viestintätekniikan sekä verkossa toimimisen taitoja. Menetelmien ja työtapojen tulee antaa mahdollisuuksia myös eri ikäkausille ominaiseen luovaan toimintaan, elämyksiin ja leikkiin.

Opettaja valitsee opetusmenetelmät ja suunnittelee työtavat vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa. Työtapojen valinnan perusteita ovat, että ne

- virittävät halun oppia
- ottavat huomioon oppimisen prosessuaalisen ja tavoitteellisen luonteen• ottavat huomioon eri oppiaineiden ja oppiainekokonaisuuksien lähtökohdat ja tavoitteet
- aktivoivat työskentelemään tavoitteellisesti
- edistävät jäsentyneen tietorakenteen muodostumista sekä taitojen oppimista ja niissä harjaantumista
- kehittävät tiedon hankkimisen, soveltamisen ja arvioimisen taitoja
- tukevat oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa oppimista• edistävät sosiaalista joustavuutta, kykyä toimia rakentavassa yhteistyössä sekä vastuun kantamista toisista

- kehittävät valmiuksia ottaa vastuuta omasta oppimisesta, arvioida sitä sekä hankkia palautetta oman toiminnan reflektointia varten
- auttavat oppilasta tiedostamaan omaa oppimistaan sekä mahdollisuuksiaan vaikuttaa siihen.
- kehittävät oppilaan oppimisstrategioita ja taitoja soveltaa niitä uusissa tilanteissa

Opetuksen eriyttäminen on kaikkeen opetukseen kuuluva ensisijainen keino ottaa huomioon opetusryhmän tarpeet ja oppilaiden erilaisuus. Huomiota kiinnitetään eri oppilaille ominaisiin oppimistapoihin ja työskentelyn rytmiin, erilaisiin valmiuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin sekä itsetuntoon ja motivaatioon kytkeytyviin emotionaalisiin tarpeisiin. Tyttöjen ja poikien väliset sekä oppilaiden yksilölliset kehityserot ja taustat otetaan huomioon. Eriyttämisellä vaikutetaan oppimismotivaation. Opetusta eriyttämällä oppilaille voidaan tuottaa sopivia haasteita ja onnistumisen kokemuksia sekä tarjota mahdollisuuksia kehittyä ja oppia omien vahvuuksien mukaisesti. Tällöin on tärkeää hyödyntää samassa opetusryhmässä olevien oppilaiden erilaista osaamista ja harrastuneisuutta.

Eriyttäminen edellyttää opettajalta kasvun ja oppimisen prosessien tuntemista, opetusryhmän toiminnan ja ilmapiirin sekä oppilaiden kehittymisen seuranta ja oppimisen arviointia. Opettajien keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö huoltajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa tukee eriyttämistä.

Eriyttämisen kolme keskeistä ulottuvuutta liittyvät opiskelun laajuuden, syvyyden ja etene- misnopeuden vaihteluun. Eriyttäminen voi kohdistua muun muassa opetuksen sisältöihin, käytettäviin opetusmateriaaleihin ja -menetelmiin, työtapoihin sekä koulu- ja kotitehtävien määrään ja käytettävissä olevaan aikaan. Oppimisympä-

ristöä ja työtapoja voidaan muokata esimerkiksi luomalla tilaisuuksia oppilaiden osallistumiseen, tarjoamalla valinnanmahdollisuuksia, säätelämällä tilankäyttöä, ryhmittelemällä oppilaita joustavasti ja hyödyntämällä koulun ulkopuolella tapahtuvia oppimistilanteita. Oppilasta ohjataan oppimaan itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden kiinnostuksen kohteet kytkemällä oppittavat

tiedot ja taidot oppilaille merkityksellisiin kokemuksiin ja toimintamuotoihin. Oppilaat voivat tarvita erilaisia mahdollisuuksia osaamisensa ja edistymisensä näyttämiseen ja hyötyvät aina yksilöllisestä palautteesta.

Kun opetusta toteutetaan yhdysluokissa tai yhdessä esiopetusryhmän kanssa, oppilaiden ikä ja kehitysvaihe sekä eri vuosiluokkien tavoitteet ja omaleimaisuus tulee ottaa huomioon.

Eheyttäminen ja eriyttäminen opetuksessa ja oppimisessa

Eriyttäminen ja eheyttäminen ovat luonnollinen osa kaikkea opetuksen järjestämistä, opetusta ja oppimista. Ne ovat oleellinen osa mahdollisten **oppimisen esteiden ennaltaehkäisyä** sekä **oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen järjestämistä**. Ne käsittelevät opetuksen perustason lisäksi yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tasot. Eriyttämisen keinoin pystytään oppilaiden yksilölliset tarpeet huomioimaan jokaisella tuen tasolla ja kaikkia tukimuotoja toteuttaessa. Eriyttämisen merkitys korostuu opetuksen perustasolla sekä yleisen tuen tasolla, jolloin sen avulla voidaan ehkäistä oppimisen esteitä ja tukea esimerkiksi **oppilaiden lahjakkuutta** sekä edistää **maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suomen kielen taidon** karttumista.

Oppimisympäristöjen muokkaaminen eriytyviksi eheyttämisen keinoin edellyttää opetuksen suunnitelmallista organisoitua. Koulun tasolla opetusjärjestelyiden organisoinnissa, kuten joustavissa ryhmittelyissä, hyödynnetään oppilaiden moninaisuuden ohella heidän samankaltaisia lähtökohtiaan. Esimerkiksi tukiope- tuksen järjestäminen lukujärjestyspalkissa useammalle oppilasryhmälle samaan

aikaan voi perustua muodostettavien oppilasryhmien heterogeenisuudelle tai homogeenisuudelle. Joustava opetuksen järjestäminen merkitsee kiinteää yhteistyötä huoltajien kanssa sekä opettajien, koulunkäyntiavustajien ja oppilashuollon välillä. Myös koulun ulkopuolella toimivien yritysten, järjestöjen, vapaa-ajan verkostojen sekä kasvatukseen osallistuvien ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö on oleellista.

Eriyttämisen suunnittelussa ja toteuttamisessa on suositeltavaa käyttää välineenä oppimissuunnitelmaa. Yksilöllisen suunnittelun lähtökohtana toimivat oppilaan vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden hyödyntäminen. Oppilasta itseään kuullaan hänen opetuksensa eriyttämisessä. Opetuksen yhteissuunnittelu, samanaikaisopetus, oppilasryhmien yhteisopetus, tiimi- ja pariopettajuus ovat esimerkkejä joustavasta opetustoiminnasta. Perustavoitteena on, että ryhmässä jokainen oppilas voi oppia hänelle suotuisassa oppimisympäristössä. Toimivat ja monipuoliset eriyttämisen toimintatavat luovat lähikoulusta eheän kokonaisuuden, jolla pystytään tarjoamaan kaikille lähialueen lapsille tarjoamaan hyvä koulupolku.

Kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksessa pyritään edistämään maahanmuuttajataustaisen oppilaan kotoutumista vahvistamalla hänen suomen kielen taitoaan. Suomea toisena kielenä opiskeleva oppilas on kaikissa oppiaineissa ja oppimistilanteissa oppimassa myös suomen kieltä. Opettajien hyvän oppilaantuntemuksen ja oppilaan suomen kielen osaamisen perusteella oppilaan opetus eriytetään tarpeen mukaan oppiainesisältöjen keskeisimpiin osa-alueisiin. Työtavat ja oppimateriaalit valitaan sekä oppiainesisältöjen että kielen oppimisen näkökulmasta. Oppilaan

arvioinnissa tulee huomioida hänen kieli- ja kulttuuritaustansa, ja oppilaalle on oleellista antaa riittävästi aikaa suomen kielen omaksumiselle.

Opetuksen ja oppimisen eriyttämisessä otetaan sisältöjä, tavoitteita, aikaa ja menetelmiä varioidessa huomioon myös **oppilaan lahjakkuus**. Lahjakas oppilas tarvitsee syvennettyjä ja laajempia tavoitteita ja hän voi oppia joitakin asioita ikätovereitaan nopeammin. Oppilaalla on oikeus edetä opinnoissaan omien edellytystensä mukaisesti myös tässä tapauksessa.

4. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Tässä luvussa kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin tuen keskeiset tavoitteet ja järjestäminen sekä tuen rakenne. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tasot, yleinen, tehostettu ja erityinen tuki kuvataan luvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3. Luvussa 5 esitetään tarkemmin eri tukimuodot ja niiden käyttö tuen eri tasoilla. Lukujen 4 ja 5 ja niiden alalukujen muodostama kokonaisuus on perustana paikallisen opetussuunnitelman laadinnalle sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen käytännön toteuttamiselle.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä opetusryhmän että kunkin oppilaan vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen.

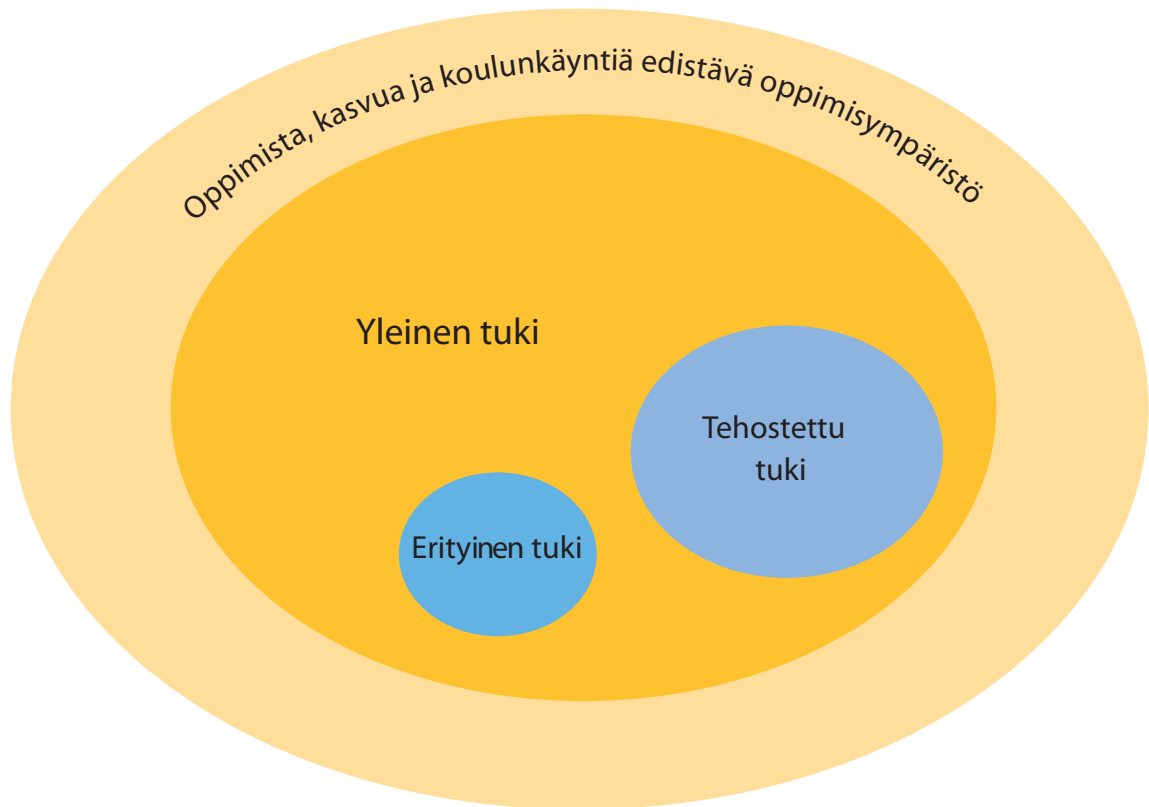
Vantaan opetustoimessa lähdetään siitä, että oleellisin oppilaan oppimista, kasvua ja koulunkäyntiä ylläpitävä ja edistävä perusopetuksen toimintaympäristö on opetustoiminnan perustaso. Perustaso käsittää kaikille oppilaille tarjottavan perusopetuksen ja sen järjestämiseen osallistuu jokainen perusopetuksessa työskentelevä aikuinen. Tämä toiminnan taso muodostaa perustan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuelle. Opetustoiminnan perustaso sisältää sellaisenaan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen elementtejä ja muotoja, mitä kutsutaan kokonaisuutena yleiseksi tueksi.

Perusopetukseen kuuluu sitä täydentäen tehostettu ja erityinen tuki. Tehostettu ja erityinen tuki edellyttävät arviointia, suunnittelua, valmistelua ja päätöksentekoa sekä usein myös erillistä resursointia. Mitä laadukkaampana ja joustavampana

toimintaympäristö perustasolla toteutuu, sitä vähemmän oppilaille syntyy erikseen järjestettävän tuen tarvetta. Perusopetuksen perustaso onkin tärkein ennaltaehkäisevän toiminnan taso, jota yleinen, tehostettu ja erityinen tuki täydentävät. Tuen toteuttaminen, jo yleiselläkin tasolla, edellyttää tuen tarpeen tunnistamista ja nimeämistä. Tuen järjestämisestä voidaan puhua vasta, kun tiedetään mihin sen tulee vastata. Näin tuen järjestäminen pohjautuu todennettuihin seikkoihin ja tuen suunnitelmallinen toteuttaminen sekä sen vaikuttavuuden arviointi tehostuvat.

Vantaalla pyritään opetuksen ja tukitoimien tasalaatuisuuteen.

Tuen palvelujärjestelmää kehitetään vastaamaan vallitsevia tuen tarpeita koulun, alueen ja kaupungin tasoilla tehtävien arviointien avulla.

Kuvio 2: Laadukas esiopetus

Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus omista lähtökohdistaan käsin onnistua oppimisessa, kehittyä oppijana sekä kasvaa ja sivistyä ihmisenä. Koulutyössä tulee ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja oppimisen erilaiset lähtökohdat ja tavat sekä oppilaiden kulttuuritausta. Oppilaita kannustetaan aloitteellisuuteen ja vastuullisuuteen, tarjotaan haasteita kehittymiselle ja annetaan onnistumista edistävää ohjausta ja tukea. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteiden ja oppimisvaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen. On tarpeen havaita sekä oppilaaseen että kouluun ja toimintaympäristöön liittyvät tekijät.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä⁵.

Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että oppilaan oikeus tukeen voi toteutua käytännössä,

mm. määrittelemällä tuen tarpeen toteamiseen ja tuen toteuttamiseen liittyvät vastuut ja työnjako. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden tarpeita tulee arvioida jatkuvasti ja aloittaa tuen antaminen riittävän varhain. Tämä ehkäisee ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Tuen tarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää oppilaalle tehtyjen terveystarkastusten ja mahdollisten muiden arviointien tuloksia.⁶

Tuen oikea-aikaisuus sekä tuen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia oppimisen ja kehityksen turvaamiseksi. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista.

Koulun johdolla on vastuu tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä ratkaisuista

⁵ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

⁶ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus) (380/2009) 9 §

ja niiden huomioon ottamisesta kaikilla vuosiluokilla ja kaikissa oppiaineissa. Pedagoginen asiantuntemus ja opettajien yhteistyö tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Tarvittaessa tuki suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Huoltajalle ja oppilaalle tulee antaa tietoa tukitoimista sekä mahdollisuus esittää näkemyksensä tuen antamisesta. Tuki annetaan oppilaalle omassa koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei tuen antaminen välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä päivähoidosta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle tai perusopetuksessa koulusta toiseen.

Tuki erityisissä tilanteissa

Oppilas saattaa tarvita tukea erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Opetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena ja koulukodeissa. Sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin ⁷ se hänen terveytensä ja muut olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista. Koulukotiin sijoitetun oppilaan opetuksesta vastaa koulukodissa toi-

miva koulu, jos koulukodilla on opetuksen järjestämislupa. Oppilaan kotikunnalla on velvollisuus kotikuntakorvauksen maksamiseen sairaalakoulussa ja koulukotiopetuksessa olevista lapsista ja nuorista⁸. Muiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten opetuksesta vastaa oppilaan asuinkunta⁹.

Lastensuojelulain perusteella sijoitettujen osalta oppilaan kotikunnalle on säädetty velvollisuus maksaa kotikuntakorvaus.¹⁰

Kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi sopimuksen mukaisesti oman kunnan koulun sijasta myös toisen kunnan koulun, sellaisen yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämän koulun, jolla on opetuksen järjestämislupa, tai valtion koulu.

Jos oppilas opiskelee sellaisessa yksityisen opetuksen järjestäjän opetuksessa tai valtion koulussa, jossa ei anneta erityistä tukea, opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevasta oppilaastaan oppilaan asuinkunnalle. Oppilaan asuinkunta päättää erityisen tuen antamisesta ja osoittaa oppilaan sellaiseen kouluun tai muuhun

soveltuvaan paikkaan, jossa erityistä tukea annetaan.¹¹ Näissäkin tapauksissa oppilaalla on oikeus kaikkeen perusopetuslain ja opetussuunnitelman perusteiden mukaiseen tukeen. Opetusta antava taho arvioi tuen tarpeen ja päättää tuesta edellä mainittujen normien mukaan.

⁷ Perusopetuslaki 4 § 3 mom.

⁸ Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (1704/2009) 41 § 1, 2, ja 4 mom.

⁹ Perusopetuslaki 4 § 1 mom. (1288/1999)

¹⁰ Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 41 § 3 ja 4 mom.

¹¹ Perusopetuslaki 17 § 5 mom. (642/2010)

Oppilas saattaa tarvita tukea oppimisesaan ja koulunkäynnissään esimerkiksi seuraavista syistä:

Kouluun liittyvät: epäsuotuisa oppimisympäristö: esim. tilat, ilmapiiri, turvallisuus puutteellisia, puutteet kodin ja koulun yhteistyössä, yksipuoliset toimintatavat ja -menetelmät, puutteellinen oppilashuollollinen tuki, huomiotta jättäminen, kiire, liiallinen tai liian vähäinen vaatimustaso, toimimaton tiedonkulku, opettajien epäpätevyys, koulun tuki oppimiselle, kasvulle ja koulunkäynnille puutteellista, kiusaamiseen ei puututa, syrjivät asenteet, eri kieli- ja kulttuuriryhmien huomiotta jättäminen opetuksen ja tuen järjestämisessä.

Kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät: sairastaminen, yksinäisyys, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, riippuvuudet, vaativa elämäntilanne, juurettomuus, erilaiset vammat, kodin tuki koulunkäynnille puutteellista, huono fyysinen kunto, liikalihavuus, traumatisoituminen, poikkeava kehitys, kielen kehityksen häiriö, viivästynyt kehitys tai kehitysvamma.

Kieli- ja kulttuuritausta: kulttuuriseen vähemmistöön kuuluminen, Suomessa harvinaiseen uskontokuntaan kuuluminen, puutteet suomen kielen taidossa ja suomen kielen oppimisen hankaluudet, syrjinnän ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen, kotoutumisen ongelmat.

Koulunkäyntiin liittyvät: rikkonainen koulupolku, lahjakkuus, motivaatio-ongelmat, kiusaamisen kohteeksi joutuminen,

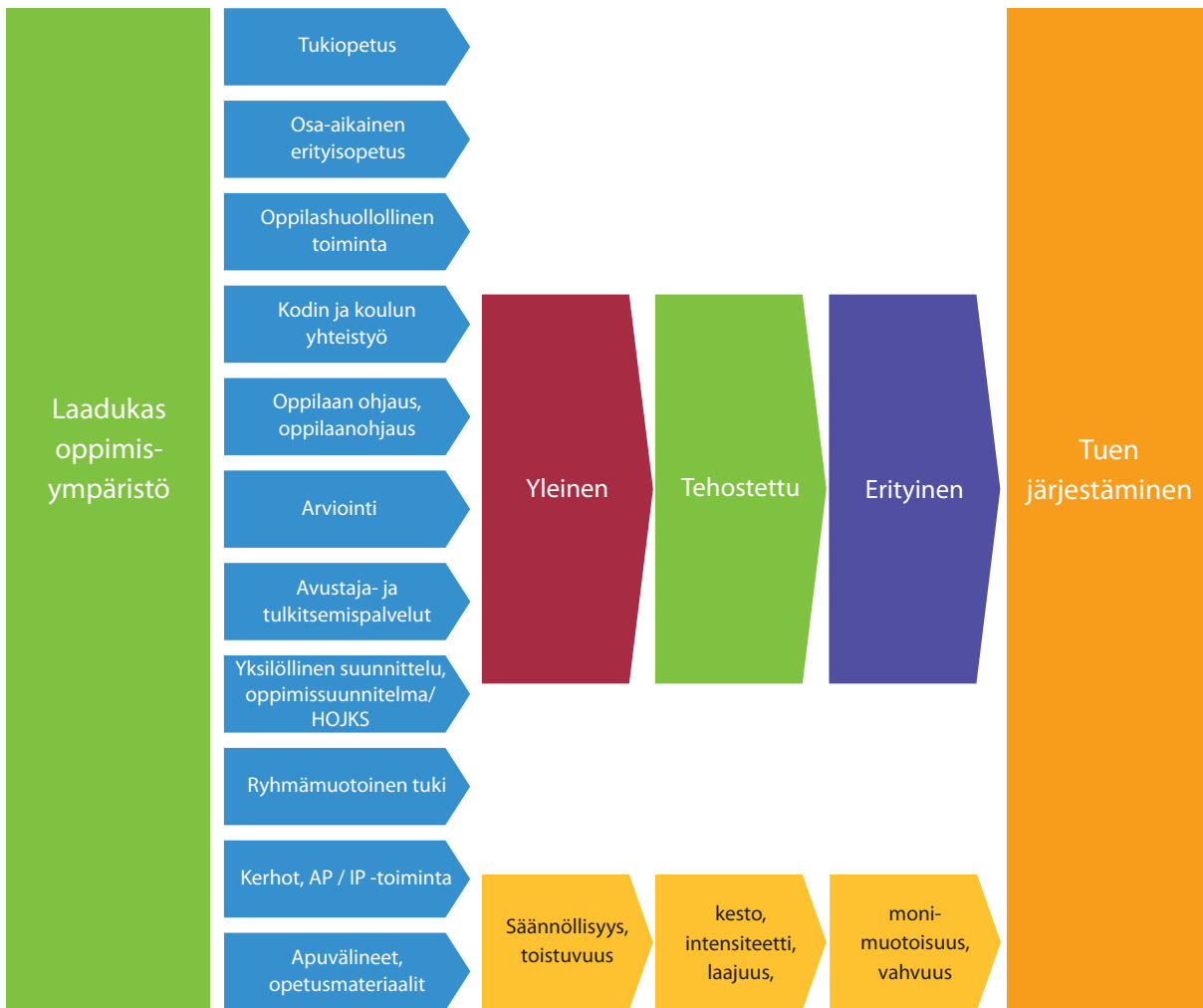
poissaolot, sosiaalisen sopeutumisen vaikeudet.

Oppimiseen liittyvät: lukivaikeus, tarkkaavuuden ja keskittymisen ongelmat, autismin kirjoon kuuluvat oireet, aistivamma, liikuntavamma, tunne-elämän ongelmat, puutteet tietyissä tiedoissa ja taidoissa.

Oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen muotoja ovat tukiopeus, oppilaan ohjaus, oppilashuolto, kodin ja koulun yhteistyö, osa-aikainen erityisopetus, yksilöllisen suunnitelman käyttö, ryhmämuotoinen tuki, tulkitsemis- ja avustajapalvelut, aamu- ja iltapäivätoiminta, kerhotoiminta, apuvälineet ja erityiset opetusmateriaalit.

Oppimisympäristön suotuisuus oppilaalle arvioidaan ja varmistetaan aina tukitoimia suunniteltaessa. Samalla arvioidaan, minkälaisen lisätuen tarpeessa oppilas on. Oppilaan tarvitsemat tukimuodot toteutetaan hänen tarpeitaan vastaavasti tietyn vahvuisena ja kestoisena. Oppilaan saamia tukimuotoja saattaa olla useampi ja niitä tarjotaan säännöllisyydeltään, jatkuvuudeltaan, laajuudeltaan, intensiteetiltään sekä toistuvuudeltaan oppilaan tarvitsemalla tavalla.

Tuki järjestetään yksilölliset tarpeet huomioiden ja ensisijaisesti oppilaan asuinpaikan mukaan määräytyvässä lähikoulussa. Opetuksen ja tuen laatua edistetään kouluyhteisön yhteisellä suunnittelulla ja yhteistoimintaan perustuvilla opetuskäytännillä.

Kuvio 3: Tuen muodot ja tasot osana laadukasta perusopetusta

4.1 Yleinen tuki

Laadukas opetus sekä mahdollisuus saada ohjausta ja tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin kaikkina työpäivinä on jokaisen oppilaan oikeus. Koulutyössä tulee ottaa huomioon kaikkien oppilaiden edellytykset ja tarpeet. Koulun toimintatapoja ja -kulttuuria kehitetään niin, että yhteistyötä ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja oppilaiden erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri kouluyhteisössä edistävät oppilaan kehitystä ja tukevat hyvää oppimista.

Opettajalla on vastuu opetusryhmän ja sen jokaisen oppilaan erilaisten lähtökohtien ja tarpeiden huomioonottamisesta opetuksessa. Yhteistyö huoltajien, toisten opettajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa edesauttaa tässä onnistumista. Opettajan tehtävänä on ohjata ryhmää toimimaan niin, että sen sisäinen vuorovaikutus edistää oppimista. Opettaja ohjaa oppilaita tunnistamaan omat voimavaransa, oppimiseen liittyvät vahvuutensa ja kehityshaasteensa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilaan oppimisen valmiuksiin ja mahdollisuuteen ottaa vastuuta omasta opiskelusta, sen suunnittelusta, tavoitteenasettelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Oppilaiden itsetuntoa, opiskelumuotiota sekä oppimaan oppimisen taitoja

vahvistetaan kaikissa opiskelutilanteissa ja oppiaineissa.

Opetustyöhön sisältyy myös ohjauksellisia ja oppilashuollollisia tehtäviä. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen tarjoaminen kuuluu opettajan työhön ja kaikkiin opetustilanteisiin. Tuki rakennetaan opettajien sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden yhteistyönä ja vuorovaikutuksessa oppilaan ja huoltajan kanssa.

Oppimisessa ja koulunkäynnissä ilmeneviin tuen tarpeisiin vastataan opetusta eriyttämällä, opettajien yhteistyöllä ja opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Yhdysluokkaopetuksessa näiden järjestelyjen merkitys korostuu. Koulu käyttää erityisesti tukiopetusta, sen lisäksi voidaan käyttää myös oppimissuunnitelmaa, osaaikaista erityisopetusta tai avustajan työpanosta keinoina vastata opetusryhmän tai yksittäisten oppilaiden tuen tarpeisiin jo ennen tehostetun tuen vaiheeseen siirtymistä.

Oppilaan hyvinvointiin ja oppimismotivaatioon voidaan vaikuttaa myös koulun kerhotoiminnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan avulla, mikäli opetuksenjärjestäjä niitä tarjoaa. Suunnittelemalla ne osaksi oppilaan päivää voidaan lisätä myös turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia.

Kaikki oppilaat eivät tarvitse oppimisessaan, kasvussaan ja koulunkäynnissään erikseen järjestettävää tukea, vaan edistyvät opinnoissaan opetustoimintaan luonnollisena osana kuuluvan ohjauksen, oppilashuollon ja eriyttämisen keinoin. Yleistä tukea järjestettäessä arvioidaan, miten hyvin opetuksen perustasolla on pystytty edistämään oppilaan oppimista ja onko opetuksessa tehty kaikki voitava oppimisympäristön muokkaamisessa suotuisaksi oppijan kannalta.

Mikäli oppilas tarvitsee yleistä tukea, se järjestetään mahdollisimman suunnitelmallisesti ja oppilaan edistymistä seuraten. Tuki pyritään järjestämään aina oppilaan omassa opetusryhmässä ja työjärjestykseen kuuluvien oppituntien aikana.

Yleisen tuen tasolla tukimuodoista korostuvat kodin ja koulun yhteistyö, oppilaan ohjaus (oppimaan oppimisen taitojen tukeminen), tukiopetus ja avustajapalvelut. Myös apuvälineet ja erityiset opetusmateriaalit

(esim. selkokieliset oppikirjat) voivat olla ratkaiseva tuki esimerkiksi aistivammaiselle oppilaalle, jotta hän selviää oppimisessa omia edellytyksiään vastaavasti muun opetuksen yhteydessä. Yleisen tuen toteuttamiseen osallistuu tarvittaessa opettajien lisäksi muita aikuisia, kuten koulunkäyntiavustaja, oppilaanohjaaja, koulupsykologi, sairaanhoitaja, koulukuraattori, terveydenhoitaja, nuorisotyöntekijä ja sosiaalityöntekijä.

Kaikille oppilaille on suositeltavaa tehdä

oppimissuunnitelma. Oppilaalle laaditaan yleisen tuen aikana oppimissuunnitelma, kun tukitoimia järjestetään hänelle säännöllisesti ja kohdennetusti. Oppilas saattaa esimerkiksi heikon koulumenestyksensä vuoksi tarvita toistuvasti tukiopetusta, minkä lisäksi hän tarvitsee tilapäisesti osaaikaista erityisopetusta ja oppilashuollollista tukea. Oppimissuunnitelmaa hyödynnetään arvioitaessa tehostetun tuen tarvetta ja laadittaessa pedagogista arviota.

4.2 Tehostettu tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti 12. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä oppilasta varten kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostetun tuen avulla tuetaan suunnitelmallisesti oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä ja tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista.

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta, joka kuvataan luvussa 5.1.3. Tehostetun tuen vaiheessa oppiaineiden oppimääriä ei voida yksilöllistää. Sen sijaan osaaikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja joustavien opetusryhmien käytön sekä kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan. Tuki tulee järjestää laadultaan ja

määrältään oppilaan kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. On tärkeää huolehtia oppilaan mahdollisuuksista saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä sekä tukea oppilaan myönteistä käsitystä itsestään ja koulutyöstä.

Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli oppilaan tilanteessa tapahtuu muutoksia, oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan oppilaan tuen tarvetta.

Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Pedagogisessa arviossa kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
- oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista
- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea

Oppilaan opettaja tai opettajat yhdessä laativat kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa, ja etenkin silloin kun kyse on oppilaan hyvinvointiin ja kokonaiskehitykseen liittyvistä ongelmista, arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään oppilaalle jo mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma, myös sitä

voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa oppilaan siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti oppilashuoltoryhmässä tai muulla tavalla järjestettävässä moniammatillisessa oppilashuoltotyössä siten kuin yksittäisen oppilaan asian käsittelystä säädetään¹²

Tämän käsittelyn jälkeen oppilaalle annettava tehostettu tuki kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma käsitellään tarkemmin luvussa 4.5.1.

On suositeltavaa, että oppilaalle on tarjottu oppimissuunnitelmaan perustuvaa yleistä tukea ennen tehostetun tuen tarpeen arviointia. Tehostetun tuen aikana tukimuodoista korostuvat avustajapalvelut, osa-aikainen erityisopetus ja oppilashuollon palvelut. Tarjottavien tukimuotojen kokonaisuus ja vahvuus arvioidaan kuitenkin aina oppilaskohtaisesti.

Tehostetun tuen aikana oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, joka tulee tarkistaa säännöllisin väliajoin lukuvuoden aikana ja vähintään kerran vuodessa. Oppilaalle tarjottavien tehostettujen tukitoimien kokonaisuutta ja vahvuutta arvioidaan jatkuvasti

arvioimalla tuen tarkoituksenmukaisuutta ja sen vaikuttavuutta oppilaan kokonaistilanteeseen. Kun oppilas ei enää tarvitse tehostettua tukea ja voi opiskella yleisen tuen turvin, todetaan tämä oppilashuoltoryhmän kokouksessa ja kirjataan lomakkeeseen yksittäisen oppilaan asian käsittely oppilashuollossa.

Kun oppilas tarvitsee vahvempaa tukea kuin tehostettu tuki, hänen kokonaistilanteestaan laaditaan pedagoginen selvitys. Erityisen tuen järjestäminen suunnitellaan pedagogisen selvityksen ja oppilaalle tehostetun tuen aikana laaditun oppimissuunnitelman perusteella.

¹² Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

4.3 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tuki-toimilla. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista perusopetuksen tukimuodoista.¹³ Käytettävissä ovat perusopetuksen kaikki tukimuodot.

Erityisen tuen tehtävänä on tarjota oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Oppilaan itsetuntoa ja opiskelumuotiota vahvistetaan ja häntä kannustetaan ottamaan edellytystensä puitteissa vastuuta opiskelustaan.

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen oppilaan seitsemännelle^{14 15} vuosiluokalle siirtymistä. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti. Oppilaan oikeusturvan ja opetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat päätetään erityistä tukea koskevassa päätöksessä. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen. Oppimäärän yksilöllistäminen edellyttää erityisen tuen päätöstä¹⁶.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen

tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten¹⁷. Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena

Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys.¹⁸

Pedagogisen selvityksen laatimista varten opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä
- moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä, esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä, tehdyn selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta

Selvitysten perusteella opetuksen järjestäjä tekee arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Näiden kahden selvityksen ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.¹⁹

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
- oppilaan saama tehostettu tuki ja arvio sen vaikutuksista
- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet

¹³ Perusopetuslaki 31 a § 4 mom. (642/2010)

¹⁴ Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

¹⁵ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

¹⁶ Hallintolaki (434/2003)

¹⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

¹⁸ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

¹⁹ Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010) ja Hallintolaki 34, 35 ja 36 §

- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea
- perusteltu arvio siitä, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän

Tukijärjestelyt voivat sisältää mm. opetus- ja ohjaushenkilöstöön, oppilashuoltoon, avustajiin ja muihin tarvittaviin palveluihin, opetusmenetelmiin ja työtapoihin, opiskelumenetelmiin sekä materiaaleihin ja välineisiin liittyviä teki- jöitä. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään oppilaasta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppilaan oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa lain edellyttämässä vaiheissa sekä aina oppilaan tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten oppilaasta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli tarpeen todetaan jatkuvan, erityisen tuen jatkamisesta tehdään päätös. Mikäli katsotaan, että oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin oppilas siirtyy saamaan tehostettua tukea.

Erityisopetus

(Opetussuunnitelman perusteiden luku 5.1.3)
Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain

mukaan annettavasta tuesta²⁰. Erityisopetus on erityisen tuen keskeinen pedagoginen osa-alue ja sen tehtävänä on tukea oppilaan oppimista. Sellaisen oppilaan, jolle on tehty erityisen tuen päätös, opetus ja muu tuki annetaan hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. HOJKS on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja. Siinä ratkaistaan erityisopetuksen järjestämiseen liittyvät seikat ja opetuksen keskeiset tavoitteet, sisällöt sekä oppimisympäristöön ja opetusmenetelmiin liittyvät tekijät siten kuin HOJKSin laatimisen yhteydessä luvussa 4.5.2 on ohjeistettu.

Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Erityisopetuksessa voidaan poiketa oppiaineista ja niitä koskevasta valtakunnallisesta tuntijaosta sen mukaan kuin erityistä tukea koskevassa päätöksessä määrätään.²¹ Opetusryhmiä muodostettaessa tulee ottaa huomioon, että kaikki oppilaat voivat saavuttaa opetussuunnitelmasa asetetut tavoitteet²²

Opetusryhmien muodostamisesta säädetään tarkemmin perusopetusasetuksessa.²³

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Erityisopetuksesta päätetään erityistä tukea koskevan päätöksen yhteydessä, joka on kuvattu luvussa 4.3. Opetussuunnitelmassa määritellään toimintatavat erityisopetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa.

²⁰ Perusopetuslaki 17§ 1 mom. (642/2010)

²¹ Perusopetuslaki 17 § 1 ja 2 mom. (642/2010)

²² Perusopetuslaki 30 § 2 mom.

²³ Perusopetusasetus 2 § (893/2010)

Erityisen tuen järjestäminen perustuu pedagogiseen selvitykseen ja erityisen tuen päätökseen sekä erityisen tuen toimeenpanemiseksi laadittuun oppilaan HOJKS:iin. Rehtori vastaa erityisen tuen päätöksen liittyvästä valmistelusta. Rehtori sopii yhdessä opettajakunnan kanssa, ketkä koululla ovat vastuussa pedagogisen selvityksen laatimisesta. Opettajien ja oppilashuoltoryhmän antamien selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Pedagogisen selvityksen laatimista varten rehtori hankkii

1. selvityksen oppilaan oppimisen etene- misestä ja käytetyistä tukitoimista. Sel- vitys perustuu pedagogiseen arvioon ja oppimissuunnitelmaan, jotka luokan- opettaja tai luokanvalvoja on laatinut yhdessä laaja-alaisen erityisopettajan ja muiden oppilasta opettavien opettajien kanssa.
2. oppilashuoltoryhmän selvityksen oppi- laan saamasta tehostetusta tuesta ja op- pilaan kokonaistilanteesta

Pedagogisen selvityksen perusteella reh- tori tekee oppilashuoltoryhmän ja tarvit- taessa aluekoordinaattorin kanssa arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Peda- goginen selvitys ja sen perusteella laadi- tu suositus erityisen tuen päätöksen te- kemiseksi laaditaan Vantaan kaupungin lomakkeelle. Oppilashuoltoryhmä ja huol- tajat päättävät pyydetäänkö erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi pedagogisen selvityksen lisäksi muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto

tai vastaava sosiaalinen selvitys. Oppilaan oikeusturvan ja opetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat päätetään eri- tyistä tukea koskevassa päätöksessä. Eri- tyisen tuen päätös on määräaikainen hal- lintopäätös, jonka tekemisestä määrätään johtosäännössä. Päätös tehdään määräai- kaisena 2. vuosiluokan tai 6. vuosiluokan loppuun saakka. Päätös voidaan perustel- lusta syystä tehdä koko perusopetuksen ajaksi. Tällöin päätöksen voimassaolo ar- vioidaan toisen ja kuudennen vuosiluo- kan aikana.

Erityinen tuki käsittää samat tukimuodot ja opetuksen joustavat järjestelyt kuin yleinen ja tehostettu tuki. Ryhmämuotoisena tukena (ks. tämä asiakirja 5.1.3) järjestetty opetus voi olla erityisen tuen tasolla ryh- mäkoostumukseltaan kiinteämpää ja py- syvämpää.

Erityisopetus on erityisopettajan anta- maa opetusta. Opettaja voi olla laaja-alai- nen erityisopettaja tai erityisluokanopettaja. Erityisen tuen vahvuista tukea voi muiden tukimuotojen osalta antaa kuka tahansa opettaja. Erityisopetuksen järjestämisestä sovitaan yhdessä oppilasta opettavien opettajien, oppilaan, hänen huoltajansa, oppilashuollon ja muiden oppilaan tukitoi- mista vastaavien tahojen kanssa. Erityisope- tus järjestetään oppilaan tarpeiden mukaan oppilasryhmässä, jonka koko voi vaihdella opetustilanteittain.

Vantaa tekee aisti- ja liikuntavammais- ten osaamiskeskusyhteistyötä pääkaupun- kiseudun muiden kaupunkien kanssa. Lii- kuntavammaisten osaamiskeskustoiminnan vastuu on Vantaan kaupungilla, näkövam- maisten Espoon kaupungilla ja kuulovam- maisten Helsingin kaupungilla.

4.4 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa

Tässä luvussa määritellään, miten oppimisen ja koulunkäynnin tuki kuvataan kokonaisuutena paikallisessa opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelman laadintaa koskevat tarkemmat määräykset sisältyvät luvun 4.5 yksilöllisiä suunnitelmia ja luvun 5 eri tukimuotoja käsitteleviin alalukuihin. Paikallinen opetussuunnitelma tulee kodin ja koulun yhteistyön sekä oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisien kanssa.²⁴

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin tuki, tuen rakenne ja järjestäminen, yleiset tavoitteet sekä eri tukimuotojen käytännön toteutus. Opetussuunnitelmassa selvitetään, miten tuen järjestämiseen liittyvä yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa toteutetaan. Opetussuunnitelmassa kuvataan henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa.

Opetussuunnitelmassa määritellään yleisen tuen tavoitteet, järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö eri toimijoiden kesken sekä oppilaan ja huoltajan kanssa.

Opetussuunnitelmassa määritellään tehostetun tuen tavoitteet, tuen aloittaminen ja siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin. Opetussuunnitelmassa määritellään myös tehostetun tuen järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa.

Opetussuunnitelmassa määritellään erityisen tuen tavoitteet, erityisen tuen päätöksen tekeminen, tuen aloittaminen ja siirtyminen takaisin tehostetun tuen piiriin. Opetussuunnitelmassa määritellään myös erityisen tuen järjestäminen.

Oppilaan tukeen liittyvien hallintopäätösten tekijät määritellään opetuksen järjestäjän johtosäännössä.²⁵

4.5 Yksilölliset suunnitelmat

4.5.1 Oppimissuunnitelma

Oppimissuunnitelma on suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin etenemisestä ja siihen tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta. Se on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen, pedagoginen asiakirja. Sitä voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea ja sitä tulee käyttää tehostetun tuen aikana.²⁶

Oppimissuunnitelman tavoitteena on turvata oppilaalle hyvät edellytykset edetä opinnoissaan. Suunnitelma lisää opettajien tietoisuutta oppilaan tilanteesta ja helpottaa siten kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien keskinäistä sekä kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Oppimissuunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelman tarkoituksena on myös, että oppilas oppii vähitellen ottamaan vastuuta opiskelustaan ja saa oppimiseensa enemmän tavoitteellisuutta. Suunnitelma antaa pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille. Oppimissuunnitelman avulla ei kuitenkaan oppiaineen oppimäärää voida yksilöllistää. Oppimäärän yksilöllistäminen vaatii erityisen tuen päätöksen.

Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arvioissa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelman laativat opettajat yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Oppilaan osuus suunnittelussa kasvaa siirryttäessä perusopetuksen ylemmille luokille.

²⁴ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

²⁵ Kuntalaki (365/1995) 14 §

²⁶ Perusopetuslaki 16 a § (642/2010)

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestäminen edellyttää:

- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- oppilaan oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet
- opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmitelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat, kommunikointitavat, erityiset apuvälineet, oppimateriaalit ja muu tuki
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset, ohjaukselliset tai muut ratkaisut
- toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastuualueet
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Suunnitelman laadinnassa hyödynnetään oppilaalle mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa sekä pedagogista arviota ja sen yhteydessä kerättyä tietoa. Mikäli oppilaalle on laadittu kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Ensimmäisen luokan oppilaiden oppimissuunnitelma voi rakentua lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman pohjalle, jos sellainen on tehty.

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Oppimissuun-

nitelmaan ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakuineilla.

Opetussuunnitelmassa voidaan päättää, että eri oppiaineiden opinnoissa voidaan edetä vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oppilaan oman opinto-ohjelman mukaisesti.²⁷ Jos tällainen hallintopäätös tehdään yksittäisen oppilaan kohdalla, tulee hänelle laatia oppimissuunnitelma. Siinä on mainittava opintokokonaisuudet, jotka sisältyvät oppilaan opinto-ohjelmaan, ja määriteltävä niiden suorittamisjärjestys, aikataulu sekä mahdolliset erityistavoitteet.

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää erityisin opetusjärjestelyin (18§), jos oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot, jos perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta tai se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.²⁸

Erityisistä opetusjärjestelyistä tulee tehdä hallintopäätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma.

Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien oppilas voidaan ottaa joustavan perusopetuksen toimintaan²⁹, minkä jälkeen hänelle tulee laatia oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien samoja osa-alueita kuin tehostetun tuen aikana laadittava oppimissuunnitelma. Lisäksi siinä kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä.

Oppimissuunnitelma osana yleistä tukea

Jokaiselle oppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Oppilasta varten pohditut tavoitteet ja tukitoimet hyödyttävät oppilaan oppimista ja kasvua. Oppilaan opiskelua voidaan myös syventää ja laajentaa op-

²⁷ Perusopetusasetus (852/1998) 11 § 3 mom.

²⁸ Perusopetuslaki 18 § 1 mom.

²⁹ Perusopetusasetus 9 b § 1 mom. (1768/2009).

pimissuunnitelman avulla, silloin kun se on perusteltua oppilaan valmiuksien kannalta.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan.³⁰

Oppimissuunnitelma laaditaan aina oppilaalle, joka saa tehostettua tukea. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan sekä tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa³¹. Tehostetun tuen vaiheessa opiskelun ja tukitoimien järjestelmällinen suunnittelu tukee oppilaan oppimista, kasvua ja kehitystä.

Erityinen tuki

Oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, laaditaan oppimissuunnitelman sijasta henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään, miten oppimissuunnitelmaa käytetään osana yleistä tukea. Opetussuunnitelmassa kuvataan tehostettuun tukeen liittyvä oppimissuunnitelman käyttö. Suunnitelmassa määritellään oppimissuunnitelman laadinta ja seuranta, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävässä yhteistyössä. Suunnitelman sisältö kuvataan erikseen yleisen ja tehostetun tuen osalta.

³⁰ Perusopetuslaki 16 a § (642/2010)

³¹ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Oppimissuunnitelma on oppilaan oppimista, kasvua ja koulunkäyntiä tukeva sekä hänen oppimistaan jäsentävä pedagoginen asiakirja. Tavoitteena on varmistaa oppilaan edistyminen opiskelussaan omien edellytystensä mukaisesti sekä joustava siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen, perusopetuksen sisällä koulusta tai opetusmuodosta toiseen ja perusopetuksesta jatko-opintoihin.

Oppimissuunnitelma laaditaan, kun oppilaan opetusta eriytetään siten, että hänen tavoitteensa ja sisältönsä, opetuksessa käytetyt menetelmät ja materiaalit eroavat muusta opetuksesta. Etenkin, kun oppilas opiskelee oman opinto-ohjelmansa mukaisesti (VSOP) ja osallistuu perusopetukseen valmistavaan opetukseen, on oppimissuunnitelma laadittava. Oppimissuunnitelma tulee laatia oppilaalle, joka opiskelee erityisin opetusjärjestelyin (PoL 18§). Tällöin oppilaan viikoittainen työmäärä voi poiketa oppilasryhmän työjärjestyksen mukaisesta opiskelumäärästä (tilapäinen yksityisopetus tai koulupäivän lyhentäminen). Lisäksi oppilas saattaa opiskella kotonaan tai muualla kuin hänen opetusryhmänsä oppilaat, jolloin oppimisen edistymistä on suunniteltava ja seurattava erityisen huolellisesti.

Tehostetun tuen järjestäminen edellyttää, että oppilaan opiskelun ja tuen järjestämistä varten laaditaan oppimissuunnitelma. Myös joustavan perusopetuksen ryhmässä opiskelu edellyttää oppimissuunnitelman laatimisen. Oppimissuunnitelmaa tulee käyttää oppilaan opiskelun tukena vähintään yhden lukuvuoden ajan sen jälkeen, kun hän on siirtynyt perusopetukseen valmistavasta opetuksesta perusopetukseen.

Tällä varmistetaan, että hänen suomenkielen oppimiselleen järjestetään riittävä tuki. Oppimissuunnitelmaa käytetään vähintään vuoden ajan siitä, kun oppilas on siirtynyt erityisen tuen piiristä tehostetun tai yleisen tuen piiriin, tai tehostetusta tuen piiristä yleisen tuen piiriin.

Oppimissuunnitelmassa olevat oppilasta koskevat tiedot saattavat olla hyvin henkilökohtaisia ja salassapidettäviä. Oppimissuunnitelman sisältämien tietojen siirtäminen toteutetaan aina yhteistyössä oppilaan huoltajien kanssa. Oppilaan oppimissuunnitelma on hänen opetukseensa osallistuvien opettajien ja muun henkilökunnan käytettävissä. He myös osallistuvat oppimissuunnitelman laatimiseen ja seuraamiseen yhdessä oppilaan ja tämän huoltajien kanssa. Oppimissuunnitelmaa tarkistetaan lukuvuoden aikana säännöllisin väliajoin ja vähintään kerran lukuvuodessa, jolloin siihen tehdään oppilaan tilanteen kannalta tarvittavat muutokset.

Oppimissuunnitelma sisältää kuvauksen oppilaan arviointiin liittyvistä periaatteista sekä kuvauksen tavoista, joilla oppilas voi näyttää osaamisensa.

Oppimissuunnitelma on sähköinen lomakepohja, jota voi muokata joustavasti eri käyttötarkoituksiin.

Oppimissuunnitelma laaditaan oppilaan vastuuopettajan tai muun oppilaan opetukseen osallistuvan opettajan johdolla yhteistyössä huoltajien ja oppilaan kanssa. Tarvittaessa oppimissuunnitelman laadintaan osallistuvat myös oppilashuollon asiantuntijat.

Koululla sovitaan rehtorin johdolla oppimissuunnitelman laatimisprosessiin ja seurantaan osallistuvista henkilöistä ja näihin

liittyvistä vastuista. Mikäli oppilaan vastuuopettajaa ei nimetä laatimisprosessin vetäjäksi, on asia erikseen perusteltava.

Oppimissuunnitelman rakenne ja sisältö on sama yleisen ja tehostetun tuen aikana.

4.5.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.³²

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen, pedagoginen asiakirja. Oppilaan opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Tarvittavilta osin se valmistellaan moniammatillisena yhteistyönä.

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tehtävänä on tukea pitkäjänteisesti oppilaan yksilöllistä oppimis- ja kasvuprosessia. HOJKS on oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvä tavoitesuunnitelma sekä suunnitelma opetuksen sisällöistä, pedagogisista menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista.

HOJKS:in tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestäminen edellyttää:

- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin yleiset tavoitteet
- oppiaineet ja aineryhmät sekä valinnaiset opinnot, joita oppilas opiskelee sekä oppiainneiden vuosiviikkotuntimäärät

- opiskelun erityiset painoalueet niissä oppiaineissa, joissa oppilaalla on yleinen oppimäärä
- oppilaan muuhun kehitykseen, kuten sosioemotionaalisiin tai motorisiin taitoihin liittyvät tavoitteet
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmitelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat, kommunikointitavat, erityiset apuvälineet, oppimateriaalit ja muu tuki
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset, ohjaukselliset tai muut ratkaisut
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden sekä tuki- ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen ja eri toimijoiden vastuualueet
- kuvaus oppilaan opetuksen järjestämisestä muun opetuksen yhteydessä ja/tai erityisopetuksen ryhmässä
kuvaus siitä, miten ja millä oppitunneilla erityisopetuksen ryhmässä pääsääntöisesti opiskeleva oppilas opiskelee yleisopetuksen ryhmässä
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastuualueet

³² Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

- kuvaus oppilaan koulukuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan oppilaan ohjauksesta ja valvonnasta
- oppilaan mahdollinen osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Mikäli oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi

- luettelo niistä oppiaineista, joissa oppilaalla on yksilöllistetty oppimäärä sekä näiden oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi niissä oppiaineissa, joissa oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan

Mikäli oppilas opiskelee toiminta-alueittain, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi

- kuvaus toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan yksilöllisistä tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä toiminta-alueittain
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi toiminta-alueittain

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään oppilaalle osana tehostettua tukea tehtyä oppimissuunnitelmaa sekä pedagogista selvitystä ja sen yhteydessä kerättyä tietoa. Mikäli oppilaalle on laadittu kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKS-asiakirjaan voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. HOJKSiin ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakeineilla.

Suunnitelma tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi³³

Henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Kokemukset käytetyistä opetusjärjestelyistä, toimintatavoista ja tukipalveluista voidaan kirjata HOJKSiin, ja hyödyntää tätä tietoa suunnitelman toteutumista arvioitaessa. Jos oppilas siirtyy tehostetun tuen piiriin, hänelle laaditaan oppimissuunnitelma.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laadinta ja seuranta, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävässä yhteistyössä.

³³ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

HOJKS on ensisijaisesti pedagoginen asiakirja. Se sisältää suunnitelman siitä, miten erityisopetus ja muut perusopetuksen tukimuodot toteutetaan.

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanosuunnitelma eli HOJKS laaditaan kahden kuukauden kuluessa siitä, kun erityisen tuen päätös on tehty. Oppilaan aloittaessa perusopetuksen, tulee HOJKS laatia kahden kuukauden sisällä perusopetuksen aloittamisesta. Oppilaan siirtyessä Vantaalla toiseen kouluun, tulee HOJKS tarkistaa kahden kuukauden sisällä koulun vaihtumisesta.

HOJKS:n perustana on oppilaalle tehostetun tuen aikana laadittu oppimissuunnitelma ja pedagoginen selvitys. HOJKS:n valmistelu aloitetaan osana pedagogisen selvityksen laatimista.

HOJKS laaditaan moniammatillisena yhteistyönä oppilaan huoltajien, oppilaan ja oppilasta opettavien ja/tai kuntouttavien tahojen kanssa. Suunnitelman laatimisesta vastaa luokanopettaja tai luokanvalvoja yhdessä laaja-alaisen erityisopettajan kanssa.

Oppilaan HOJKS tulee tarkistaa kahdesti lukuvuodessa.

5. Oppimisen ja koulunkäynnin tukimuodot

Luvussa 5 kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin eri tukimuodot ja niiden käyttö tuen eri tasoilla. Lisäksi luku sisältää joustavan perusope-

tuksen toimintaa koskevan osuuden. Luvussa kuvataan myös oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen.

Opetussuunnitelman perusteissa mainitut tukimuodot eivät ole keskenään rinnasteisia. Lisäksi tukimuotoihin voidaan lukea perusopetukseen liittyviä toimintoja, kuten perusopetukseen valmistava opetus, suomi toisena kielenä opetus, arviointi, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, ryhmämuotoinen tuki.

Oppilaan ohjaus (vrt. oppimaan oppimisen taitojen tukeminen) on tyypillinen tukimuoto, joka kuuluu kaikkiin opetustilantei-

siin eikä ole yhtä selkeästi määriteltävissä erilliseksi tueksi kuten esim. tukiopetus tai osa-aikainen erityisopetus.

Tukiopetus - osa-aikainen erityisopetus - erityisopetuksen ryhmäopetus (erityisluokka) muodostavat eräänlaisen hierarkian tuen intensiteetin suhteen. Vastaavanlaista yhteyttä ei ole muiden tukimuotojen suhteen. Erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla. (ks. kuvio s. 18)

5.1 Opetusjärjestelyihin liittyvä tuki

5.1.1 Tukiopetus

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus³⁴ saada tukiopetusta. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetuksella voidaan myös ehkäistä vaikeuksia ennakolta. Tukiopetusta tulee järjestää niin usein ja niin laajasti kuin oppilaan suoriutumisen kannalta on tarpeen. Tukiopetusta voidaan antaa tuen kaikilla tasoilla.

Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tukiopetusta tarvitessaan mahdollisuus siihen osallistua. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten, sellaisten oppituntien aikana, joihin tuen tarve liittyy, tai oppituntien ulkopuolella. Sitä voidaan antaa samanaikaisopetuksena oppilaan tavallisessa opetusryhmässä, pienryhmässä tai täysin yksilöllisesti. Myös erilaisia

joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa oppituntien aikana.

Tukiopetus on eriyttämisen muoto, jolle ovat ominaisia yksilöllisesti suunnitellut tehtävät, ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetuksen järjestämisessä tulee käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, joiden avulla voidaan löytää uusia tapoja lähestyä opittavaa asiaa.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja. Tukiopetusta on pyrittävä järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa tukiopetuksen toteuttamistavoista ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille.

Tukiopetus yleisen tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua sekä mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tuen tarve voi johtua pois-

³⁴ Perusopetuslaki 16 § 1 mom. (642/2010)

saoloista tai tilapäisistä oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvistä vaikeuksista.

Tukiopetus tehostetun tuen aikana

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan yleisen tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tukiopetuksen tarve jatkossa. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan

kirjataan oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen. Tuki-opetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin.

Tukiopetus erityisen tuen aikana

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä

Tukiopetusta annetaan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin edistämiseen. Oppilas voi tarvita tukiopetusta esim. oppiainesisältöjen omaksumiseen, ryhmätyöskentelytaitojen edistämiseen tai käyttäytymisen hallintaan.

Tukiopetusta pyritään järjestämään ensisijaisesti koulupäivän aikana, mutta sitä annetaan tarvittaessa myös ennen tai jälkeen koulupäivän. Tukiopetusta järjestetään oppilaan omassa opetusryhmässä samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöllisesti. Tukiopetus voi olla ennakoivaa tai korjaavaa.

Tukiopetus kohdentuu yleisimmin oppimisen tukemiseen, mutta tukiopetuksessa on hyvä huomioida myös koulunkäynnin valmiuksien edistäminen, esimerkiksi oppimaan oppimisen ja käyttäytymisen osalta. Poissaolot koulusta eivät ole peruste tukiopetuksen epäämiseen. Tukiopetuksen järjestämisessä voi hyödyntää esimerkiksi palkitusta.

Koulun tukiopetusperiaatteet sovitaan ja järjestäminen suunnitellaan yhteistyössä opettajien, rehtorin ja oppilashuollon kanssa. Tukiopetuksen kohdentamisessa selvitetään yksilö- ja ryhmäkohtaiset tarpeet. Tukiopetuksen tarvetta harkittaessa otetaan huomioon koulun opetuksen ja oppilaan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tukitoimien kokonaisuus. Oppilasta opettavat opettajat arvioivat tukiopetuksen tarpeen. Myös oppilas ja huoltaja voivat tehdä aloit-

teen tukiopetuksesta. Kun oppilaan tukiopetuksen tarve on pitkäaikaista ja säännöllistä, tukiopetuksen vaikuttavuutta ja muiden tukitoimien tarpeellisuutta arvioidaan oppilashuoltoryhmässä.

Huoltajille tiedotetaan tukiopetuksen järjestämisestä koulun lukuvuosisuunnitelmassa ja vanhempainilloissa sekä koulun tiedotteissa.

Tukiopetus pyritään järjestämään siten, että kaikilla oppilailla on tasavertaiset mahdollisuudet osallistua siihen. Tukiopetusta antaa pääsääntöisesti oppilaan kunkin aineen opetuksesta vastaava opettaja.

Maahanmuuttajataustaisen oppilaan suomen kielen omaksumisen tukena voidaan antaa säännöllisesti tukiopetusta. Tukiopetusta annetaan tarvittaessa oppilaan omalla äidinkielellä.

Yleinen tuki: Tukiopetus on yleisen tuen aikana tilapäistä ja epäsäännöllistä.

Tehostettu tuki: Tukiopetus on tehostetun tuen aikana jatkuvaa, säännöllistä ja pitkäaikaista. Tukiopetuksen järjestämisestä sovitaan oppimissuunnitelman laatimisen ja päivityksen yhteydessä.

Erityinen tuki: Tukiopetuksen järjestämisestä sovitaan HOJKS :n laatimisen ja päivityksen yhteydessä.

tukiopetuksen tarve jatkossa. Erityisen tuen alkaessa oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKSiin. Tukiopetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Tukiopetuksen keskeiset tavoitteet, toimintatavat tukiopetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä oppilaille ja huoltajille tiedottamiseen ja oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa.

5.1.2 Osa-aikainen erityisopetus

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa³⁵

Osa-aikaisella erityisopetuksella voidaan parantaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen eri alueisiin liittyvien ongelmien kasvua. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan esimerkiksi oppilaille, joilla on kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin³⁵ liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppiaineissa, vaikeuksia opiskelutaidoissa, sosiaalisissa taidoissa tai koulunkäynnissä. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että osa-aikaista erityisopetusta varten on tarvittavaa ja riittävää erityispedagogista osaamista

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan ja oppilaan oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Osa-aikainen erityisopetus pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa.

³⁵ Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

Huoltajan tuki opetuksen onnistuneessa toteuttamisessa on keskeinen. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisen suunnittelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös oppilashuollon palveluista vastaavien kanssa.

Osa-aikainen erityisopetus osana yleistä tukea

Osa-aikaisen erityisopetuksen avulla voidaan vahvistaa oppimiseen tarvittavia perustaitoja. Oppilaan oppimisen vaikeuksiin vaikuttavia tekijöitä tulee arvioida ja oppilaan tulee saada tarvitessaan osa-aikaista erityisopetusta.

Osa-aikainen erityisopetus tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen.

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana

Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana riippumatta siitä opiskeleeko hän yleisopetuksen ryhmässä tai erityisryhmässä. Oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen arvioidaan osana pedagogista selvitystä. Oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKS:iin.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Osa-aikaisen erityisopetuksen keskeiset tavoitteet, toimintatavat opetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken, huoltajille tiedottamiseen sekä oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat määritellään opetussuunnitelmassa.

Osa-aikainen erityisopetus on vahvempaa tukea kuin tukiovetus ja sitä antaa erityisopettaja. Osa-aikainen erityisopetus voi sisältää erityisopettajan opettajalle antamaa konsultaatiota oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tuen suunnittelussa. Erityisopettaja osallistuu pedagogisen arvion ja selvityksen tekemiseen oppilaan muiden opettajien kanssa.

Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on tukea oppilasta perusopetuksen tavoitteiden saavuttamisessa sekä oppimisen perusvalmiuksien, oppimaan oppimisen taitojen ja oman toiminnan ohjaamisen taitojen edistymisessä. Osa-aikaisessa erityisopetuksessa voidaan harjoitella vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa ja sen perusteella laadittavassa lukuvuosisuunnitelmassa on määritelty, miten osa-aikainen erityisopetus koulussa järjestetään. Koulun oppilashuoltoryhmä suunnittelee yhdessä opettajien kanssa osa-aikaisen erityisopetuksen resurssin kohdentamista koululla. Oppilashuoltoryhmä ja erityisopettaja seuraavat lukuvuoden aikana resurssin käyttöä ja oppilaiden tuen tarpeiden muuttumista.

Osa-aikainen erityisopetus toteutetaan Vantaalla muun opetuksen ohessa

- samanaikaisopetuksena, yhteisopetuksena, rinnakkaisopetuksena
- pienryhmässä tai
- erityisestä syystä myös yksilöopetuksena (esim. puhe- ja lukiopetus, yksilöllistetyn oppimäärän mukainen opetus, vaikeat tunne-elämän häiriöt).

Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestäminen perustuu suunnitelmallisuuteen ja

se on tuen tarpeiden mukaan muuntuva ja joustavaa. Osa-aikaisen erityisopetuksen ajankohdasta ja tavoitteista sovitaan huoltajien, oppilaan, opettajien ja oppilashuoltoryhmän kanssa.

Osa-aikainen erityisopetus osana yleistä tukea

Tavoitteena on oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen. Opetuksen suunnittelussa ja kohdentamisessa käytetään monipuolisia arviointimenetelmiä, seuloja ja testejä.

Oppilas voi saada erityisopettajan tukea omassa opetusryhmässään samanaikaisopetuksena tai pienryhmässä tai yksilöopetuksessa osana yleistä tukea.

Yleisen tuen tasolla osa-aikainen erityisopetus voi olla osa joustavia ryhmittelyjä. Tällöin opettajat suunnittelevat, opettavat, arvioivat ja kantavat yhdessä vastuun kaikkia opetukseen osallistuvista oppilaista.

Osa-aikainen erityisopetus tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana osa-aikainen erityisopetus on säännöllistä, pitkäaikaista ja laajempaa kuin yleisen tuen aikana.

Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelmassa määritellään osa-aikaisen erityisopetuksen menetelmät, muoto, jakson pituus ja tuntimäärä.

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana

Erityisen tuen aikana osa-aikainen erityisopetus on osa oppilaan kokonaisvaltaista opiskelun tukea. Myös luokkamuoitoises-

sa erityisopetuksessa opiskelevalla oppilaalla on oikeus osa-aikaiseen erityisopetukseen.

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana on yksilöllistä opetusta ja ohjausta. Erityisen tuen aikana osa-aikainen erityisopetus saattaa olla tavoitteiltaan vahvan kuntouttavaa. Lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet, ja opetuksessa huomioidaan

hänen yksilölliset oppimis- ja kehitystarpeensa. Oppilaan osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä hoitavan ja kuntouttavan tahon kanssa. Erityisen tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet kirjataan oppilaan HOJKS:iin, jossa määritellään osa-aikaisen erityisopetuksen menetelmät, muoto, jakson pituus ja tuntimäärä.

5.1.3 Ryhmämuotoinen tuki

Opetussuunnitelman perusteiden alaluku 5.1.3 Erityisopetus on siirretty tämän asiakirjan alalukuun 4.3 Erityinen tuki.

Opetussuunnitelman perusteiden alaluku 5.3

Joustava perusopetus on siirretty tähän alalukuun.

Tähän alalukuun on koottu Vantaan perusopetuksen ryhmämuotoiset tukimuodot.

Ryhmämuotoinen tuki on keskeinen opetuksen eheytymistä vahvistava tuen muoto. Jokaisella oppilaalla on oma luokkansa ja oma luokanopettajansa/ luokanvalvoja. Vantaalla järjestetään ryhmämuotoista tukea osana yleistä tukea sekä tehostetun ja erityisen tuen aikana. Tavoitteena on luoda lukujärjestykselliset ja yhteistoiminnalliset edellytykset oppilasryhmien jakamiseen ja yhdistelyyn koulupäivän, -viikon tai jakson aikana. Kouluyhteisö organisoii yhdessä opetustaan siten, että joustavat opetusjärjestelyt eri oppilasryhmien kesken onnistuvat. Opettajien ja oppilashuollon kesken arvioidaan, mitä muita tukitoimia kullekin oppilaalle tarjotaan osana joustavia ryhmittelyjä. Ryhmittelyllä varmistetaan, että jokainen ryhmän oppilas saa tarvitsemansa tuen ja pystyy edistymään opiskelusaan edellytyksiään vastaavalla tavalla.

Joustavia ryhmittelyjä toteutettaessa oppilas voi päivän ja viikon aikana opiskella eri ryhmäkoonpanoissa. Oppilasryhmä voi olla myös kiinteä ja kokoonpanoltaan pysyvä ja voi koostua pelkästään oppilaisista, jolla on erityisen tuen päätös. Ryhmässä voi työskennellä tarpeen mukaan tavallista useampi aikuinen. He voivat edustaa eri ammattiryhmiä.

Ryhmämuotoisen tuen järjestämisessä on tavoitteena mahdollistaa oppilaiden oppimista, kasvua ja koulunkäyntiä tukeva joustava siirtyminen oppilasryhmien välillä.

* Ryhmämuotoinen yleinen tuki

Ryhmämuotoinen opetus yleisenä tukena palvelee oppilaita, joilla on tilapäisiä esteitä oppimisessaan, kasvussaan ja koulunkäynnissään.

Ryhmämuotoinen tuki voi sisältää elementtejä eri tukimuodoista, kuten tukiopetuksesta, osa-aikaisesta erityisopetuksesta ja ohjauksellisesta tuesta. Se järjestetään koulupäivän aikana joustavin ryhmittelyin yhdistellen sekä jakaen ryhmiä kooltaan ja koostumukseltaan sellaisiksi, että ne toimivat oppilaiden oppimisen kannalta edullisina oppimisympäristöinä. Ryhmämuotoisen tuen järjestäminen edellyttää lukujärjestyksellistä organisoitua ja opettajien yhteistoimintaa.

* Ryhmämuotoinen tehostettu tuki

Ryhmämuotoinen tuki on tehostetun tuen aikana säännöllistä ja jatkuvaa. Vahvempi tuki saadaan aikaan yksilöllisen tuen, ryhmätöiden ja ryhmäytymisen avulla. Tehostettu ryhmämuotoinen tuki voi sisältää toiminnallisia elementtejä sekä työpaikkaopiskelua. Nämä toimintatavat lisäävät oppilaiden opiskelumotivaatiota ja sitouttavat heitä koulukäyntiin ja jatko-opiskeluun.

Lähtökohtana tehostetun ryhmämuotoisten tuen suunnittelulle ja järjestämiselle ovat yksittäisen alueen tai koulun piirissä ilmenevät tuen tarpeet. Alueella ja koululla voidaan soveltaa valmista toimintatapaa tai kehittää täysin oma toimintamalli tehostetun ryhmämuotoisen tuen järjestämiseksi.

a) Omaura

Omaura-ryhmä on tarkoitettu 7.–9-luokklaisille oppilaille. Se on tarkoitettu oppilaille, joilla on vaikeuksia opiskelumotivaatiossa ja perusopetuksen loppuunsaattamisessa. Ryhmä on kooltaan tavanomaista pienempi. Omaurassa voidaan käyttää oppilaiden tukemisessa toiminnallisia työtapoja ja työpaikkaopiskelua. Omaura-ryhmä voi olla koulun oma tai alueellinen ryhmä.

b) Joustava perusopetus JOPO

Joustava perusopetus

Perusopetuslain mukaan kunta voi järjestää päättämässään laajuudessa perusopetuksen 7–9 vuosiluokkien yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toimintaa.³⁶ Joustavan perusopetuksen toiminnan tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä. Joustavan perusopetuksen toiminnalla tarkoitetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan järjestettävää opetusta ja oppimisen ja kasvun tukea. Opetus järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä moniammatillista yhteistyötä sekä tuki- ja neuvontapalveluita käyttäen.³⁶

Joustavan perusopetuksen toiminta on tarkoitettu niille 7–9-luokkien oppilaille, joilla on alisuoriutumisesta ja koulumotivaation puutetta sekä oppilaille, joita näyttäisi uhkaavan syrjäytyminen jatkokoulutuksesta ja työelämästä. Poikkeuksellisesti toimintaan voidaan ottaa myös erityistä tukea saava oppilas, mikäli oppilas kykenee noudattamaan joustavan perusopetuksen toiminnassa käytettävää opetussuunnitelmaa ja järjestelyä voidaan kokonaisuutena pitää oppilaan edun mukaisena.³⁷

Oppilas valitaan toimintaan oppilaan tai hänen huoltajiensa tekemän hakemuksen perusteella. Opetuksen järjestäjä päättää oppilasvalinnan perusteista ja valintamenettelystä. Opettaessa op-

³⁶ Perusopetuslaki 5 § (1707/2009)

³⁷ Perusopetusasetus 9 b § 1 mom. (1768/2009)

pilaita toimintaan heihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita.³⁸

Joustavan perusopetuksen toiminnan, josta käytetään jäljempänä ilmaisua joustava perusopetus, tavoitteena on vahvistaa kokonaisvaltaisesti oppilaan opiskelumotivaatiota ja elämänhallintaa. Perusopetuksen oppimäärän suorittamisen lisäksi tavoitteena on tukea oppilasta toisen asteen koulutukseen siirtymisessä sekä antaa valmiudet selviytyä opiskelussa. Erityistä huomiota kiinnitetään työmuotoihin, joilla vahvistetaan huoltajien ja kaikkien joustavassa perusopetuksessa työskentelevien yhteistä kasvatustyötä.

Toiminta toteutetaan perusopetusta koskevien yleisten säädösten ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden ja sisältöjen mukaisesti. Koulun toimintakulttuuria, toimintatapoja ja opetusmenetelmiä kehitetään vastaamaan joustavaan perusopetukseen valittujen oppilaiden yksilöllisiä tarpeita. Erityisesti huomiota tulee kiinnittää oppilaan hyvinvointia ja turvallisuutta tukevaan yhteistyöhön, oppilashuoltoon ja ohjaukseen. Opetus järjestetään koulussa lähiopetuksena ja osaksi työpaikoilla sekä muissa oppimisympäristöissä ohjattuna opiskeluna. Oppilasta varten asetetut tavoitteet, oppimisympäristöt sekä tukitoimet suunnitellaan ja toteutetaan siten, että ne vastaavat perusopetuksen tavoitteita. Joustavassa perusopetuksessa painotetaan toiminnallisia ja työpainotteisia opiskelumenetelmiä.

Toiminnassa korostuvat moniammatillinen sekä eri hallintokuntien ja organisaatioiden välinen yhteistyö, johon voivat osallistua mm. ammatilliset oppilaitokset ja lukiot, vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä nuorten työpajat. Toiminnan suunnittelua ja organisointia varten voidaan muodostaa ohjausryhmä.

Oppilasvalinnasta tehdään hallintopäätös. Päätös valmistellaan moniammatillisesti oppilashuoltotyössä. Joustavan perusopetuksen

oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma tai tarkistetaan hänelle jo aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Suunnitelmassa kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä, moniammatillinen yhteistyö, tarvittavat tukija neuvontapalvelut sekä toiminnan seuranta. Joustavan perusopetuksen oppilas voi saada tarvitsemaansa yleistä tai tehostettua tukea. Mikäli oppilaalle on tehty päätös erityisen tuen antamisesta, joustavan perusopetuksen toteuttaminen kuvataan vastaavalla tavalla henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa. Jos joustavan perusopetuksen toiminta päättyy yksittäisen oppilaan kohdalla ennen perusopetuksen päättymistä, tehdään siitä hallintopäätös.

Joustava perusopetus toteutetaan pienryhmämuotoisesti, mikä edellyttää yleensä oman opetusryhmän muodostamista. Opetusta voidaan antaa myös osittain tai kokonaan muun ryhmän yhteydessä.

Muissa oppimisympäristöissä, kuten työpaikoilla, tapahtuva oppiminen on oleellinen osa joustavaa perusopetusta. Se suunnitellaan vastaamaan opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä. Opiskelun tulee sisältää riittävästi opettajan antamaa vuorovaikutteista opetusta myös muissa oppimisympäristöissä toteutettavien opetusjaksojen aikana. Oppilaalle annetaan näille jaksoille opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisia oppimistehtäviä. Suoriutuminen ja oppimistehtävät arvioidaan osana oppilaan arviointia. Koulun tulee sopia kirjallisesti opettajien ja työpaikalla tai muualla koulun ulkopuolella opiskelua ohjaavien henkilöiden työnjaosta ja vastuista. Muissa oppimisympäristöissä toteutettavat opetusjaksot suunnitellaan yhteisymmärryksessä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemaansa ohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea myös näiden jaksojen aikana. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä,

³⁸ Perusopetusasetus 9 b § 2 mom. (1768/2009)

että kaikissa oppimisympäristöissä on huolehdittu työturvallisuudesta ja varauduttu mahdollisten tapaturmien varalta. Opetuksen järjestäjän tulee perehdyttää joustavan perusopetuksen tehtävissä toimivat henkilöt, koulun ulkopuoliset toimijat mukaan lukien, tietosuojaan ja salassapitoon liittyviin säädöksiin.

Opetuksen järjestäminen moniammatillisesti edellyttää, että opettajan lisäksi toimintaan osallistuu nuorten sosiaalisen kasvun tukemiseen, perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä muuhun tuki- ja neuvontatyöhön perehtynyt, opetuksen järjestäjän nimeämä henkilö tai henkilöitä.

Jopo-toiminta Vantaalla

Jopo- opiskelu on suunnattu oppilaille, joilla on vaikeuksia suorittaa peruskoulu loppuun perinteisin keinoin. Se tukee oppilaita joilla on riski syrjäytyä niin koulutuksellisesti kuin sosiaalisestikin. Jopo- opiskelusta hyötyvät oppilaat, joille sopii toiminnallinen ja työpainotteinen opiskelu.

Jopo- ryhmän toiminta tähtää siihen, että oppilas saa tarvittavat valmiudet pysyä ja menestyä jatko-opinnoissaan. Tavoitteena on ennaltaehkäistä oppilaiden koulutuksellista syrjäytymistä ja kehittää moniammatillista verkostoyhteistyötä. Jopo- toiminnassa vakiinnutetaan perusopetukseen toiminnallisia opetusmenetelmiä. Opetuksessa huomioidaan oppilaan yksilölliset vahvuudet ja hänen näkökulmansa opiskeluun.

Jopo- opetuksessa pyritään saamaan aikaan prosessi, jossa nuoret pikkuhiljaa motivoituvat opiskelemaan sekä saavuttavat taitoja, jotka mahdollistaisivat heille menestymisen toisen asteen opinnoissa. Yksilöllinen tuki luo mahdollisuudet onnistumisille, mikä kehittää nuorten itsetuntoa. Ryhmäytyminen ja yhdessä tekeminen kuuluvat Jopo- opiskeluun. Tavoitteena on vahvistaa

oppilaiden sosiaalisia taitoja sekä oman ja yhteisen vastuun kantamista. Tarkoituksena on vahvistaa oppilaiden elämänhallintaa ja mahdollisuutta hyvään elämään.

Jopo- ryhmän opetuksesta vastaa opettaja yhdessä nuorisotyöntekijän tai sosiaaliohjaajan kanssa. Oppilas asettaa itselleen tavoitteet opiskeluun ja työpaikkaopiskeluun. Oppilas osallistuu koulun muuhun opetukseen aina, kun se on mahdollista. Lukuvuosi jakaantuu jaksoihin, kuten koulun muukin opetus. Kouluvuoden aikana vaihtelevat kouluopetus ja työpaikkaopiskelujaksot. Jopo- ryhmän oppilaalla on jokaisessa jaksossa työpaikkaopiskelua sekä opiskelua koululla.

Jopoon haetaan oppilaan koulun oppilashuoltoryhmän kautta erillisellä hakemuksella. Oppilasvalinnassa painotetaan nuoren omakohtaista halua muuttaa koulunkäyntinsä suuntaa. Oppilaalla tulee olla motivaatio saada perusopetuksen päättötodistus. Jopo- toiminnassa on oleellista, että oppilaan huoltajat sitoutuvat koulunkäynnin tukemiseen yhteistyössä Jopon aikuisten kanssa.

* Ryhmämuotoinen erityinen tuki

Kun oppilaan tuen tarve edellyttää jatkuvampaa pienemmässä oppilasryhmässä opiskelua erityisopettajan johdolla, on se hänelle järjestettävä. Tyypillisesti kysymyksen tulee oppilas, jolla on pidennetty oppivelvollisuus, mutta yhtä hyvin oppilas saattaa tarvita pientä oppilasryhmää muidenkin oppimisessa tai koulunkäynnissä esiintyvien erityistarpeiden vuoksi. Vantaalla ryhmämuotoisen erityisen tuen muotoja ovat:

a) Erityisopetuksen ryhmät Alueelliset erityisopetuksen ryhmät

Erityisopetuksen ryhmän antama tuki perustuu pieneen ryhmäkokoan ja yksilölliseen tukeen. Ryhmän vastuuopettajana toimii erityisopettaja.

Vantaalla erityisopetuksen ryhmät (erityisluokat) sijoittuvat eri oppilaaksiottoalueille ja kouluille. Ryhmäkoko määritellään perusopetuslaissa. Oppilaat sijoittuvat erityisopetuksen ryhmään huoltajien kuulemisen ja koulujen pedagogisen selvityksen sekä erityisen tuen päätöksen perusteella (ks.4.3). Kun oppilasta esitetään erityisopetuksen ryhmään, koulu ottaa yhteyttä aluekoordinaattoriin. Päätökset erityisopetuksen ryhmiin sijoittumisesta tehdään hallintosäännön mukaisesti.

Erityisopetuksen ryhmät tekevät tiivistä yhteistyötä koulun muiden oppilasryhmien kanssa. Erityisopetuksen ryhmässä opiskeleva oppilas osallistuu muuhun koulun opetukseen aina, kun se on mahdollista.

Autismiopetuksen ryhmät

Autismiopetuksen ryhmä on tarkoitettu oppilaille, joilla on autismin kirjoon kuuluva diagnoosi ja joiden opetus on tarkoituksenmukais-

ta järjestää autismiopetuksen ryhmässä.

Opetuksen tavoitteena on auttaa kokonaisvaltaisella kuntoutuksella autistista lasta selviämään itsenäisesti päivittäisissä toiminnoissa, vuorovaikutustilanteissa, kommunikaatioaidoissa ja vapaa-ajantaidoissa. Kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen sisältyy työskentelytaitojen oppiminen sekä yksilöllisyyden huomioiminen tavoitteissa ja menetelmissä.

Jokaiselle autismiluokan oppilaalle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Se laaditaan huoltajien sekä opetuksen ja kuntoutuksen asiantuntijoiden moniammatillisena yhteistyönä. Oppilaan tavoitteet ovat mahdollisimman konkreettisia. Tavoitteet pohjautuvat pääsääntöisesti toiminta-alueittain opiskeluun tai yksilöllistettyjen oppimäärien opiskeluun.

Oppilaan opetus jäsennetään eli strukturoidaan ajan ja paikan, tilan ja henkilöiden suhteen. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen päivä- ja viikko-ohjelma. Opetus on konkreettista, visuaalista ja järjestelmällistä sekä paljon toistoa sisältävää. Opetuksessa sanallisten ohjeiden tukena käytetään kuvia, fyysistä ohjausta, eleitä, osoittamista ja kirjoitettuja ohjeita.

Toiminta-alueittain annettavan opetuksen ryhmät

(ks. ko opetuksesta alaluku 5.1.6) Siirto s. 41 ennen b) Etappi-ryhmät.

Harjaantumisopetus

Harjaantumisopetus on tarkoitettu lievästi kehitysvammaisille oppilaille.

Opetuksen tavoitteena on harjaannuttaa oppilaiden työskentelytaitoja, sosiaalisia ja motorisia taitoja sekä arkielämän taitoja. Keskeistä on mahdollisimman suureen omatoimisuuteen ja itsenäisyyteen kasvaminen. Opetus käsittää oppiainesisältöjä, joita oppilaat opiskelevat pääsääntöisesti yksilöllistetyin tavoittein.

Oppilaan tavoitteet kirjataan hänelle laadittavaan HOJKSiin.

Tavoitteena on oppilaan tasapainoisen kokonaiskehityksen turvaaminen. Se edellyttää yhteistyötä opettajan ja eri asiantuntijoiden ja erityistyöntekijöiden kanssa

b) Etappi- ryhmät

Etappi-ryhmä on tarkoitettu alakoulun 1.–6 luokan oppilaille. ETAPPI-nimitys tulee sanoista. Erytystä Tukea Antava Peruskoulun Pienopetusryhmä. Etappi-ryhmä on vahvaa ja monipuolista tukea antava pienryhmä. Etappi toimii arvioivana ja kuntouttavana välivaiheena niille oppilaille, joilla käyttäytymis- ja tunne-elämän vaikeudet estävät tilapäisesti koulunkäynnin omassa koulussa. Etappi-toiminnan tavoitteena on oppilaan kokonaistilanteen selvittely, pedagogisen tuen määrittely, mahdollisten tutkimusten, hoidon ja sosiaalisen tuen tarpeen arviointi.

Etappi-ryhmiä on kaksi samassa toimipisteessä. Ryhmien yhteinen oppilasmäärä on enintään 12. Toimipisteitä on kolme. Toiminnasta vastaa moniammatillinen tiimi, jossa on kaksi erityisluokanopettajaa, psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja ja oppilashoitaja/koulunkäyntiavustaja. Tällä pyritään saamaan opetustilanteisiin ja oppilaiden ja heidän perheidensä tukemiseen moniammatillista tukea.

Etapin työntekijöiden tukena toimii koulukohtainen ohjausryhmä, joka koostuu kasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuollon erityisosajista. Etappitoiminnalla on tukena kaupunkitasoinen ohjausryhmä. Sen tehtävä on tukea yhteisten linjausten muodostamista, arvioida ja kehittää etappitoimintaa. Ohjausryhmän jäseniksi nimetään sosiaali- ja terveystoimen ja perusopetuksen edustajat.

Oppilaalle haetaan paikkaa Etappi-luokasta oppilaan koulun oppilashuoltoryhmän toimesta yhteistyössä aluekoordinaattorin kanssa. Etappi-luokkaan tulevalle oppilaalle tehdään erityisen tuen antamista koskeva päätös ennen Etappi-jakson aloittamista. Oppilaan HOJKS laaditaan yhdessä oppilaan, hänen huoltajansa, oppilashuollon ja tarvittavien tukiverkoston asiantuntijoiden kanssa. Tiivis yhteistyö perheen ja oppilasta tukvien tahojen kanssa on tärkeää. Oppilaiden sijoittumisesta Etappi-luokalle vastaa koulukohtainen etapin ohjausryhmä.

Etappijakson aikana tehdään tiivistä yhteistyötä perheen, lähettävän koulun ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Tavoitteena on sekä lapsen että perheen omien voimavarojen vahvistaminen ja mahdollisista jatkotoimenpiteistä sopiminen yhteistyössä vanhempien ja muun verkoston kanssa. Oppilaalla on oikeus koulun oppilashuollollisiin palveluihin.

Lähtökohtana on, että Etappiin valittu oppilas käy koulua oman alueensa etappiluokalla ja vain poikkeustapauksissa muussa etapissa. Oppilas voi osallistua lähikoulunsa opiskeluun HOJKS:ssa määritellyllä tavalla. Etappi-toiminnan tavoitteena on tukea myös koulua, jossa oppilaan opetus toteutetaan Etappi-jakson jälkeen.

d) Yläluokkien pajat:

Toiminnan tavoitteena on tarjota oppilaalle valmiudet riittävään menestymiseen toisen asteen koulutuksessa ja aktivoida häntä ottamaan vastuuta omasta elämästään.

Muita tavoitteita ovat:

- oppilaan kokonaistilanteen kartoitus,
- opiskeluvaikeuksien vahvistaminen,
- oppilaan omien edellytysten mukaisen oppimisessa edistymisen tukeminen,
- elämänhallinnantaitojen harjaantuttaminen,
- tukiverkoston rakentaminen oppilaan ja perheen kanssa yhteistyössä esim. perheen, sosiaalitoimen, terapiapalveluiden, toisen asteen oppilaitosten kanssa.

Paja-ryhmä tarjoaa tukea tilanteessa, jossa koulun tai muiden tahojen tuki ei enää riitä. Tarkoituksena on selvittää oppilaan tilannetta ja arvioida, tarvitseeko hän jatkotutkimuksia tai mahdollisia kuntoutus- ja hoitotoimenpiteitä.

Ryhmän toiminnasta vastaa erityisluokanopettaja, jonka työparina on koulunkäyntiavustaja. Lisäksi pajassa voi toimia sosiaaliohjaaja tai psykiatrinen sairaanhoitaja. Tätä henkilöstöresurssia tarkastellaan vuosittain yhdessä sosiaali-terveystoimen kanssa.

Paja-ryhmä on tarkoitettu 7.–9. luokkien oppilaille. Se on monipuolista tukea tarjoava pienryhmä oppilaille, jotka ovat syrjäytymisvaarassa, odottavat tutkimus- tai hoitajaksoa, tai joiden tilanne koulussa on muuten kriisiytynyt. Paja-ryhmä toimii esimerkiksi peruskoulunsa kes-

keittäneiden ja jostain syystä yleisopetuksessa huonosti viihtyvien oppilaiden opiskelun tukitoimena. Paja-opetuksessa pystytään huomioimaan oppilaan mahdolliset mielenterveyteen, lastensuojelullisiin tekijöihin tai päihderiippuvuuteen liittyvät erityistarpeet. Ryhmässä opiskelee 5–10 oppilasta, joista tarpeen tullen maksimissaan kaksi oppilasta on ns. kriisipaikoilla. Kriisipaikka voidaan varata oppilaille, joilla on akuutti pienryhmän tarve tai joille on äkillisesti tapahtunut hallitsematon muutos elämäntilanteessa.

Pajaryhmällä on kaupungin tason ohjausryhmä, joka vastaa Vantaan paja-ryhmien toiminnan suunnittelusta ja kehittämisestä sekä oppilaiden paja-opetukseen sijoittumista koskevien prosessien koordinoinnista. Jokaisella paja-ryhmällä on oma ohjausryhmänsä. Ohjausryhmien keskeinen tehtävä on varmistaa, että oppilassi-joittelussa paja-ryhmiin otetaan oppilaita, jotka hyötyvät juuri paja-tyyppisestä toimintatavasta.

Oppilaan lähikoulun oppilashuoltoryhmä tekee esityksen paja-ryhmään hakemisesta ja se vastaa saatavilla olevien oppilaan taustatietojen kokoamisesta. Oppilaan sijoituksessa opiskelemaan paja-ryhmään, hänelle tehdään päätös erityisen tuen antamisesta ja laaditaan HOJKS.

Toimintaidea perustuu yksilötyöhön. Jokaiselle oppilaalle räätälöidään oma yksilöllinen opintosuunnitelma. Suunnitelmassa keskitytään oppilaan edistymiseen oppimisen ja koulunkäynnin sekä elämänhallinnan osa-alueilla. Tavoitteiden avulla pyritään lisäämään työskentelymotivaatiota ja tukemaan oppilaan opiskelun etenemistä. Suunnitelma tehdään yhteistyössä op-

pilaan, huoltajan, oppilashuoltoryhmän ja oppilaan yhteistyöverkostojen kanssa.

Lukuvuosi jakaantuu paja-ryhmässä jaksoihin, kuten koulun muukin opetus. Jokainen oppilas etenee opinnoissaan opetussuunnitelman pohjalta laaditun oman henkilökohtaisen opintosuunnitelman mukaisesti. Retkiä sekä tutustumisia toisen asteen oppilaitoksiin yms. on viikoittain oppiaineisiin liittyen. Oppilas voi osallistua koulun muiden oppilasryhmien opetukseen sovitusti. Oppilailla on työelämään tutustumisen jaksoja sovitusti, 9.lk vähintään 2 viikkoa lukuvuoden aikana. Heillä on mahdollisuus päästä koulutuskokeiluihin ammatillisiin oppilaitoksiin, mikä tukee heidän sijoittumistaan ja sitoutumistaan jatko-opintoihin.

Lähes kaikilla oppilailla on laajat tukiverkostot jo heidän saapuessaan paja-ryhmään. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita paja-ryhmien oppilailla ovat lastensuojelu, psykiatriset palvelut sekä yksilötyötä tekevät ammattilaiset, kuten esimerkiksi toimintaterapeutti ja kuvataideterapeutti. Verkostotyö tukee oppilasta hankalassa elämäntilanteessa, kokonaisvaltaisessa kasvun tukemisessa ja elämän suunnittelussa.

Perheen edellytetään sitoutuvan moniammatilliseen verkostotyöhön. Perhetyö on pajassa keskeistä ja sen tavoitteena on sitouttaa huoltajat aktiivisiksi nuoren koulunkäynnin tukijoiksi.

Paja-ryhmän oppilashuoltoryhmänä toimii koulun oppilashuoltoryhmä, jota täydennetään tarpeen tullen muilla asiantuntijoilla. Oppilashuollon merkitys paja-opetuksessa on suuri, sillä oppilaiden elämäntilanne edellyttää vahvaa puuttumista.

e) Polikliininen opetus

Toiminnallisesti, menetelmällisesti ja tavoitteellisesti polikliininen opetus on yhdenmukainen valtakunnallisesti sairaalaopetukselle asetettujen linjausten kanssa. Se on pedagogisesti kuntouttavaa opetusta niille oppilaille, joiden psykososiaaliset voimavarat oppimiseen tai koulunkäyntiin ovat heikentyneet.

Vantaalla polikliininen opetus järjestetään keskitettynä palveluna. Oppilaspaikat on tarkoitettu niille oppilaille, joilla on hoitokontakti johonkin Helsingin yliopistollisen keskussairaalan (HYKS) lasten- tai nuoriso-psykiatrisen erikoissairaanhoidon yksikköön. Voimassa oleva ja toteutuva hoitosuunnitelma on yksi edellytys koulupaikan saamiselle. Hoitomuotojen muuttuessa avohoitoon painottuvaksi, vantaalaisella polikliinisella opetuksella tuetaan avohoidollisten oppilaiden kuntoutumista ja koulunkäyntiä.

Kuntouttavassa opetuksessa annettavan pedagogisen tuen lähtökohta on tiivis yhteistyö oppilaan huoltajan ja hoitotahon kanssa. Tässä yhteistyössä määritellään oppilaan koulunkäynnin kannalta keskeiset pulmakohdat ja suunnitellaan koulussa annettavat tukimuodot.

Jokaiselle oppilaalle laaditaan oma yksilöllinen kuntouttavan opetuksen opintosuunnitelma, joka sisältyy hänen HOJKSiinsa. Suunnitelmassa keskitytään oppilaan edistymiseen oppimisen, koulunkäynnin, mielen hyvinvoinnin sekä elämänhallinnan osa-alueilla. Erilaisten pedagogisen tuen menetelmien avulla tuetaan oppilaan etenemistä ja kuntoutumista. Opettaja ja muut ryhmässä työskentelevät aikuiset auttavat oppilasta pääsemään

asettamiinsa tavoitteisiinsa yhdessä perheen kanssa.

Oppilaat harjoittelevat aikuisen tuella monenlaisia taitoja, joita lähdetään oppimaan jo olemassa olevien vahvuuksien varaan. Aikuiset ohjaavat, tukevat ja kannustavat. Opiskelu tapahtuu turvallisessa ja luottamuksellisessa oppimisympäristössä.

Oppilaat tulevat koko Vantaan alueelta sekä tämän lisäksi myös niistä kunnista, joi-

den kanssa on tehty sopimus polikliinisen opetuksen antamisesta. Oppilaaksiotosta päätetään koulun opetussuunnitelmassa.

Oppilaan lähiaikuisten välinen yhteistyö on säännöllistä ja siksi oppilaan huoltaja / huoltajat, hoitotaho ja tarvittaessa muut lasta tai nuorta tukevat yhteistyötahot sitoutuvat oppilaan tukemiseen. Oppilaalla on oikeus koulun oppilashuollollisiin palveluihin.

5.1.4 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen

Opetus järjestetään ottaen huomioon oppilaiden edellytykset ja se voi perustua erilaajuisiin oppimääriin³⁹. Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua yleisen ja tehostetun tuen avulla siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa. Esimerkiksi eriyttämisen avulla oppilaan opiskelua voidaan tukea keskittymällä oppiaineen ydinsisältöihin. Mikäli edes ydinsisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, yhden tai useamman oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute tai esimerkiksi puutteellinen opiskelutekniikka eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa muilla sopivilla tavoilla. Oppilaalle ja huoltajalle tulee selvittää yksilöllistettyjen oppimäärien mahdolliset vaikutukset jatko-opintoihin.

Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen merkitsee oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittämistä hänen omien edelly-

tystensä mukaiseksi. Tavoitteiden tulee kuitenkin olla oppilaalle riittävän haasteellisia.

Oppimäärän yksilöllistämisestä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Oppimäärää ei voida yksilöllistää ilman erityisen tuen päätöstä. Ennen erityisen tuen päätöstä tehdään pedagoginen selvitys, joka sisältää arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Jos pedagogisessa selvityksessä todetaan, että oppilaan ei tukitoimista huolimatta arvioida saavuttavan oppiaineessa yleisen oppimäärän mukaisia tavoitteita hyväksytysti, oppiaineen oppimäärä yksilöllistetään. Kunkin oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta yleisen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää. Jos yksilöllistettävien oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin lisätä tai vähentää, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös.

Niiden oppiaineiden, joissa oppilaan oppimäärä on yksilöllistetty, tavoitteet, keskeiset sisällöt, oppilaan edistymisen seuranta ja arviointi kuvataan oppilaan HOJKSissa. Kunkin oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja tai, jos opettajia

³⁹ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003) ja 11 § 1 mom. (453/2001)

on useita, opettajat yhdessä laativat edellä mainittu HOJKSin sisällöt. Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä, usein myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä soveltamalla. Oppilaan opiskelua voidaan tukea lisäksi sopivilla opiskelumateriaaleilla, -välineillä ja -menetelmillä sekä pedagogisilla järjestelyillä.

Jos oppilas opiskelee yksilöllistettyjen oppimäärien mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana ja sanallinen arvio tähdellä (*) sekä opintojen aikaisessa että päättöarvioinnissa. Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan.

Oppimäärän yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamis-

ta oppimäärän suorittamisesta. Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt. Vapauttamisesta tehdään perusopetuslain 18 §:ssä tarkoitettu hallintopäätös. Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, tulee järjestää vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa⁴⁰

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden oppiaineiden opiskelusta vapauttaminen kuvataan luvussa 5.1.5.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään oppimäärän yksilöllistämiseen liittyvät toimintatavat osana pedagogisen selvityksen laadintaa, erityisen tuen päätöstä ja HOJKSin laatimista.

⁴⁰ Perusopetusasetus 5 § 1 mom.

Ennen oppimäärän yksilöllistämistä koskevaa esitystä oppilashuoltoryhmä tutustuu opettajan/opettajien tekemään selvitykseen yksilöllistämistarpeesta sekä hankkii aluekoordinaattorin tai muun asiantuntijan lausunnon yksilöllistämistarpeesta.

Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä kunkin oppiaineen kohdalta erikseen. Rehtori vastaa oppimäärän yksilöllistämiseen liittyvästä valmistelusta.

Oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta pyydetään selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja käytetyistä tukitoimista sekä arvio siitä miltä osin yleisen oppimäärän mukaisia tavoitteita ei saavuteta hyväksytysti.

Moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä oppilashuoltoryhmä antaa selvityksen oppilaan saamasta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Ennen oppimäärän yksilöllistämistä koskevaa esitystä, oppilas-

huoltoryhmä pyytää aluekoordinaattorin tai muun asiantuntijan lausunnon yksilöllistämisen tarpeesta. Oppilashuoltoryhmä varmistaa, että oppilaalle ja huoltajalle on selvitetty yksilöllistettyjen oppimäärien mahdolliset vaikutukset opetuksen järjestämiseen ja jatko-opintoihin.

Pedagogisessa selvityksessä määritellään, missä oppiaineessa tai oppiaineissa oppilas tarvitsee yksilöllistetyn oppimäärän. Kunkin oppiaineen yksilöllistämistarve perustellaan erikseen. (ks. luku 8. Arviointi)

Yksilöllistettävien oppiaineiden määrää vähennetään pedagogisen selvityksen perusteella, mikäli oppilas voi opiskella oppiaineen yleisen oppimäärän ydinsisältöjä ja hän hallitsee oppimäärän jossain määrin.

HOJKSin merkitys on suuri, kun oppilas opiskelee yksilöllistettyjä oppimääriä. HOJKSiin kirjatut yksilöllistetyt tavoitteet ja sisällöt toimivat oppilaan opetussuunnitelmana.

5.1.5 Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta⁴¹.

Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta⁴².

Tarkoitus on vahvistaa oppilaan valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat muun muassa näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.⁴³

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta.⁴⁴

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto

ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti seuraavilla tavoilla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuden kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuden kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin⁴⁵ eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle, erityistä tukea saavalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma esiopetuksen alkaessa. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan tarvittaessa järjestää siten, ettei yhteisenä aineena opeteta toista kotimaista kieltä eikä vierasta kieltä, oppiaineita voidaan yhdistää oppiainekokonaisuuksiksi ja jakaa osa-alueisiin siten kuin paikallisessa opetussuunnitelmassa määrätään⁴⁶.

⁴¹ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁴² Perusopetuslaki 9 § 2 mom.

⁴³ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

⁴⁴ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 1 mom. (1288/1999)

⁴⁵ Perusopetuslaki 27 §

⁴⁶ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (Tuntijakoasetus) (1435/2001) 9 § 2 mom.

Jos oppilas ei enää kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, tulee tehdä päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä, jolloin oppilas siirtyy yleisen oppivelvollisuuden piiriin.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden

opetuksen järjestäminen, toimintatavat, yhteistyö esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen kanssa, muu yhteistyö sekä eri toimijoiden vastuut ja työnjako, yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa sekä oppilaan ja huoltajan kuulemiseen liittyvä menettely. Opetussuunnitelmassa päätetään myös, miten oppiaineita mahdollisesti yhdistetään oppiainekokonaisuuksiksi tai jaetaan osa-alueisiin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden tarkoitus on antaa oppilaalle lisää aikaa koulunkäyntiin liittyvien perustaitojen- ja tietojen harjaanuttamiseen ennen perusopetuksen alkamista. Tarve pidennettyyn oppivelvollisuuteen perustuu oppilaan vakavaan vammaan tai sairauteen, joka estää ikäluokan mukaisen suoriutumisen. Vakava este oppimiselle, kasvulle ja koulunkäynnille voi johtua mm. kehitysvammasta, aisti- tai liikuntavammasta, sairaudesta, kielellisen kehityksen häiriöstä, tunne-elämän ongelmista ja neurologisista häiriöistä. Suositus pidennetystä oppivelvollisuudesta tulee usein lasta tutkivalta taholta, joka kirjoittaa asiasta lausunnon. Tarve pidennettyyn oppivelvollisuuteen arvioidaan ja päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen aikana.

Pidennetyn oppivelvollisuuden oppilas voi osallistua esiopetukseen enintään kahden vuoden ajan. Esiopetus voi alkaa jo viisivuotiaana. Tällöin huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen 5-vuotiaana. Kuusivuotiaana esiopetus on pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten osalta jo oppivelvollisuutta, jolloin siihen osallistuminen ei ole lapselle vapaaehtoista. Jos lapsi ei ole saanut esiopetusta viisivuotiaana, hänellä on mahdollisuus osallistua toisen vuoden ajan esiopetukseen seitsemänvuotiaana. Kaikkien seitsemänvuotiaiden osalta tilanne arvioidaan yhteistyössä esiopetuksesta vastaavan opettajan, konsultoivan erityislastentarhanopettajan, aluekoordinaattorin ja huoltajien kesken osana Sujuvasti kouluun -prosessia.

5.1.6 Toiminta-alueittain opiskelu

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain.⁴⁷ Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain⁴⁸

Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä⁴⁹.

Opetussuunnitelmaan kuuluvat toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot.

Opetuksen järjestäminen perustuu kokonaisvaltaisten tavoitteiden määrittelyyn, oppilasryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen edistämiseen sekä toimivan ja motivoivan oppimisympäristön kehittämiseen. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet ja tavoitteena oppilaan koko potentiaalin käyttöön saaminen. Koulupäivän eri toimintoja hyödynnetään oppimisessa. Toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan kunkin toiminta-alueen tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä edistymisen seuranta ja arviointi kuvataan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa. Tavoitteet asetetaan yksilöllisesti siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä. Toiminta-alueet voivat sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, jos oppilaalla on vahvuuksia jossakin yksittäisessä oppiaineessa. Opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Toiminta-alueittain järjestettyyn opetukseen liittyy aina myös kuntouttavia ja hoitavia elementtejä.

Opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää oppilaan opettajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä.

Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa arviointi tapahtuu toiminta-alueittain. Arviointi

annetaan aina sanallisena. Mikäli jokin toiminta-alue sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, tämä voidaan kuvata osana sanallista arviointia tai todistuksen liitteessä.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta, edistää kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä antaa mahdollisuuksia monipuolisesti harjoitella taitoja arjen eri tilanteissa. Motoristen taitojen opetuksen tulee sisältää motoristen toimintojen suunnittelun ja ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin, kestävyuden ja lihasvoiman kehittämiseen liittyviä osa-alueita.

Kommunikaatiotaitojen oppimisen lähtökohtana on kontaktin muodostuminen oppilaan kanssa ja sen pohjalle rakentuva kommunikoinnin ymmärtämisen ja tuottamisen harjoittelu. Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita ryhmän oppilaita ja aikuisia. Oppilaalle turvataan mahdollisuus käyttää itselleen luonteenomaisia tapoja kommunikoida. Oppilaalla tulee olla käytettävissään vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja. Kielen ja kommunikaation opetus sisältää kielellistä tietoisuutta, ilmaisua, käsite- ja sanavarastoa, viittomien, merkkien, symbolien, kirjainten ja sanojen tunnistamista ja käyttöä sekä ajattelua kehittäviä osa-alueita. Kommunikaatiotaitoja harjoitellaan eri tilanteissa koulupäivän aikana.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on oppilaan vuorovaikutustaitojen kehittyminen. Opetuksen tulee sisältää sosiaalisissa ympäristöissä toimimista sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelua tukevia osa-alueita. Oppilaan itsetuntemusta ja oppimismotivaatiota tuetaan luomalla edellytykset onnistumisen kokemuksiin ja vahvistamalla myönteistä sosiaalisen oppimisen ilmapiiriä.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena

⁴⁷ Tuntijakoasetus 9 § 3 mom.

⁴⁸ Perusopetuslaki 18 § 1 mom.

⁴⁹ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Opetuksen tulee tukea oppimiseen, muistamiseen ja ajattelemiseen liittyvien prosessien kehittymistä. Kognitiivisten taitojen tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syy-seuraussuhteen oppimista edistäviä osa-alueita. Oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen.

Päivittäisten taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista elinympäristön toimintaan sekä edistää omatoimisuutta ja itsenäistymistä. Opetuksen tulee sisältää terveyttä ja turvallisuutta, arkipäivän elämäntaitoja, asumista ja ympäristössä liikkumista sekä

vapaa-ajan viettoa käsitteleviä osa-alueita. Päivittäisten taitojen harjoittelu luo mahdollisuuksia motoristen taitojen, kielen ja kommunikaation, sosiaalisten sekä kognitiivisten taitojen kehittymiselle ja harjoittelulle. Ne puolestaan vahvistavat päivittäisten taitojen hallintaa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään toiminta-alueittain tapahtuvan opetuksen yleiset tavoitteet, toiminta-alueisiin liittyvät tavoitteet ja kuvataan tarkemmat tavoitteet, sisällöt ja menetelmät osa-alueittain.

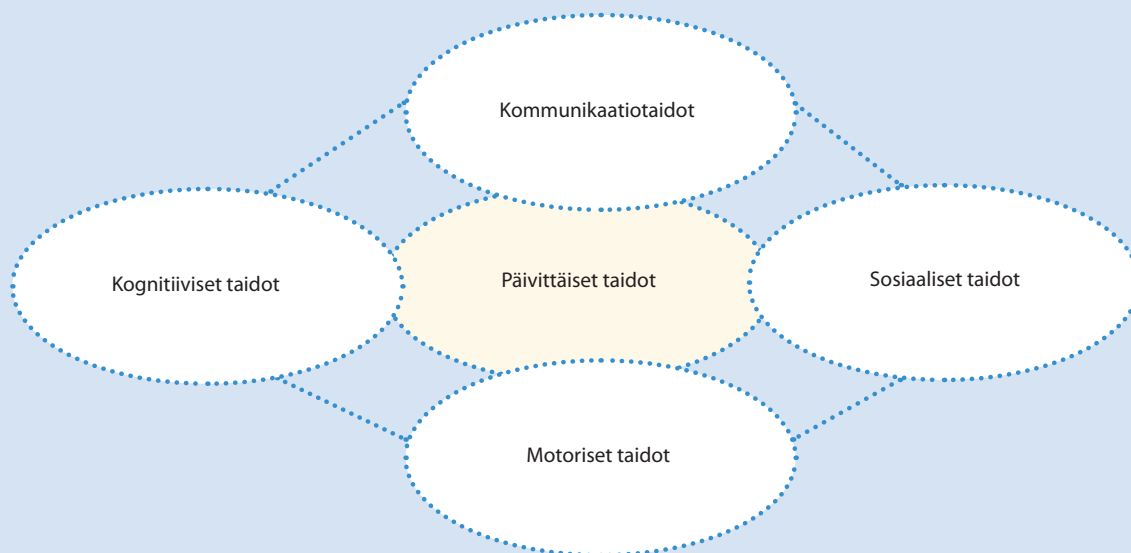
Oppilaan huoltajien ja vapaa-ajan avustavan henkilökunnan kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja sovitaan arjen yhteisestä toteuttamisesta.

Toiminta-alueittain opiskelu on ryhmämuotoisen tuen muoto ja edustaa erityisopetuksen ryhmämuotoista opetusta. Toiminta-alueittain opiskelun järjestämisen tavoitteena on tarjota vahvan kuntouttavaa ja hoidollista opetusta, joka edistää kokonaisvaltaisesti lapsen kasvua ja kehitystä sekä oppimista. Opetus ja oppiminen toteutuvat erittäin yksilöllisesti ja edistyminen saattaa olla hidasta. Oppilaan arviointi vaatii opettajilta pienten tavoitealueiden asettamisen hallintaa, jotta oppilaan tavoitteet ja edistyminen saadaan näkyviksi. Oppilaan vahvuudet huomioidaan tavoitteita ja sisältöjä suunniteltaessa. Tärkeää on luoda oppilaille turvallinen, kodinomainen ja virikkeiltään optimaalinen oppimisympäristö.

Yhteistyö muiden oppilaan kuntoutukseen ja hoitoon osallistuvien ammattilaisten kanssa on oleellisen tärkeää. Oppilaan huoltajien ja vapaa-ajan avustavan henki-

lökunnan kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja sovitaan arjen yhteisestä kuljettamisesta. Vantaalla oppituntien ulkopuolinen toiminta järjestetään sivistystoimen avustavan henkilökunnan toimesta. Toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan opetus järjestetään muun opetuksen yhteydessä aina kun mahdollista. Koulun muiden opettajien ja opetusryhmien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä.

Toiminta-alueet ovat oppilaan elämässä tiivistä limittäisiä osa-alueita, joita on usein vaikea erottaa jyrkästi toisistaan. Yhden osa-alueen harjoittamisella on siten siirtovaikutusta aina useampaan muuhun osa-alueeseen toiminnassa. Esimerkiksi harjoittamalla kognitiivisena taitona lyhytkestoista muistia, saa oppilas samalla hyötyä kommunikointitaitojen oppimiseensa. Osallistumalla itsenäisesti ruokailuun oppilas kehittää motorisia taitojaan jne.

Kuvio 4: Toiminta-alueiden muodostama kokonaisuus

Päivittäisten toimintojen taidot

Päivittäisten toimintojen taidot ovat keskeisiä välinetaitoja yksilön elämässä. Päivittäisten toimintojen hallinta kehittää oppilasta muissa toiminnan osataidoissa. Oppilaan hallitsemat motoriset, kognitiiviset, sosiaaliset ja kommunikaation taidot puolestaan tukevat oppilaan edistymistä päivittäisissä toiminnoissa.

Tavoitteena on, että oppilas toimii mahdollisimman itsenäisesti pukeutumis- ja ruokailutilanteissa. Hän huolehtii siisteydestään omien kykyjensä mukaan. Oppilas hahmottaa päivärytmin ja arkipäivän ohjelman sekä levon merkityksen. Hän osaa liikkua lähiympäristössä. Oppilas toimii annettujen ohjeiden mukaan. Hän osaa aloittaa työskentelyn, keskittyy työskentelyynsä ja jaksaa tehdä työnsä loppuun. Oppilas osaa työskennellä parin kanssa ja ryhmän jäsenenä. Hän osaa pyytää apua tarvittaessa ja huolehtia omista ja yhteisistä tavaroista sekä työskentely-ympäristöstä. Oppilas an-

taa itselleen ja muille työrauhan. Hän kantaa vastuuta kotitehtävistään.

Motoriikka

Oppilas hahmottaa oman kehonsa suhteessa ympäristöön ja havainnoi ympäristöään niin, että pystyy liikkumaan turvallisesti. Hän suoriutuu karkeamotoriikkaa (tasapaino, liikkuminen erilaisissa maastoissa, koko kehon hallinta) sekä hienomotoriikkaa vaativista tehtävistä. Oppilaan käsi- ja jalkataitoja pyritään mahdollisuuksien mukaan vakiinnuttamaan. Oppilas löytää itse hyvän työskentelyasennon. Hän pystyy ylittämään kehon keskiviivan. Oppilas suhtautuu myönteisesti erilaisiin liikkumiskokemuksiin ja peruskuntaa ylläpitäviin harjoituksiin.

Kieli- ja kommunikaatio

Oppilas pystyy ilmaisemaan itseään ja viestimään muiden kanssa. Hän ymmärtää kommunikaation tarkoituksen ja tekee spontaani-

neja kommunikointialoitteita. Oppilas on kiinnostunut olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja pyrkii vastavuoroisuuteen kommunikaatio-tilanteissa. Hän tunnistaa oman nimensä ja ymmärtää arkipuhetta. Oppilas hyödyntää aktiivisesti käytössään olevia puhetta korvaavia ja tukevia kommunikaatioapuvälineitä. Hän osoittaa kiinnostusta sana-, viittoma-, kuva-, elevarastonsa laajentamiseen. Oppilas pystyy ilmaisemaan tunteitaan muille. Hän osaa kommunikoinnillaan viitata näkyvillä olevaan asiaan tai esineeseen sekä ei-näkyvillä olevaan asiaan tai esineeseen.

Sosiaaliset taidot

Oppilas noudattaa hyviä tapoja ja koulun sääntöjä. Hän pitää kiinni yhteisistä sopimuksista ja osaa toimia muut huomioon ottaen. Oppilas osaa toimia ristiriitatilanteissa sovituilla tavoilla. Hän pystyy pitämään kiinni omista oikeuksistaan. Oppilas reagoi toisten läsnäoloon. Hän suhtautuu myönteisesti muiden oppilaiden läsnäoloon ja ottaa kontaktin muihin ihmisiin. Oppilas pystyy toimimaan ryhmässä ja pystyy jakamaan aikuisen huomion toisten kanssa. Hän osaa leikkiä ja keksiä itselleen mielekäästä tekemistä. Oppilas osaa odottaa omaa vuoroaan ja osaa ottaa toiset huomioon. Hän luottaa tuttuihin aikuisiin ja tunnistaa

tutut ihmiset. Oppilas osaa käyttäytyä sovitulla tavalla luokassa/ koulun käytävillä/ koulun pihalla. Hän ottaa toiminnassaan huomioon turvallisuuden ja itsesuojelun tarpeen. Oppilas osaa ilmaista tunteitaan ja pystyy säätelemään tunneilmaisuaan. Hän osaa nimetä tunteitaan ja hyväksyy itsensä. Oppilas tunnistaa toisten tunteita. Hän sietää pettymyksiä, ympäristön ärsykeitä sekä muutoksia päiväjärjestyksessä ja ympäristössä.

Kognitiiviset taidot

Oppilas käyttää kaikkia aistejaan ympäristön hahmottamisessa. Hän hahmottaa tilan, ajan ja ajankulun. Oppilas ymmärtää esineiden käyttötarkoituksen. Hän osallistuu aktiivisesti toimintaan ja toimii tarkoituksenmukaisesti. Oppilas osaa ratkaista ongelmia ja ymmärtää syy-seuraussuhteita. Hän ymmärtää annetut ohjeet. Oppilas osaa jäljitellä mallin mukaan puhetta, liikkeitä, ilmeitä ja ääniä. Hän pystyy siirtämään oppimaansa tietoa ja taitoa toiseen ympäristöön tai tilanteeseen. Oppilas muistaa oppimiaan tietoja ja taitoja ja osaa soveltaa niitä uusissa tilanteissa. Hän osaa arvioida omaa toimintaansa ja osaa tehdä valintoja. Oppilas osaa ilmaista mielipiteitään. Oppilas voi opiskella osia oppiaineiden oppimääriin kuuluvista sisällöistä.

5.2 Ohjauksellinen ja muu tuki

5.2.1 Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa⁵⁰.

Opetus ja kasvatusta tulee järjestää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea⁵¹. Oppilas elää samanaikaisesti kodin ja koulun vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä oppilaan kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan oppilaantuntemusta ja auttaa opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja siitä, että oppilas suorittaa oppivelvollisuutensa⁵².

Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä⁵³. Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja koko kouluyhteisön hyvinvointia.

On tärkeää, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua koulun kasvatustyön tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa. Koulun on oltava yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että hän voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla.

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämistä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyö edellyttää koulun henkilöstön aktiivisuutta ja aloitteellisuutta sekä keskustelua ja tiedottamista huoltajan, opettajan ja oppilaan oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteistyön

lähtökohtana on eri osapuolien keskinäinen kunniotus. Kodin ja koulun yhteistyössä otetaan huomioon perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä perheen kieli- ja kulttuuritausta.

Huoltajille annetaan tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, opintoihin liittyvästä arvioinnista, oppilaan tuen tarpeista ja tuen saannin mahdollisuuksista ja huoltajan mahdollisuudesta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Kodin ja koulun yhteistyössä seurataan oppilaan poissaoloja. Luvattomista poissaoloista tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle⁵⁴. Koulun tulee antaa huoltajille tietoa oppilashuollon toiminnasta⁵⁵ sekä kouluyhteisön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa.

Käsiteltäessä yksittäisen oppilaan tukeen liittyvää asiaa, oppilaan huoltajalle tulee antaa tietoa oppilasta koskevien tietojen käsittelyyn, tietojensaantiin ja niiden luovuttamiseen sekä salassapitoon liittyvistä kysymyksistä. Huoltajan kanssa tulee käydä läpi esimerkiksi huoltajan yksilöidyn kirjallisen suostumuksen merkitys oppilasta koskevan asian käsittelyssä sekä yhteistyön merkitys oppilaan kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa⁵⁶.

Ensimmäisten vuosiluokkien aikana jatketaan esiopetuksen aikana syntyneitä yhteistyötä ja luodaan pohja myös huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle. Erilaisia kodin ja koulun vuoropuhelua tukevia yhteistyömuotoja tulee kehittää koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirtymävai-

⁵⁰ Perusopetuslaki 3 § 3 mom.

⁵¹ Tuntijakoasetus 4 § 1 mom.

⁵² Perusopetuslaki 26 § 2 mom. (477/2003), Lastensuojelulaki (417/2007) 2 § 1 mom.

⁵³ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003), Tuntijakoasetus 2, 3 ja 4 § ja Lastensuojelulaki 2 § 2 mom.

⁵⁴ Perusopetuslaki 26 § 2 mom. (477/2003)

⁵⁵ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010), 3 § 3 mom. ja 26 § 2 mom., Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 4 § 2 mom., 9 ja 13 § ja Lastensuojelulaki 9 ja 12 §

⁵⁶ Perusopetuslaki 31 a § 3 ja 4 mom., 40 §, 41 § 4 mom. (642/2010) ja 41 § 1, 2 ja 3 mom.)

heissa. Tieto- ja viestintäteknikkaa käytetään parantamaan ja monipuolistamaan tiedon kulkua ja yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä. Yhteistyö järjestetään siten, että oppilashuollon ja moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea. Perusopetuksen päättövaiheessa huoltajalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista ongelmista oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa⁵⁷.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä koskeva opetussuunnitelman osuus laaditaan yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁵⁸. Tällöin otetaan huomioon myös muiden kasva-

tuksen kannalta keskeisten toimijoiden osallistuminen yhteistyöhön ja tiedonkulun sujuvuus.

Kodin kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, toimintatavat, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Toimintatapoja määriteltäessä otetaan huomioon kodin ja koulun yhteistyö koko koulu-yhteisön tasolla, luokan tasolla sekä yksittäistä oppilasta koskien. Opetussuunnitelmassa kuvataan myös huoltajien osallisuuteen sekä huoltajille tiedottamiseen liittyvät periaatteet, oppilaiden osuus yhteistyössä sekä poissaolojen seurantaan ja luvattomista poissaoloista ilmoittamiseen liittyvät menettelytavat. Suunnitelman tulee sisältää myös yhteistyön toteutumisen seurantaan ja arviointiin liittyvät menettelytavat sekä kuvaus menettelytavoista yhteistyöhön liittyvissä ongelma- ja kurinpitotilanteissa.

⁵⁷ Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 15 §

⁵⁸ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

Koulu toimii yhteistyössä huoltajien kanssa niin, että he voivat osaltaan tukea lastensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Koulu antaa oppilaalle ja hänen huoltajilleen tietoa perusopetuksen työtavoista, tarjolla olevista tukimuodoista, valintamahdollisuuksista ja niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle ja tulevaisuudelle.

Parhaimmillaan vanhemmuus ja vanhempien asiantuntijuus omasta lapsestaan sekä koulun työntekijöiden ammatillinen asiantuntijuus ja osaaminen yhdistyvät lapsen koulunkäyntiä ja hyvinvointia tukevaksi yhteistyöksi.

Yhteistyössä on keskeistä toisen osapuolen kuuleminen ja kunnioitus, jolla myös

keskinäistä luottamusta rakennetaan. Luottamuksen rakentuminen on prosessi, joka vaatii aikaa ja sitä, että vanhemmat ovat tietoisia kaikista lapsensa koulunkäynnin kannalta oleellisista asioista. Kodin ja koulun välinen molemminpuolinen luottamus ja usko yhteistyön kantavuuteen vaikuttaa lapsen turvallisuuden tunteeseen ja edistää lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia.

Kodin ja koulun yhteistyössä otetaan huomioon myös perheiden kulttuuritausta ja heidän kokemuksensa mahdollisesti erilaisista koulujärjestelmistä ja -kulttuureista. Huoltajat tutustutetaan kasvatukseen ja opetukseen sekä muihin koulunkäyntiin liittyviin asioihin suomalaisessa yhteiskun-

nassa ja kyseisessä koulussa. Koululla on koulunkäynnin kautta tärkeä tehtävä oppilaiden ja heidän huoltajiensa kotoutumisen tukemisessa.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö edellyttää toimivia vuorovaikutuksen ja viestinnän rakenteita ja käytäntöjä. Yhteydenpitotapa ja -väline valitaan aina tarpeen ja tilanteen mukaan. Toimivat ja selkeät viestinnän rakenteet ja toimintatavat mahdollistavat yhteisöllisyyden lisääntymisen, lisäävät yhteisen ymmärryksen muodostumista ja vähentävät väärinkäsitysten syntymistä.

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla. Yhteisöllinen kodin ja koulun yhteistyö toteutuu johtokunnan sekä vapaaehtoisten vanhempainyhdistysten ja luokkatoimikun-

tien toiminnassa. Yhteisöllisyyttä vahvistavat myös yhteistyönä hyvin valmistellut ja toteutetut vanhempainillat, tilaisuudet ja tapahtumat.

Yksittäistä oppilasta koskevissa asioissa yhteistyö toteutuu säännöllisenä yhteydenpitona arkisten asioiden yhteydessä ja henkilökohtaisina tapaamisina.

Mitä helpompaa ja luottamuksellisempaa arkinen yhteistyö on, sitä helpompaa se on myös silloin, kun etsitään ratkaisuja mahdollisesti ilmeneviin ongelmiin.

Hyvästä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä ovat vastuussa ja sitä edistävät sekä kaikki koulun työntekijät että oppilaiden huoltajat.

Kodin ja koulun yhteistyön vuosittainen toteuttaminen kuvataan koulun lukuvuosisuunnitelmassa.

5.2.2 Ohjauksen järjestäminen

Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta⁵⁹. Ohjaustoiminnan tarkoituksena on tukea oppilaan onnistumista perusopetuksen eri vaiheissa, vahvistaa opiskelutaitoja ja itseohjautuvuutta sekä kehittää oppilaan valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Opintojen edetessä työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen suunnittelemisen merkitys kasvaa. Ohjauksella vahvistetaan myös yhteistyötaitoja sekä kykyä toimia erilaisissa ryhmissä ja ottaa vastuuta omasta ja yhteisestä työstä. Ohjauksen tehtävänä on osaltaan estää oppilaiden syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa. Oppilaanohjauksen tehtävä sekä yleiset tavoitteet ja tavoitteet vuosiluokilla 1–2, 3–6 ja 7–9 täsmennetään luvussa 7.21

Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaava jatkumo. Ohjauksesta huolehtivat opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö, jotka toimivat yhteistyössä oppilaan koko perusopetuksen ajan ja eri tason vaiheissa.

Työelämään tutustumisen keskeisiä toteuttamismuotoja ovat työelämän ja yhteiskunnan eri osa-alueiden edustajien vierailut oppitunneilla, työpaikkakäynnit, erilaiset yhteistyöprojektit, eri alojen tiedotusmateriaalin käyttö opetuksessa sekä työelämään tutustumisjaksot (TET) tai työpaikalla tapahtuva opiskelu. Eri oppi-aineiden ja aihekokonaisuuksien opetukseen tulee si-

⁵⁹ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

sällyttää aineista, joka liittyy opiskelun tuottamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin.

Oppilaalla ja huoltajalla tulee olla mahdollisuus saada tietoa perusopetuksen työtavoista, valinnanmahdollisuuksista ja niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. On tärkeää, että huoltajalla on tarvittaessa mahdollisuus keskustella koulun edustajien kanssa oppilaan opiskeluun ja valintoihin liittyvistä kysymyksistä.

Ohjaus osana yleistä tukea

Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa edellä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti ja siten ehkäistä ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Opettajan tehtävänä on myös oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Monipuolista palautetta käytetään suunnitelmallisesti oppilaiden kannustamiseen ja ohjaamiseen.

Ohjaus tehostetun tuen aikana

Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arviointaessa oppilaan tarvetta tehostettuun tukeen. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman ohjauksen riittävyys ja kohdentuminen oppilaan tarpeita vastaavasti. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan tarvittaessa myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Huomiota kiinnitetään oppilaan opiskelutavoissa ja -taidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin sekä taitoja vahvistaviin ja opiskelumotivaatiota lisääviin toimintatapoihin ja opiskelun sisältöihin. Ohjauksella vahvistetaan tukea tarvitsevan oppilaan itseluot-

tamusta ja ymmärrystä opiskelun merkityksestä omalle tulevaisuudelle.

Ohjaus erityisen tuen aikana

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet yksilölliseen ja ryhmässä tapahtuvaan ohjaukseen jatkossa. Erityisen tuen päätöksen jälkeen oppilaalle laadittavaan HOJKSiin kirjataan myös ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksen avulla jatketaan oppilaan opiskelu- ja yhteistyötaitojen sekä itseluottamuksen, opiskelumotivaation ja työelämäntuntemuksen vahvistamista. Päätövaiheen ohjauksessa on tärkeä tuoda esille oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvittää oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen.

Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppilashuollon palveluista vastaavan henkilöstön ja oppilasta mahdollisesti avustavan muun henkilöstön asiantuntemusta.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään ohjaustoiminnan tavoitteet, toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken. Lisäksi kuvataan, miten yhteistyö eri koulujen ja oppilaitosten, paikallisen työ- ja elinkeinoelämän sekä muiden, ohjauksen kannalta keskeisten toimijoiden kanssa toteutetaan. Työelämään tutustumisen ja erityisesti TET -jakson tavoitteet, toimintatavat ja arviointi kuvataan. Lisäksi opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten oppilas ja hänen huoltajansa saavat tietoa oppilaanohjaukseen kuuluvista seikoista ja miten koulu tekee yhteistyötä ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä oppilaiden huoltajien kanssa.

Ohjaustoiminnan tavoitteena on oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen sekä oppimaan oppimisen taitojen edistäminen. Oppilasta tuetaan omien vahvuuksien ja oppimistyylien tunnistamisessa sekä oppimisstrategioiden kehittämisessä ja asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Ohjauksella vahvistetaan oppilaan opiskelu- ja yhteistyötaitojen sekä omatoimisuuden kehittymistä. Ohjauksen tuella oppilas tekee omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa perustuvia opiskelua ja elämänuraa koskevia ratkaisuja.

Ohjaus on koko opintopolun ajan kestävä jatkumo, jolla tuetaan oppilaiden siirtymistä koulutusjärjestelmän osasta toiseen.

Ohjaus on osa koko kouluyhteisön toimintaa. Opetus- ja kasvatushenkilöstön tehtävänä on oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Opettajat ja oppilaanohjaajat ohjaavat oppilasta opiskelutaitojen kehittämisessä, ainevalintojen tekemisessä ja pyrkivät ennaltaehkäisemään opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Oppilaanohjaaja vastaa ura- ja ammatinvalinnan ohjauksesta sekä oppilaanohjauksesta oppiaineena vuosiluokilla 7–9. Ammatinvalinnan ohjauksessa nuoria kannustetaan valitsemaan koulutus- ja ammattialansa perinteisistä sukupuolikäsityksistä riippumatta. Perusopetuksen ohjaustoiminnan kannalta tärkeitä yhteistyötahoja ovat Vantaan lukiot, ammattiopisto Varia, työ- ja elinkeinotoimisto, nuorten ohjauskeskus Kipinä ja sosiaali- ja terveystieteiden palvelut.

Ohjausta toteutetaan oppituntien osana, lisäksi jokaisella oppilaalla on oikeus saada tarvitsemansa määrä henkilökohtaista ohjausta opiskeluun ja uravalintaan liittyen.

Tarpeen mukaan oppilaille tulisi järjestää myös pienryhmäohjausta.

Ohjauksen yhtenä alueena on työelämään tutustuminen. Työelämään tutustumisen tavoitteena on edistää oppilaan itsetuntemusta, syventää työelämä tietoutta sekä tukea oppilaan tietoja työelämässä vaadittavista taidoista. Tutustuminen ammatteihin ja työelämään aloitetaan alkuopetuksen aikana.

Huoltajilla on tärkeä rooli oppilaan opiskelutaitojen tukemisessa ja elämänuraa koskevien valintojen pohtimisessa. Huoltajille oppilaan ohjaukseen liittyvistä asioista tiedotetaan koulujen opetussuunnitelmissa, lukuvuosisuunnitelmissa, vanhempainiltoissa ja koulun tiedotteissa. Huoltajille järjestetään myös oppilaan opiskelua ja valintoja koskevia keskusteluja ja tapauksia.

Paikallisen työ- ja elinkeinoelämän ja peruskoulujen tärkein yhteistyökanava on pääkaupunkiseudun TET-tori, jossa yritykset voivat tarjota oppilaille TET-paikkoja. OPE-TET on opettajille suunnattu mahdollisuus tutustua paikallisiin yrityksiin ja organisaatioihin ja sitä kautta päivittää tietoutta nykypäivän työelämästä.

Ohjauksen tuella oppilas oppii hyödyntämään tieto- ja viestintäteknikkaa etsiessään tietoa tulevaisuuttaan ja elämäänsä koskevia suunnitelmia varten. Perusopetuksen päättövaiheessa oppilaita ohjataan käyttämään myös muita yhteiskunnan tarjoamia ohjaus-, neuvonta- ja tietopalveluita.

Ohjaus osana yleistä tukea

Ohjauksen keskeisenä alueena on opiskelu- ja tiedonhankintataitojen vahvistaminen. Oppimisen ongelmiin puututaan välittö-

mästi, jotta oppilas voi edistyä opinnoissaan. Ohjauksella tuetaan maahanmuuttajaoppilaiden integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan

Ohjaus tehostetun tuen aikana

Tehostettua tukea ohjauksen näkökulmasta tarvitsevat oppilaat, joilla on vaikeuksia esimerkiksi opiskelutaitojen hallinnassa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Tehostettua ohjausta tarvitsevat myös oppilaat, joilla on vaikeuksia jatko-opiskelupaikan saamisessa. Tehostetun tuen tarpeessa olevaa oppilasta autetaan opiskelutaitojen kehittämisessä ja erilaisten opiskelutapojen löytämisessä.

Tehostetun tuen aikana oppilaiden ohjaamiseksi järjestetään lisää aikaa ja henkilökohtaista ohjausta. Oppilaalle voidaan järjestää joustavia opiskelumahdollisuuksia, kuten työpaikkaopiskelua.

Ohjausta tehostetaan erityisesti opintojen siirtymävaiheissa, jolloin oppilas tar-

vitsee tukea valintojensa tekemiseen. Yhteistyötä perheiden ja eri ammattiryhmien välillä tiivistetään tehostetun tuen aikana.

Ohjaus erityisen tuen aikana

Ohjauksella tuetaan ennaltaehkäisevän toiminnan lisäksi erityisesti niitä oppilaita, joilla on oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden ohjauksen tavoitteena on, että oppilas oppii hyödyntämään vahvuuksiinsa ja kehittämään oppimisvalmiuksiaan sekä hankkimaan tukea mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Erytystä tukea tarvitsevia oppilaiden ohjausta toteutetaan yksilöllisellä otteella ja moniammatillisena yhteistyönä. Tavoitteena on varmistaa oppilaalle realistinen jatkosuunnitelma ja motivaatio sen toteuttamiseen. Huoltajille tiedotetaan jatko-opintomahdollisuuksista ammatillisessa erityisopetuksessa.

5.2.3 Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestäminen

Vammaisella ja muulla tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut.⁶⁰ Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarkoituksena on taata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset ja mahdollisimman esteetön oppimisympäristö.

Oppilas voi tarvita tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilai-

sia symbolijärjestelmiä puutteellisten kommunikaatiotaitojensa vuoksi. Kielellisen vuorovaikutuksen mahdollisuus ja tukeminen kaikkina koulupäivinä edistää oppilaan kehitystä, sosiaalista kasvua ja osallisuutta kouluyhteisössä. Tavoitteena on, että sekä toiset oppilaat että oppilaan kanssa toimivat aikuiset tuntevat oppilaan tavan kommunikoida. Oppilaan omien kommunikaatiotaitojen kehittäminen mahdollistaa tasavertaisen vuorovaikutuksen muiden kanssa. Kieli on oppimisen keskeinen väline ja kielen kehittyminen vaikuttaa ajattelun ja tun-

⁶⁰ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

teiden kehitykseen sekä oppilaan identiteetin muotoutumiseen.

Oppilaan kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä kommunikoinnin tuen eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa eri asiantuntijoita. Lisäksi suunnitellaan muutkin tukitoimet, kuten oppilaan sijoittuminen luokkatilassa, yksilölliset oppi- ja opetusmateriaalit ja oppilaan mahdollisesti tarvitsemat apuvälineet. Tulkitsemisessa avustava henkilö voi tukea oppimistilanteissa yhtä tai useampaa oppilasta samanaikaisesti. Myös opettaja voi tukea oppilaita kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla

Avustajan antaman tuen tulee edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta oppimisestaan ja koulunkäynnistään.

Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle oppilaalle tai koko opetusryhmälle. Oppilaskohtainen tuki voi olla osa- tai kokoaikaisena. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa sekä arvioida oppilaan ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja tukee oppilasta oppimiseen ja koulunkäyntiin sekä oppimista tukevaan kuntoutukseen liittyvien tehtävien suorittamisessa opettajan tai terapeuttien ohjeiden mukaisesti ja osallistuu tarvittaessa tuen suunnitteluun. Hän ohjaa oppilasta koulun päivittäisissä tilanteissa.

Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarve, määrä ja laatu arvioidaan oppilaan opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen oppilaan huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja.

Tulkitseminen ja avustaminen osana yleistä tukea

Oppilas saattaa tarvita tulkitsemis- tai avustajapalveluita ilman, että hänellä on tarvetta muuhun tukeen. Etenkin avustajapalvelun tarve saattaa olla myös lyhytaikainen.

Oikea-aikainen ja riittävä tulkitsemisapu ja mahdollisuus puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikaatiokeinoihin tukee oppilaan oppimista ja ehkäisee oppimisvaikeuksien syntymistä ja vaikeutumista. Avustajan antama tuki parantaa yksittäisen oppilaan tai opetusryhmän oppimisen ja koulunkäynnin edellytyksiä. Sen avulla voidaan joskus ehkäistä kokonaan tehostetun tai erityisen tuen tarve.

Tulkitseminen ja avustaminen tehostetun tuen aikana

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve. Jos oppilas on saanut tulkitsemis- ja avustajapalveluja yleisen tuen aikana, arvioidaan niiden riittävyys ja vaikutus. Tehostetun tuen alkaessa laadittavaan oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsemat tulkitsemis- ja avustajapalvelut, niiden tavoitteet, järjestäminen ja seuranta. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve saattaa lisääntyä tai tuen muodot tarvitsevat uudelleen arviointia tehostetun tuen aikana. Tarvittavat muutokset kirjataan oppimissuunnitelmaan.

Tulkitseminen ja avustaminen erityisen tuen aikana

Oppilaan tehostetun tuen aikana saamien tulkitsemis- ja avustajapalveluiden riittävyys ja vaikutus sekä tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve jatkossa arvioidaan pedagogisessa selvityksessä. Erityisen tuen päätöksessä päätetään oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalveluista.⁶¹ Oppilaalle laaditaan erityisen tuen päätöksen jälkeen HO-

⁶¹ Perusopetuslaki 17 § 2 ja 3 mom. (642/2010)

JKS, jossa kuvataan oppilaalle järjestettävät tukipalvelut sekä henkilöt, jotka osallistuvat tukipalvelujen järjestämiseen, heidän vastualueensa ja tukipalvelujen toteutumisen seuranta. Tulkitsemisen ja avustamisen määrä ja laatu määritellään yksilöllisesti yhdessä muiden tukitoimien kanssa. Erityisen tuen aikana oppilas tarvitsee usein yksilöllisesti kohdennettuja tukipalveluja.

silöllisesti kohdennettuja tukipalveluja.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestämisen tavoitteet, toimintatavat, hallinnolliset käytänteet sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään opetussuunnitelmassa.

Avustajapalvelut

Koulun avustajapalvelujen periaatteet suunnitellaan yhteistyössä avustajien, opettajien, rehtorin ja oppilashuollon kanssa. Avustajapalvelujen kohdentamisessa selvitetään yksilö- ja ryhmäkohtaiset tarpeet. Lääkärintlausunnon ja mahdollisten muiden selvitysten perusteella arvioidaan avustajapalvelujen tarvetta opetuksen ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi. Oppilaan saamista lääkärin- ja muissa asiantuntijalausunnoissa olevat kannanotot ovat oppilaan opetuksen järjestämistä varten tukena. Avustajapalvelujen tarvetta harkittaessa otetaan huomioon koulun opetuksen ja oppilaan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tukitoimien kokonaisuus.

Avustajapalvelut tukevat oppilaan toimintakykyä koulun oppimis- ja toimintaympäristöissä. Avustaja osallistuu opettajan ohella ja opettajan kanssa sovittu oppilaan ohjaukseen ja kasvatukseen. Avustaja tukee oppilaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia koulupäivän aikana. Tavoitteena on oppilaan avustaminen ja tukeminen oppimisprosessin eri vaiheissa siten, että oppilaan itsenäisyys ja omatoimisuus vahvistuvat. Avustajan tukea voidaan hyödyntää ryhmä- tai yksilökohtaisesti.

Tulkitsemispalvelut ja kommunikoinnin tuki määritellään oppimissuunnitelmassa tai HOJKS:ssa. Tulkitsevana henkilönä toimii avustaja, jos oppilas tarvitsee jatkuvaa tulkitsemista opiskelutilanteissa.

Tulkitseminen ja avustaminen osana yleistä tukea

Avustajapalvelu osana yleistä tukea on pääasiassa vähäistä, tilapäistä ja lyhytaikaista oppilas- tai ryhmäkohtaista tukea. Tulkitsemispalvelut ja kommunikoinnin tuki sekä avustajapalvelut määritellään oppimissuunnitelmassa.

Tulkitseminen ja avustaminen tehostetun tuen aikana

Mikäli oppilaan saama avustajapalvelu on laajempaa, säännöllistä ja pitkäaikaista, se kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan. Oppilaan oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan saama oppilas- tai ryhmäkohtainen avustajapalvelu. Tarpeen määrittelyssä huomioidaan muu oppilaan saama tuki sekä opetusryhmään suunnattu tuki. Tulkitsemispalvelut ja kommunikoinnin tuki sekä avustajapalvelut määritellään oppimissuunnitelmassa.

Avustaja- ja tulkitsemispalvelujen sekä kommunikoinnin tuen tarvetta arvioidaan

säännöllisesti oppimissuunnitelman toteutumisen arvioinnin ja uuden suunnitelman laadinnan yhteydessä.

Tulkitseminen ja avustaminen erityisen tuen aikana

Oppilaan avustamistarpeen ollessa erityisen tuen vahvuista, avustajan tuki oppilaalle on laajaa, intensiivistä, säännöllistä, jatkuvaa ja pitkäaikaista. Esimerkiksi toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat tarvitsevat kou-

lunkäynnissään avustajan tukea arkielämän perustoiminnoissa, kuten kommunikoinnissa, pukeutumisessa, syömisessä, liikkumisessa jne. Avustajapalvelut erityisen tuen aikana voivat edellyttää avustajan läsnäoloa miltei kokoaikaisesti tai kokoaikaisesti. Avustaja- ja tulkitsemispalvelujen sekä kommunikoinnin tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti oppimissuunnitelman toteutumisen arvioinnin ja uuden suunnitelman laadinnan yhteydessä.

5.2.4 Perusopetusta tukeva muu toiminta

Perusopetuksen yhteydessä voidaan oppilaille järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muita opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa⁶²

Opetuksen järjestäjä päättää toiminnan järjestämisestä ja laajuudesta. Edellä mainittua toimintaa voidaan tarvittaessa käyttää osana oppilaiden suunnitelmallista tukea.

Koulun kerhotoiminta

Koulun kerhotoiminta on työsuunnitelmassa⁶³ määriteltyä tavoitteellista toimintaa, joka tukee oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä.

Toiminnalla lisätään oppilaiden osallisuutta, edistetään eettistä kasvua ja tuetaan yhteisöllisyyttä. Monipuolinen koulun kerhotoiminta antaa oppilaille mahdollisuuden onnistumisen ja osaamisen kokemuksiin. Kerhotoiminnan avulla vahvistetaan kasvatukseen liittyvää kodin ja koulun kumppanuutta ja yhteistyötä.

Kerhotoiminta tukee erilaisten harrastusten viriämistä. Sen tavoitteena on luovan toiminnan ja ajattelun taitojen kehittäminen, omaehtoisuuteen kannustaminen sekä terveellisten elämänta-

pojen ja liikunnan lisääminen. Kerhotoiminnan tulee tarjota monipuolista, oppilasta arvostavaa toimintaa ja tilaisuuksia myönteiseen, kehitystä rikastavaan vuorovaikutukseen aikuisten ja toisten oppilaiden kanssa.

Oppilas voi saada kerhotoiminnasta vahvistusta oppimismotivaatiolleen ja tukea kaikinpuoliseen hyvinvointiinsa. Kerhotoiminta antaa mahdollisuuden soveltaa ja syventää oppitunneilla opittua. Kerhotoimintaan osallistuminen voidaan myös suunnitella osaksi tehostettua tai erityistä tukea. Kerhotoiminnan vapaaehtoisuus tulee säilyttää.

Kerhotoiminta antaa opettajalle mahdollisuuden oppilaidensa eri puolten parempaan tuntemiseen, mikä osaltaan edistää opettajan valmiutta ottaa opetuksessaan huomioon oppilaiden vahvuudet ja tarpeet.

Koulun kerhotoimintaa voidaan järjestää myös aamu- ja iltapäivätoimintaa täydentävänä toimintana. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään valtakunnallisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden pohjalta laaditun paikallisen suunnitelman mukaisesti.

⁶² Perusopetuslaki 47 §

⁶³ Perusopetusasetus 9 §

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikalliseen opetussuunnitelmaan kirjataan perusopetusta tukevan muun toiminnan tavoitteet, toi-

mintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä toiminnasta tiedottaminen.

Koulun kerhotoiminta

Kerhotoiminta on osa koulun kokonais-toimintaa. Onnistunut kokonaisuus muodostuu yhteistyöstä perusopetuksen, kerhotoiminnan ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kanssa. Toiminnasta tiedotetaan kaupunkitasoisesti, alueilla ja koulujen toimesta.

Koulu päättää kerhotoiminnasta vuosittaisessa lukuvuosisuunnitelmassaan. Kerhotoiminta on monipuolista, lapsen ja nuoren kasvua tukevaa vapaa-ajan toimintaa, joka parhaimmillaan vakiintuu osaksi lapsen ja nuoren iltapäivää. Kerhotoiminta on lapselle ja nuorelle vapaaehtoista ja maksutonta. Sen tulee olla järjestäytynyttä ja säännöllistä. Kerhotoimintaa järjestetään koulun omana toimintana ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, kuten liikuntatoimen, järjestöjen ja seurakuntien kanssa.

Koulun kerhossa opettajalla on mahdollisuus kehittää omaa opettajuuttaan uudesta näkökulmasta. Kerhotoiminnan kautta opettajalle avautuu mahdollisuus syventää opetussuunnitelman ulkopuolelle ulottuvia mieluisia ja kiinnostavia sisältöjä sellaisten oppilaiden kanssa, jotka ovat asiasta ja sisällöstä kiinnostuneita. Kerhojen vapaamuotoisessa toiminnassa oppilaalla on mahdollisuus tutustua itseensä oppijana, kun viralliset oppimistavoitteet ja arviointi eivät häntä sido. Kerhotoiminnan tavoitteena on vahvistaa oppilaiden osallisuutta.

Koulun kerhotoiminnan kehittämisen tavoitteena on toteuttaa lapsen ja nuoren

kasvua tukevaa monipuolista vapaa-ajan toimintaa ja monipuolistaa kodin ja koulun yhteistyömuotoja. Kerhotoimintaa kehitetään siten, että toiminnan piiriin saadaan myös niitä lapsia ja nuoria, joilla ei ole esimerkiksi perheen tuen puuttuessa mahdollisuutta harrastaa säännöllisesti. Näin pyritään siihen, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus ainakin yhteen kerhoharrastukseen läpi perusopetuksen.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

Aamu- ja iltapäivätoiminta on osa koulun toimintaa. Aamu- ja iltapäivätoiminta on 1. ja 2. vuosiluokkien oppilaille sekä 3.–9. vuosiluokkien erityisen tuen päätöksen mukaisesti opiskeleville oppilaille suunnattua toimintaa. Sen lähtökohtana ovat perusopetuksen yleiset kasvatustavoitteet. Toiminnan tavoitteena on tukea kodin ja koulun kasvatustyötä, lapsen tunne-elämän kehitystä, lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi. Toiminta edistää lasten hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta, syrjäytymistä sekä lisää lasten osallisuutta.

Vantaan kaupunki koordinoi, ohjaa ja tukee aamu- ja iltapäivätoimintaa, mutta varsinaisia toimijoita ovat järjestöt, yhdistykset, seurakunta sekä yksityiset palveluntuottajat. Toimintaa järjestetään suurimmaksi osaksi koulujen tiloissa tai niiden läheisyydessä koulun lukuvuoden aikana. Kaupun-

ki järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Moniammatillinen yhteistyö aamu- ja iltapäivätoiminnan ja koulun henkilöstön välillä on keskeistä. Yhteistyölle luodaan pysyvät toimintamallit, jotka ohjaavat yhteistoimintaa ja tarpeellisten tietojen siirtämistä koulun ja iltapäivätoiminnan henkilöstön välillä. Eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen tarkoituksena on lisätä lapsen tuntemusta ja näin edesauttaa hänen tarpeidensa tunnistamista.

Kirjastotoiminta

Koulun kirjasto on oppijalähtöisen opiskelun mahdollistava oppimisympäristö, jossa oppilaat voivat työskennellä yhdessä ja it-

senäisesti. Kirjastossa voi harjoitella tiedon hakemista kirjallisista ja sähköisistä lähteistä. Kirjaston aineiston avulla oppilas voi kehittyä lukijana ja saada lukukokemuksia, jotka osaltaan vaikuttavat hänen kasvuunsa, kehitykseensä ja hyvinvointiinsa.

Koulukirjaston aineiston hankinnassa huomioidaan monipuolisesti koulun oppilaat ja heidän erilaiset tarpeensa. Kirjaston aineisto tukee opetuksen eriyttämistä sisältäen esimerkiksi kauno- ja tietokirjallisuutta, selkokielistä ja muuta helppolukuisia aineistoa, oppimisasiä, lehtiä.

Vantaan kirjallisuusdiplomin suorittaminen ja kirjastonkäytön ja tiedonhallintataitojen opiskelua toteutetaan yhteistyössä yleisen kirjaston henkilöstön kanssa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa kuvataan joustavan perusopetuksen toiminnan keskeiset tavoitteet, järjestäminen ja toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako

eri toimijoiden kesken. Opetussuunnitelman tulee sisältää joustavan perusopetuksen toiminnan oppilasvalinnan perusteet ja valintamenettelyjen kuvaus.

KTS. luku 5.1.3

5.4 Oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen

5.4.1 Oppilashuolto

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen.⁶⁴

Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa.⁶⁵ Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Oppilashuollolla edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista ja tervettä kasvua ja kehitystä.

Oppilashuollon tehtävänä on osana kouluyhteisön toimintakulttuuria kehittää hyvinvointia tukevaa oppimisympäristöä ja vahvistaa koulun yhteisöllistä toimintatapaa. Yhteisöllisyyttä tuetaan edistämällä oppilaan ja huoltajan osallisuutta kouluyhteisön hyvinvoinnin kehittämisessä. Oppilashuollolla edistetään myönteistä vuorovaikutusta ja keskinäisen huolenpidon ilmapiiriä sekä puututaan tarvittaessa ongelmiin. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kasvu ympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää kouluyhteisön hyvinvointia.

Oppilashuollossa kehitetään, seurataan ja arvioidaan koko kouluyhteisön, yksittäisten luokkien ja ryhmien hyvinvointia sekä huolehditaan

siitä, että oppilaan yksilölliset kasvuun ja kehitykseen sekä terveyteen liittyvät tarpeet otetaan huomioon koulun arjessa.⁶⁶

Oppilashuollossa pyritään kasvun ja oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä muiden ongelmien ehkäisemiseen, tunnistamiseen, lieventämiseen ja poistamiseen mahdollisimman varhain. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilaan mielenterveyden turvaamiseen. Ehkäisevä lastensuojelu ja terveyden edistämiseen kuuluvat vuosittaiset terveystarkastukset ja tarpeen mukainen terveysneuvonta vahvistavat ongelmien ennaltaehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tuen järjestämistä. Kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten suunnittelussa ja toteuttamisessa tarvitaan oppilashuollon moniammatillista yhteistyötä.⁶⁷ Oppilashuollon tehtävänä on seurata jokaisen oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tarvittaessa tukea oppilasta ja puuttua hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin yhteistyössä huoltajan kanssa.

Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan menettelytavoista ehkäisevän lastensuojelutyön ja kouluterveydenhuoltoon kuuluvan erityisen tuen toteuttamisessa. Yhteistyössä ja toimintaohjeissa tulee ottaa huomioon oppilaan kasvun ja kehityksen mahdollinen vaarantuminen kasvuympäristössä olevien riskitekijöiden johdosta sekä lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelutarpeen selvittämiseksi.⁶⁸

Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen. Työssä tulee turvata se, että oppilaan ja huoltajan

⁶⁴ Perusopetuslaki 31 a § 1 mom. (477/2003) ja 2 mom. (642/2010) ja Kansanterveyslaki 14 § 1 mom. kohta 5 (626/2007), Lastensuojelulaki 9 §

⁶⁵ Perusopetuslaki 31 a § 1 mom. (477/2003) ja 2 mom. (642/2010) ja Kansanterveyslaki 14 § 1 mom. kohta 5 (626/2007), Lastensuojelulaki 9 §

⁶⁶ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003), Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12, 13 ja 15 §, Lastensuojelulaki 9 §

⁶⁷ Perusopetuslaki 16 ja 16 a, 17 ja 17 a § (642/2010), Lastensuojelulaki 3, 8, 9 ja 12 §, Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 4 ja 13 §

⁶⁸ Lastensuojelulaki 25 § 1 mom., Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 13 ja 18 §

näkemyksiä kuunnellaan. Koulun oppilashuolto-työstä ja sen menettelytavoista tulee antaa tietoa oppilaille ja huoltajalle. Huoltajalle tulee antaa tietoa siitä, miten oppilasta koskevan oppilashuollollisen asian vireillepano ja valmistelu tapahtuu.⁶⁹

Oppilashuoltoa koordinoidaan ja kehitetään oppilashuollon moniammatillisessa yhteistyössä, esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä. Yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁷⁰ sovitaan yhteistyön yleisistä periaatteista ja rakenteista, käytännön toiminnan järjestämisestä, keskinäisestä työnjaosta ja vastuista. Yhteistyön järjestämisessä otetaan huomioon myös muiden viranomaisten kuten poliisin ja pelastustoimen tai muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö terveyteen ja turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Oppilashuoltotyötä suunniteltaessa sovitaan erikseen sekä yhteisölliseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen että yksittäisen oppilaan tukemiseen ja hänen asioidensa käsittelyyn liittyvät periaatteet ja toimintatavat. Kouluyhteisön yleistä terveyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa voidaan kehittää moniammatillisessa yhteistyössä. Tällöin oppilashuollon yhteistyöhön voi osallistua eri toimijoita salassapidon estämättä toisin kuin yksittäistä oppilasta koskevassa asiassa⁷¹, jonka käsittely kuvataan luvussa 5.4.3.

Kouluruokailu

Opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria⁷². Ruokailuhetki on oppilaille tärkeä. Kouluruokailulla tuetaan oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Kouluruokailun ja koulupäivän aikana mahdollisesti tarjottavien välipalojen järjestämisessä otetaan huomioon kouluruokailun terveydellinen ja

sosiaalinen merkitys, ravitsemus- ja tapakasvatuksen tavoitteet sekä ruokailutauon virkistystehtävä. Oppilaille annetaan mahdollisuus osallistua kouluruokailun suunnitteluun ja toteuttamiseen, mikä tukee osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Kouluruokailun järjestämisessä tarvitaan yhteistyötä koulun ja ruokailusta vastaavan henkilöstön kesken. Yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja kouluterveydenhuollon henkilöstön kanssa sovitaan tukitoimista ja seurannasta oppilaan yksilöllisissä ravitsemukseen sekä terveyden tai sairauden hoitoon liittyvissä tarpeissa.⁷³

5.4.2 Turvallisuuden lisääminen

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön⁷⁴.

Siihen kuuluu fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja koulun henkilökunnan turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa. Oppimisympäristön turvallisuuden edistäminen on osa kouluyhteisön toimintakulttuuria. Se tulee ottaa huomioon koulun kaikessa toiminnassa.

Oppilashuollon tavoitteena on tukea toimintakyvyn säilymistä myös fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa. Erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa sekä niiden edellyttämässä jälkihoidossa huolehditaan oppilaan ja koko yhteisön tarvitsemasta psykososiaalisesta tuesta.

Opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä varten koulussa tulee olla järjestyssäännöt tai koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä⁷⁵. Opetussuunnitelman yhteydessä on myös laadittava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelma tulee toimeen-

⁶⁹ Perusopetuslaki 31 a § 3 ja 4 mom. (642/2010)

⁷⁰ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

⁷¹ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010)

⁷² Perusopetuslaki 31 § 2 mom.

⁷³ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. ja 31 a § 1 mom., Koulun ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 13 §

⁷⁴ Perusopetuslaki 29 § 1 mom.

⁷⁵ Perusopetuslaki 29 § 3 ja 4 mom.

panna ja sen noudattamista ja toteutumista tulee valvoa.⁷⁶

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille koulu-yhteisössä työskenteleville⁷⁷.

Väkivalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista koskemattomuutta. Tekijänä voi olla oppilas, koulussa työskentelevä aikuinen tai koulu-yhteisön ulkopuolinen henkilö.

Kiusaamisella tarkoitetaan systemaattista, tahallista ja toistuvaa samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa sanallista tai fyysistä kielteistä toimintaa. Kiusaamiselle on ominaista kiusaajan ja kiusatun välinen voimasuhteiden epätasapaino. Tavallista on myös se, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä. Häirintä voi näyttäytyä epäasiallisena kohteluna ja puheena, joka voi sisältää sukupuoleen liittyviä vihjailevia ilmeitä, eleitä tai kaksimielistä puhetta tai ei-toivottuna fyysisenä kosketuksena. Kiusaamisen ja häirinnän lisäksi koulu-yhteisössä voi esiintyä myös muuta ei-toivottua tai aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä. Väkivallalla tarkoitetaan tarkoituksellista itseen, toiseen henkilöön, ryhmään tai yhteisöön kohdistettua fyysisen voiman tai vallan käyttöä, uhkailua tai toteutettua. Sen seurauksena voi olla vamma, psyykinen haitta tai kehitykseen liittyvä vaikeus. Kaikkiin näihin tilanteisiin on puututtava.

Oppilaille, heidän huoltajilleen ja koulun henkilöstölle tulee antaa myös tietoa väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmene mistavoista, ennaltaehkäisystä ja koulu-yhteisön toimintatavoista näissä tilanteissa sekä koulussa sovellettavista järjestysmääräyksistä.

Fyysistä turvallisuutta edistetään huolehtimalla koulurakennukseen, opetustiloihin, opetusvälineisiin, opetuksen järjestämiseen, opetustilanteisiin ja välitunteihin sekä koulu-yhteisön ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että työelämään tutustumispaikka on turvallinen ja että oppilaan oppimisympäristö on työelämään tutustumisen aikana oppilaalle turvallinen.⁷⁸

Koulu-yhteisön turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös koulukuljetuksiin, tapaturmien ennaltaehkäisyyn ja tietoturvallisuuteen liittyvät tekijät.

Koulukuljetuksen odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla yhteisistä menettelytavoista.⁷⁹ Niistä sekä kuljetusjärjestelyistä annetaan tietoa oppilaalle ja huoltajalle.

Tapaturmien ehkäisyyn liittyvässä ohjeistuksessa otetaan huomioon tapaturmien torjunnan kansalliset linjaukset ja ohjeistukset sekä toiminnan edellyttämä yhteistyö. Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan tapaturmien ennaltaehkäisyyn, ensiapuun, hoitoon ohjaukseen ja tapaturmien seurantaan liittyvistä menettelytavoista. Niistä annetaan tietoa oppilaalle ja huoltajalle.

Turvallisuuden edistämässä ja turvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisyssä noudatetaan turvallisuutta ohjaavaa lainsäädäntöä, eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita sekä muita paikallisia turvallisuutta koskevia linjauksia. Paikallisessa opetussuunnitelmassa näitä ohjeita sovitaan yhteen.

Koulu-yhteisön turvallisuutta ohjaavat myös työturvallisuuslaki ja sen mukainen työsuojelun toimintaohjelma⁸⁰.

⁷⁶ Perusopetuslaki 29 § 2, 3 ja 4 mom.

⁷⁷ Perusopetuslaki 29 §, Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §,

⁷⁸ Perusopetuslaki 29 § 1 mom., Työturvallisuuslaki (738/2002) 9 § ja 10 § ja Terveysturvallisuuslaki (763/1994) 26 ja 27 §

⁷⁹ Perusopetuslaki 32 § 1 mom. (1139/2003), 34 § 1 mom. (1288/1999), Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §

⁸⁰ Työturvallisuuslaki 8, 9 ja 10 §

Muita turvallisuutta ohjaavia säädöksiä ovat pelastuslain ja -asetuksen edellyttämä ajan tasalla oleva pelastussuunnitelma⁸¹. Pelastussuunnitelmasta on tiedotettava tarvittavalla tavalla koulun koko henkilökunnalle.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikilla kouluilla on turvallisuutta koskevat toimitaohjeet. Koulu yhteisön terveellisyttä, turvallisuutta ja toimitaohjeiden toteutumista seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti yhteistyössä kouluterveydenhuollon ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa⁸².

Paikallinen yhteistyö opetustoimen eri toimijoiden ja muiden viranomaisten kanssa tukee tarkoituksenmukaista toimintaa turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä⁸³.

5.4.3 Henkilötietojen käsittely, salassapito ja tietojen luovuttaminen

Henkilötietojen käsittelyssä lähtökohtana on luottamuksellisuus ja yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa.

Kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu⁸⁴.

Tällaisia henkilöitä voivat olla rehtori tai koulun johtaja, luokanvalvoja tai oppilaan opettaja, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja, oppilaan kanssa työskentelevä koulunkäyntiavustaja, koulupsykologi, koulukuraattori ja yläluokilla myös opinto-ohjaaja ja tarvittaessa koululääkäri ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä.⁸⁵

Ratkaisu asian käsittelyyn osallistuvista tehdään kunkin käsiteltävän asian ja aiheen perusteella erikseen. Oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan kirjallisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään oppilaan asian käsittelyyn voi osallistua myös muita tarvittavia tahoja⁸⁶.

Käsiteltäessä yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa oppilashuoltotyössä kirjataan asian vireilepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, asian käsittelyyn osallistuneet sekä se, mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu. Henkilötietojen käsittelystä vastaa rekisterinpitäjänä opetuksen järjestäjä.⁸⁷

Oppilashuoltotyössä käsitellään monia oppilasta ja hänen perhettään koskevia tietoja, jotka ovat lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä⁸⁸.

Salassapidolla tarkoitetaan asiakirjan pitämistä salassa ja kieltoa ilmaista tieto suullisesti eli vaitiolovelvollisuutta sekä kieltoa käyttää salaista tietoa omaksi eduksi tai toisen vahingoksi.

Salassa pidettäviä ovat mm. tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä, poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esitetyistä mielipiteistä ja osallistumisesta yhdistystoimintaan, sekä tiedot taloudellisesta asemasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta.

Salassa pidettäviä ovat myös tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, opetuksesta vapauttamisesta sekä näihin liittyvät asiakirjat ja asiakirjoihin sisältyvät tiedot. Salassa pidettäviä ovat myös oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot, tiedot oppilaalle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta sekä

⁸¹ Pelastuslaki (468/2003) 9 § 3 mom., Pelastusasetus (787/2003) 9 ja 10 §

⁸² Perusopetuslaki 29 § 2 mom. (477/2003), Koulu- ja opiskelija-terveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §, Työturvallisuuslaki 9 ja 10 §

⁸³ Perusopetuslaki 29 § ja 32 §, Pelastuslaki 9 § 3 mom., Pelastusasetus 9 § ja 10 §, Poliisilaki (493/1995) 1 § 1 mom. ja 1 § 2 mom. (21/2001), Työturvallisuuslaki 8 §

⁸⁴ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010)

⁸⁵ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 4/2010 vp

⁸⁶ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010)

⁸⁷ Perusopetuslaki 31 a § 4 mom. (642/2010)

⁸⁸ Perusopetuslaki 40 § (642/2010), Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 § 1 mom. 30 kohta

oppilaan koesuoritukset. Oppilaalle annettavat todistukset ovat julkisia lukuun ottamatta todistuksiin poikkeuksellisesti sisältyvää oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia, joka on salassa pidettävä tieto.⁸⁹

Salassapitovelvollisia ovat rehtori, opettajat, opetusharjoittelijat, koulunkäyntiavustajat, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit sekä opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet⁹⁰. Myöskään muut opetuksen järjestäjän palveluksessa olevat henkilöt eivät saa sivullisille ilmaista tietoonsa saamia salassa pidettäviä tietoja eivätkä luovuttaa salassa pidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja.

Oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja perusopetuslain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot⁹¹

Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi ja turvaamiseksi on syytä pyrkiä aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta⁹². Opetuksen järjestäjällä

on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä⁹³.

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän perusopetuslain mukaisesti järjestämään opetukseen tai aamu- tai iltapäivätoimintaan, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Uudella opetuksen järjestäjällä on myös pyynnöstä oikeus saada vastaavat tiedot.⁹⁴ Salassa pidettäviä tietoja ei voida, ilman huoltajan suostumusta, antaa oppilaan siirtyessä muuhun kuin perusopetuslain mukaiseen opetukseen, esimerkiksi lukioon tai ammatilliseen koulutukseen.

5.4.4 Oppilashuollon ja turvallisuuden edistäminen paikallisessa opetussuunnitelmassa

Opetussuunnitelma tulee oppilashuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁹⁵

Opetussuunnitelman laatimisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Opetussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon kunnan muut lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevat linjaukset.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kuvata oppilashuollon yhteistyön järjestäminen, sen rakenne, tavoitteet ja toimintatavat. Oppilashuollon osuudessa kuvataan yhteisöllinen ja yksilöllinen tuki ja yhteistyö. Tällöin otetaan

⁸⁹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 § 1 mom. 25, 29 ja 30 kohta.

⁹⁰ Perusopetuslaki 40 § 1 mom.(642/2010)

⁹¹ Perusopetuslaki 40 § 2 mom.(642/2010)

⁹² Perusopetuslaki 40 § 3 mom.(642/2010)

⁹³ Perusopetuslaki 41 § 4 mom.(642/2010)

⁹⁴ Perusopetuslaki 40 § 4 mom.(642/2010)

⁹⁵ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

huomioon oppilaan ikä ja sekä tuen tarve tilanteissa, joissa oppilaan terve kasvu ja kehitys voi vaarantua. Opetussuunnitelman tulee sisältää hyvinvointia ja turvallisuutta edistävät, ongelmien ennaltaehkäisyä ja lapsen suojelua koskevat menettelytavat sekä kuvaus kouluyhteisön toiminnasta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Opetussuunnitelman tulee sisältää suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja ⁹⁶ häirinnältä.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen, sen rakenne, tavoitteet ja toimintatavat

- oppilashuollon palveluiden järjestäminen kunnassa, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- oppilashuoltotyön organisointi
- oppilashuolto yhteisöllisenä toimintana ja osallisuuden vahvistaminen
- yhteistyö kodin, koulun, oppilashuollon palvelujen asiantuntijoiden, muiden asiantuntijoiden ja paikallisten tukiverkostojen kanssa
- oppilashuollollinen tuki sekä tarvittaessa yhteistyö lastensuojeluviranomaisten tai poliisin kanssa tilanteissa, joissa lapsen tai nuoren kasvu ja kehitys voi kasvuympäristössä olevien tekijöiden vuoksi vaarantua
- kasvu- ja oppimisympäristön terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, seuranta ja arviointi kouluyhteisössä
- oppilashuollon yleiset kirjaamiskäytännöt, yksittäistä oppilasta koskevan asian vireillepano ja käsittely
- oppilashuollollinen tuki koulunkäynnissä sekä

lapsen ja nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvun ja kehityksen tukemisessa

- oppilashuollollinen tuki tehostetun ja erityisen tuen tarpeessa olevan sekä joustavassa perusopetuksessa olevan oppilaan tukemisessa
- oppilashuollollinen tuki oppilaan kehitykseen ja mielenterveyteen liittyvissä vaikeuksissa
- tuki oppilaan elämäntilanteisiin liittyvissä erilaisissa vaikeuksissa esim. perheväkivalta, päihde- tai mielenterveysongelmat perheessä
- kurinpitotilanteissa toimiminen ja oppilashuollollinen tuki kurinpitorangeistuksen yhteydessä tai silloin kun opetukseen osallistuminen on evätty
- oppilashuollon yhteistyö koulutuksen eri siirtymävaiheissa
- yhteistyö oppilaan ohjauksessa sekä jatko-opintojen suunnittelussa
- oppilaan terveyden- tai sairauden hoitoon tarvittavan tuen ja seurannan järjestäminen
- tapaturmien ehkäiseminen, ensiapu, hoitotoiminta ja seuranta
- poissaolojen ehkäiseminen, seuraaminen ja niistä ilmoittaminen
- tupakoinnin, alkoholin ja päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen
- kouluruokailun ja mahdollisten välipalojen järjestäminen
- koulukuljetusten turvallisuutta sekä odotusaikojen järjestämistä ja turvallisuutta koskevat ohjeet
- henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen oppilashuollon järjestämistä koskevaan suunnitelmaan
- toimintaohjeiden päivittäminen, toteutumisen seuranta ja arviointi

⁹⁶ Perusopetuslaki 29 § 2 mom.

2. Toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa

Opetussuunnitelman yhteydessä määritellään toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Tätä osuutta voidaan kutsua kriisisuunnitelmaksi. Kriisisuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä tarvittavien viranomaisten kanssa ja otetaan huomioon muut uhka- ja vaaratilanteita sekä kriisitilanteita koskevat suunnitelmat ja ohjeistukset. Suunnitelmassa kuvataan:

- kriisitilanteiden ehkäisy ja niihin varautuminen
- yhteistyö ja keskinäinen työn- ja vastuunjakko kriisitilanteisiin varauduttaessa sekä kriisitilanteissa
- pelastussuunnitelman, koulun järjestyssääntöjen ja muiden turvallisuusohjeiden yhteensovittaminen
- toimintaohjeet erilaisissa äkillisissä kriisitilanteissa
- johtamisen, sisäisen ja ulkoisen tiedottamisen sekä koulujen ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet äkillisissä kriiseissä
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- kriisisuunnitelmasta tiedottaminen, siihen perehdyttäminen ja toimintavalmiuksien harjoittelu
- kriisisuunnitelman päivitys ja arviointi

3. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista⁹⁷.

Tässä otetaan huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet. Suunnitelmassa kuvataan:

- kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- asian käsittely yksilö-, ryhmä- ja koko yhteisön tasolla, oppilaan yksilöllinen tuki, tarvittava hoito ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että teon kohteena olevan osalta
- yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa
- yhteistyö viranomaisten kanssa
- suunnitelmasta tiedottaminen ja kouluyhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppanien perehdyttäminen ohjeisiin
- suunnitelman päivittäminen, toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi.

⁹⁷ Perusopetuslaki 29 § 2 mom.

Oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen Vantaan perusopetuksessa

Oppilashuollon toimintatavat ja -kulttuuri; yhteistyö huoltajien ja oppilaan kanssa, yhteisöllinen toimintatapa, turvallinen oppimisympäristö, varhainen tunnistaminen ja tukeminen

Oppilashuolto ja sen tavoitteet

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuollolla edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista ja tervettä kasvua ja kehitystä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä oppilaan mielen hyvinvoinnin turvaamiseen, syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen.

Perusopetuksen oppilaalla on subjektiivinen oikeus saada maksutta opetuksen osallistumisen edellyttävä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuoltoon on oikeus myös valmistavan opetuksen oppilaalla.

Tavoitteena on, että oppilas kokee koulun turvalliseksi ja viihtyisäksi työskentelyympäristöksi, tuntee yhteenkuuluvuutta kouluyhteisöön ja saa kannustavaa palautetta koulun päivittäisessä arjessa sekä apua ongelmatilanteissa.

Oppilashuollon toimintatavat ja -kulttuuri; yhteistyö huoltajien ja oppilaan kanssa, yhteisöllinen toimintatapa, turvallinen oppimisympäristö, varhainen tunnistaminen ja tukeminen

Oppilashuoltotyön tulee perustua luotamuksellisuudelle, vastuullisuudelle sekä lapsen, nuoren ja huoltajan kuulemiselle ja heidän osallisuutensa tukemiselle. Koulun on annettava oppilaalle ja huoltajalle tie-

toa oppilashuoltotyöstä ja sen menettelytavoista mukaan lukien se, miten oppilasta koskevan oppilashuollollisen asian vireillepano ja valmistelu tapahtuu.

Oppilashuollon tehtävänä on osana kouluyhteisöä kehittää toimintakulttuuria ja -tapoja, jotka

- mahdollistavat hyvinvointia tukevan terveen ja turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön
- vahvistavat koulun yhteisöllistä toimintatapaa ja yhteistä vastuuta oppilaista
- edistävät välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintatapaa kouluyhteisössä
- varmistavat kaikille yhdenvertaisen oppimisen mahdollisuuden
- pyrkivät mahdollisimman varhaiseen kasvun ja oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien, poissaolojen sekä muiden ongelmien ehkäisemiseen, tunnistamiseen, lieventämiseen ja poistamiseen
- edistävät oppilaiden fyysistä terveyttä ja tukevat heidän mielen hyvinvointiaan

Oppilashuollossa on seurattava ja arvioitava koko kouluyhteisön, yksittäisten luokkien ja ryhmien hyvinvointia sekä huolehdittava siitä, että oppilaiden yksilölliset kasvuun ja kehitykseen sekä terveyteen liittyvät tarpeet on huomioitu koulun arjessa.

Vantaalainen oppilashuolto kaupunki-, alue- ja koulutasolla - Oppilashuoltotyön organisointi ja rakenne

Oppilashuoltoon sisältyvät Vantaan kaupungin opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, joita ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu koulu-terveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen.

Oppilashuollon toteuttaminen kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille.

Oppilashuollon tehtäväkenttä sisältää yhteisöllisen, yksilöllisen, ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn, jota toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden hoitavien ja kuntouttavien tahojen kanssa.

Vantaalainen oppilashuolto kaupunki-, alue- ja koulutasolla - Oppilashuoltotyön organisointi ja rakenne

Vantaalla oppilashuoltoa tulee toteuttaa moniammatillisena ja poikkihallinnollisena yhteistyönä sekä kaupunki-, alue- että koulutasolla. Tämä yhteistyö mahdollistaa tavoitteena olevan varhaisen tukemisen ja asioihin puuttumisen kunkin tilanteen vaatimalla tavalla ja intensiteetillä. Oppilashuoltotyötä toteutetaan yhteistyössä huoltajien kanssa tavoitellen mahdollisimman luontevaa kasvatuskumppanuutta.

Kaupunki

Kaupunkitasolla vastataan poikkihallinnollisesti oppilashuollon yleisestä ohjauksesta, linjauksista ja resursoinnista.

Asiakirjassa "Oppilas- ja opiskelijahuollon linjaukset 2008–2012" on kuvattu, miten

Vantaalla oppilashuolto toteutetaan poikkihallinnollisesti kiinteässä yhteistyössä opetustoimen ja erityisesti sosiaali- ja terveystoimen kesken niin kaupunki-, alue- kuin koulutasolla. Tätä asiakirjaa päivitetään säännöllisesti.

Vantaalla perusopetuslain mukaisista oppilashuollon palveluista perusopetus järjestää koulupsykologipalvelut ja sosiaali- ja terveystoimi koulukuraattori-, koululääkäri- ja kouluterveydenhoitajapalvelut.

Alue

Alueellisella tasolla alueellisen moniammatillisen ja poikkihallinnollisen oppilashuoltoryhmän perustehtävänä on huolehtia alueensa oppilaiden hyvinvoinnista mm.

- seuraamalla, tukemalla ja kehittämällä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen oppilashuollon sekä oppilashuollossa tarvittavan yhteistyön toteutumista alueellaan
- seuraamalla moniammatillisten oppilashuoltopalvelujen saatavuuden tasapuolisuutta ja oppilashuollollisten toimintatapojen yhdenmukaisuutta alueella

Alueelliseen oppilashuoltotyöhön on laadittu erillinen vantaalainen käsikirja. Alueellisella tasolla keskeisinä oppilashuollon yhteistyökumppaneina toimivat myös esim. aluekuraattorit ja oppimisen tuen sekä kielij- ja kulttuuriryhmien opetuksen aluekoordinaattorit.

Koulu

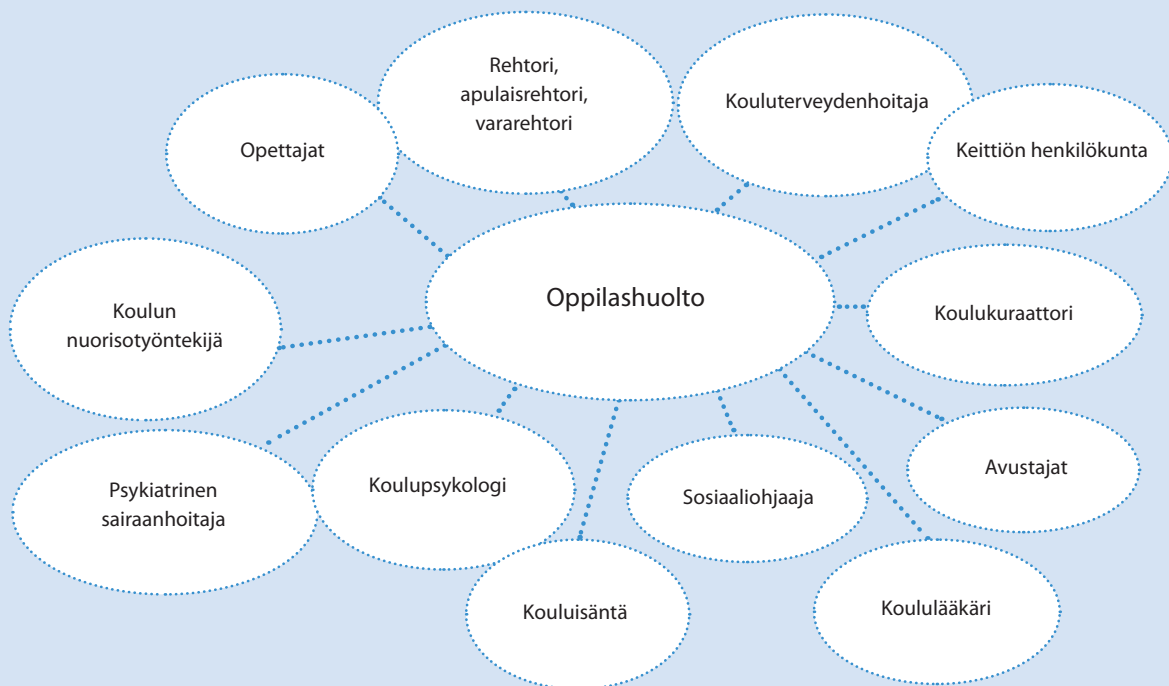
Oppilashuoltoon on oikeus kaikilla koulun oppilailla ja se on osa yleistä, tehostettua ja erityistä tukea. Oppilailla ja heidän huoltajil-

laan on oikeus tulkkaus - ja tulkitsemispalveluihin oppilashuollollisissa asioissa.

Rehtori johtaa koulussaan moniammatillista oppilashuoltotyötä ja oppilashuoltoryhmä koordinoi oppilashuoltoa ja muita tukitoimia. Yleisin kokoonpano vantaalaisen

koulun oppilashuoltoryhmässä on: rehtori/apulaisrehtori, koulupsykologi, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja ja yläkoululla oppilaanohjaaja. Vantaalla koulujen oppilashuoltoryhmät kokoontuvat säännöllisesti, yleensä kerran viikossa.

Kuvio 5: Oppilashuoltotyötä toteuttavat kaikki koulun aikuiset yhteistyössä huoltajien kanssa.

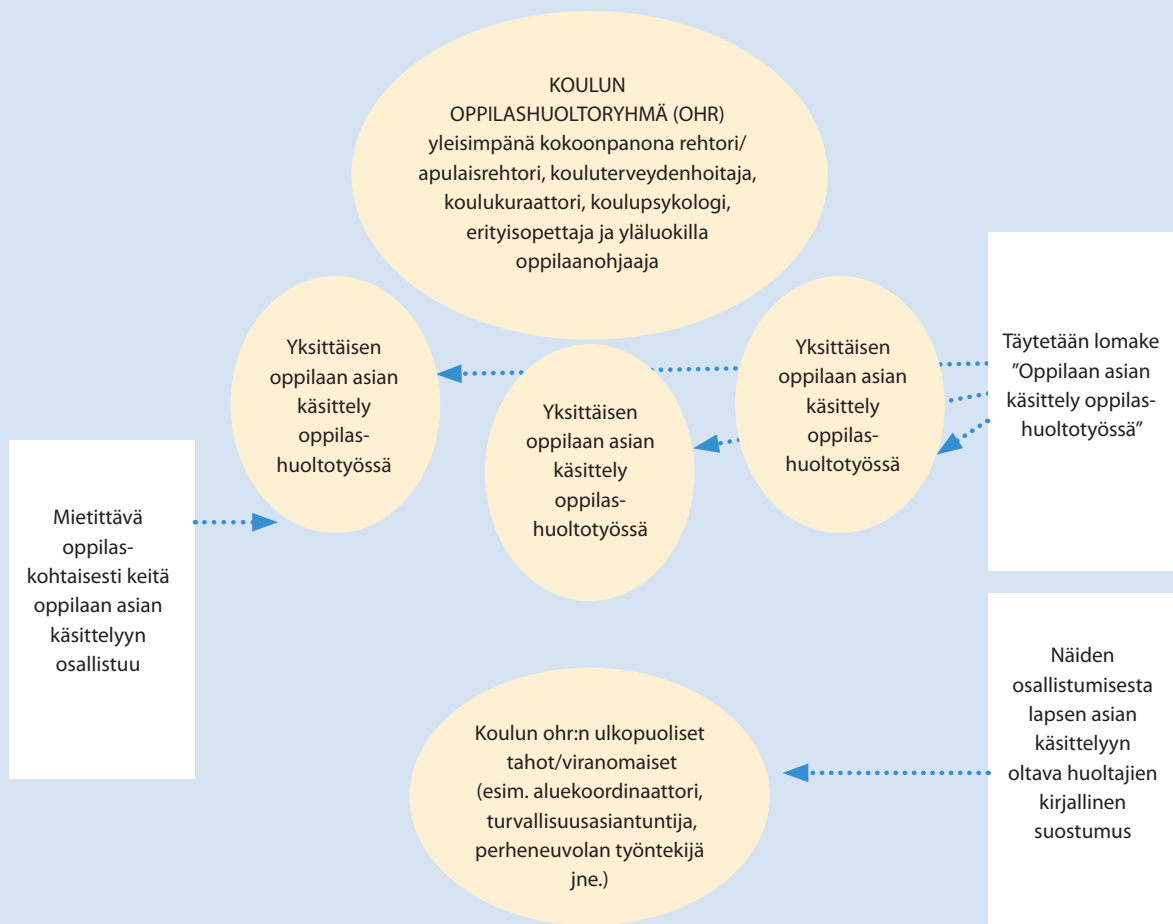
Koulun oppilashuollon suunnitelmassa kuvataan, miten oppilashuollon yhteistyö järjestetään, sen rakenne, tavoitteet ja toimintatavat. Oppilashuollon suunnitelma tarkennetaan vuosittaisessa lukuvuosisuunnitelmassa. Sen toteutumista arvioidaan kevätlukukauden lopulla.

Yksittäisen oppilaan asiaa käsiteltäessä paikalla voivat olla vain ne, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Tarvittaessa oppilashuoltotyöhön voi osal-

listua koulun ulkopuolisia tahoja. Heidän osallistumisestaan yksittäisen lapsen asian käsittelyyn pyydetään huoltajien / 15-vuotta täyttäneen oppilaan kirjallinen suostumus. Yksittäisen oppilaan tuen toteuttamista suunnitellaan ja seurataan koulun oppilashuoltoryhmässä yhteistyössä huoltajien ja lasta opettavien opettajien kanssa.

Vantaalla koulun oppilashuoltoryhmällä on seuranta- ja valmisteluvastuu seuraavissa asioissa

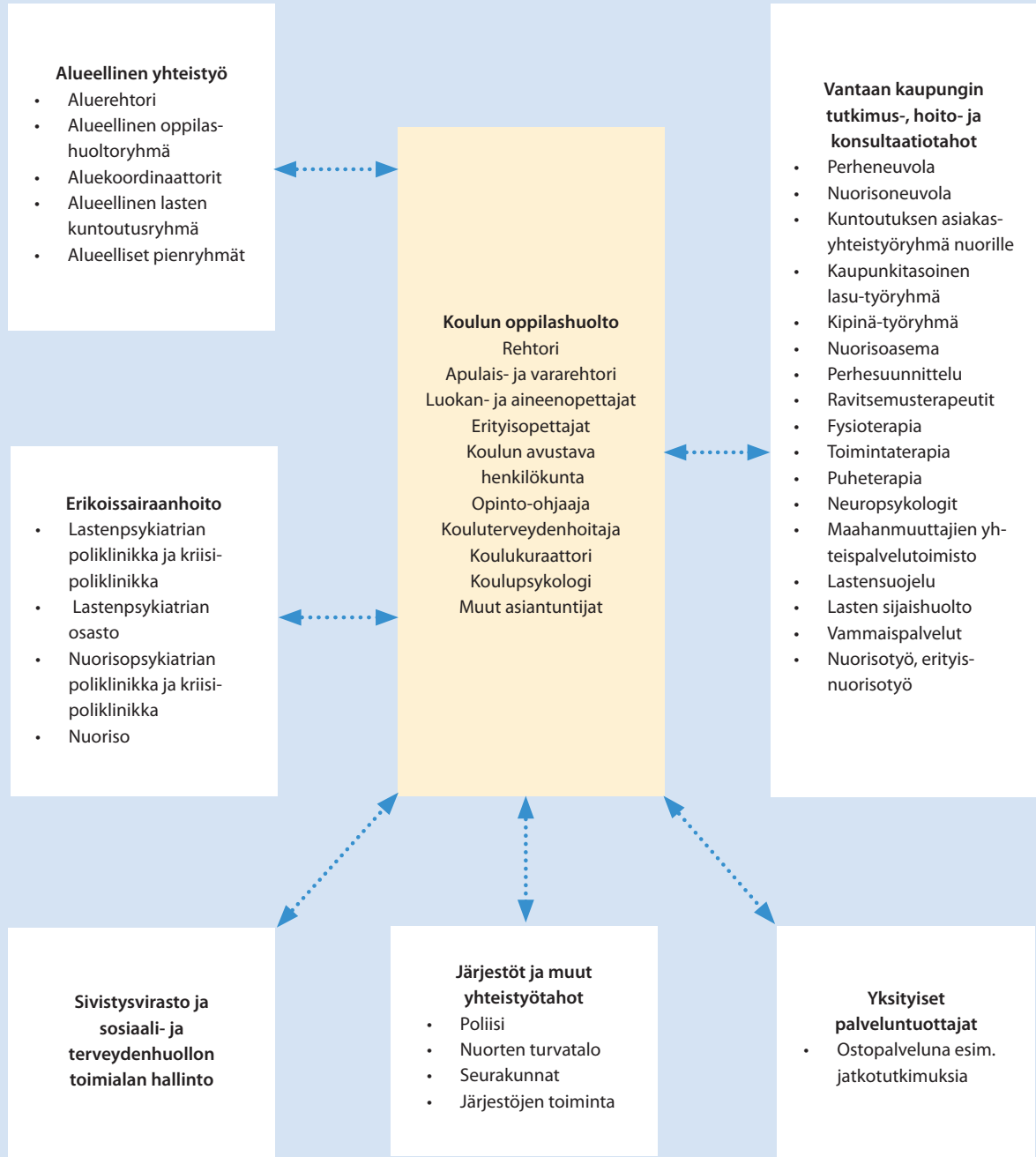
Kuvio 6: Yksittäisen oppilaan asian käsittely oppilashuoltotyössä

Vantaalaisen oppilashuoltoryhmän seuranta- ja valmisteluvastuu

- rehtorin johdolla koulunkäynnin, oppilashuollon ja oppimisen tuen muotojen suunnittelusta, kehittämisestä, järjestämisestä, kohdentamisesta, toteutumisen seurannasta ja arvioinnista vastaaminen sekä koulu-, luokka- että oppilastasolla.
- tukiopetuksen ja osa-aikaisen erityisopetuksen resurssien kohdentaminen
- tulkitsemis- ja avustajapalvelujen kohdentaminen
- oppilaskohtaisesti yleisen, tehostetun ja erityisen tuen eri tasoilla/vaiheissa tilanteen arviointi ja tukitoimien suunnittelu ja seuranta
  - tekee yhteistyössä opettajien kanssa selvityksen oppilaan tarvitsemasta ja saamasta tehostetusta tuesta sekä oppilaan kokonaistilanteesta
  - tekee selvitysten perusteella ja yhteistyössä oppimisen tuen aluekoordinaattorin kanssa arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta
  - käsittelee yksittäiselle oppilaalle laadittavan pedagogisen arvion ja pedagogisen selvityksen
  - kirjaa oppilashuoltotyön käytössä olevaan lomakkeeseen ”Yksittäisen oppilaan asian käsittely oppilashuoltotyössä” tehostetun tuen aloittamisen/päätymisen ja oppimissuunnitelman laatimisen.
- koulu-, luokka ja oppilaskohtaisesti oppimisympäristön laadun arviointi
- poissaolojen seuraaminen ja niihin puuttumisen varmistaminen
- koulun lukuvuosisuunnitelman valmistelu oppilashuollon osalta
- kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittäminen ja seuranta
- turvallisuuden ja hyvinvoinnin seuraminen ja varmistaminen
- koulun kriisisuunnitelman toimivuuden arviointi
- koulun kriisiryhmän toimivuuden varmistaminen ja arviointi akuuteissa kriisitilanteissa
- oppilaiden väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaamiseksi laaditun suunnitelman arviointi
- kiusaamisenvastaisen suunnitelman laadinta ja seuranta

Kuvio 7: Oppilashuollon yhteistyö Vantaalla kaupungin, alueen ja koulun tasolla

Oppilashuollollinen tuki yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarpeessa olevan oppilaan tukemisessa

Oppilashuoltoryhmä arvioi oppilaan tarvitseman oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarvetta ja tuen toteutumista suunnitelmallisesti. Oppilashuoltoryhmän asiantuntijajäsenten (koulupsykologi, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja, yläkouluilla lisäksi oppilaanohjaaja) konsultaatio voi toteutua kaikilla kolmella tuen tasolla sekä koulu-, luokka että oppilaskohtaisena tukena.

- Yleinen tuki: ei vaadi erikseen oppilashuoltoryhmän käsittelyä, kuuluu kaikille oppilaille. Toteuttamisesta vastaavat kaikki koulun aikuiset.
- Tehostettu tuki: mikäli yleisen tuen muodot eivät ole riittäviä, arvioi oppilashuoltoryhmä oppilasta opettavien opettajien esityksestä tuen lisäämisen tarpeen. Oppilashuollon tuki on tällöin pitkäkestoista ja säännöllistä. Oppilashuollon moniammatillinen asiantuntijaryhmä arvioi tehostetun tuen toteutumista oppimissuunnitelmaan kirjatun suunnitelman mukaisesti. Mikäli tehostetun tuen todetaan vaikuttaneen oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin riittävän myönteisellä tavalla, voidaan oppilashuoltotyössä arvioida tehostetun tuen vaihe päättyneeksi, jolloin oppilas siirtyy takaisin yleisen tuen piiriin. Tukitoimia voidaan soveltuvin osin jatkaa yleisellä tuella.
- Mikäli tehostettu tuki ei ole riittävää oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi, oppilashuoltoryhmä tekee pedagogisen selvitysten perusteella ja yhteistyössä oppimisen tuen aluekoor-

dinaattorin kanssa arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta ja toteuttamisesta. Oppilashuollollinen tuki on tällöin vahvasti lapsi- ja perhekohtaista ja siinä korostuu esim. verkostotyö sosiaali- ja terveystoimen ja erikoissairaanhoidon kanssa.

Kaikilla kolmella tuen tasolla tuki voi olla oppilaan ohjaamista koulun omiin oppilashuollon palveluihin ja/tai ulkopuolisiin asiantuntijapalveluihin.

Milloin psykologin/lääkärin /koulukuraattorin lausunto/sosiaalinen selvitys tarvitaan erityisen tuen päätökseen?

- Tarpeen mukaan kun tehdään uusi erityisen tuen päätös. Arviointi lausunnon tarpeesta tehdään moniammatillisesti ja oppilaskohtaisesti koulun oppilashuoltoryhmässä osana pedagogisen selvityksen käsittelyä.
- Silloin kun on epäselvää, tarvitaanko erityisen tuen päätökselle jatkoa, eikä pedagoginen selvitys oppilashuoltoryhmän arvion mukaan yksin riitä jatkon arvioimisessa.
- Mikäli tarvitaan asiantuntijalausuntoa antamaan oleellista lisätietoa oppilaan kokonaistilanteesta tuen järjestämiseksi.

Milloin psykologin/lääkärin/koulukuraattorin lausuntoa/sosiaalinen selvitystä ei tarvita erityisen tuen päätökseen?

- Kun erityisen tuen päätöksen jatkaminen ja erityisen tuen tarve on ilmeinen oppilashuoltoryhmän arvion mukaan.
- Jos erityisen tuen päätös puretaan ennen määräaikaa ja pedagogisen selvityk-

sen perusteella on selvää, ettei erityisen tuen tarvetta enää ole.

Oppilashuoltoryhmä arvioi yhdessä koulupsykologin/ koulukuraattorin/ lääkärin

kanssa milloin tarvitaan psykologinen tai lääketieteellinen arvio, lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Edellämainittujen lausuntojen ja selvitysten toteuttamiseen on oltava huoltajien lupa.

A. Koulupsykologin rooli oppilaan koulunkäynnin tukemisessa

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
<ul style="list-style-type: none"> • konsultointi koulun tukitoimien suunnittelussa (tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus) • opettajan tukeminen koulun ja kodin välisessä yhteistyössä • vanhempainillat mahdollisuuksien mukaan • asiantuntijana toimiminen lapsen psyykkiseen kehitykseen liittyvissä yleisissä asioissa	<ul style="list-style-type: none"> • konsultointi ja osallistuminen koulun tukitoimien suunnitteluun (tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus) • oppimisen ja kasvun suunnitelman laatimiseen osallistuminen tarvittaessa • luokkatason työ (esim. ryhmät, luokkaprojektit) • tukikäynnit, vanhempien tapaamiset, mahdollinen kuntoutus • moniammatillinen yhteistyö erityisen tuen tarpeen arvioinnissa • psykologin tutkimukset tarvittaessa osana pedagogista selvitystä • verkostotyö • tukitoimien riittävyyden arviointi ja seuranta	<ul style="list-style-type: none"> • palveluohjaus • konsultointi HOJKS:n laadinnassa • HOJKS-neuvotteluun osallistuminen tarvittaessa • luokkatason työ (esim. ryhmät, luokkaprojektit) • tukikäynnit, mahdollinen kuntoutus • moniammatillinen työ, verkostotyö hoitavien ja kuntouttavien tahojen kanssa • tukitoimien riittävyyden arviointi ja seuranta • seurantatutkimukset • palveluohjaus

B. Koulukuraattorin rooli oppilaan koulunkäynnin tukemisessa

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
<ul style="list-style-type: none"> • toiminta kouluyhteisössä (esim. ilmapiirikartoitukset, luokan seuranta, ryhmätykset) • konsultointi koulun tukitoimien suunnittelussa • opettajan tukeminen kodin ja koulun välisessä yhteistyössä • vanhempainiltoihin ja koulun avoimiin tilaisuuksiin osallistuminen koulun tarpeiden ja omien mahdollisuuksien mukaan • asiantuntijana toimiminen lastensuojelullisiin huoliin liittyvissä kysymyksissä	<ul style="list-style-type: none"> • konsultointi ja osallistuminen koulun tukitoimien suunnitteluun (mm. oppilasryhmien muodostaminen, ryhmän toiminnan rauhoittaminen) • luokkatason työskentely (esim. kiusaamiskartoitukset ja niiden käsittely opettajan kanssa, luokkaprojektit, ryhmätykset) • verkoston kokoaminen ja aktivointi oppilaan asioissa • oppilaan tilanearvio ja tarvittaessa tukikeskustelut oppilaan kanssa • vanhemmuuden tukeminen, vanhempien tapaamiset ja vuoropuhelu heidän kanssaan • moniammatillinen yhteistyö tuen tarpeen arvioinnissa (sosiaalinen selvitys) • oppimisen ja kasvun suunnitelman laatiminen opettajan työparina tarvittaessa • tukitoimien järjestäminen (esim. harrastustoimintaan ohjaaminen) • palveluohjaus (mm. perheneuvolan, erikoissairaanhoidon, lastensuojelun konsultointi)	<ul style="list-style-type: none"> • tarvittaessa opettajan tukena HOJKSin laadinnassa ja seurannassa • luokkatason työskentely (sosiaalisten taitojen lisääminen ryhmässä, teemaryhmät, kuntouttavat ryhmät) • tukikäynnit oppilaille • tiivis yhteistyö kodin ja lähiverkoston kanssa • moniammatillinen yhteistyö koulussa ja lähiyhteisössä • palveluohjaus (esim. lastensuojelu, kuntouttava toiminta, terveydenhuolto) • tukitoimien järjestäminen koulussa ja vapaa-ajalla (viranomaisyhteistyö) • tukitoimien riittävyuden arviointi ja seuranta osana ohr:n toimintaa

C. Kouluterveydenhoitajan rooli oppilaan koulunkäynnin tukemisessa

Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
<ul style="list-style-type: none"> • terveysneuvonta • vanhempien tapaaminen laajoissa terveystarkastuksissa (1., 5. ja 8. luokka) • koulun terveydellisten olojen valvonta • asiantuntijana toimiminen oppilaan terveyteen liittyvissä asioissa • konsultointi koulun tukitoimien suunnittelussa • toiminta koulu yhteisössä • vanhempainiltoihin osallistuminen	<ul style="list-style-type: none"> • konsultointi ja osallistuminen koulun tukitoimien suunnitteluun • verkoston kokoaminen oppilaan terveyteen liittyvissä asioissa • seurantakäynnit oppilaan terveyteen liittyvissä asioissa • oppilaan huoltajan tapaaminen • yhteistyö perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kanssa • arvio oppilaan terveyteen liittyvistä asioista • tukitoimien järjestäminen oppilaan terveyteen liittyvissä asioissa • palveluohjaus	<ul style="list-style-type: none"> • seurantakäynnit oppilaille • terveyteen liittyvien asioiden asiantuntija HOJKS-palaverissa; tarvittaessa osallistuminen HOJKS-palaveriin • moniammatillinen yhteistyö hoitavien tahojen kanssa • tukitoimien seuranta ja arviointi • tukitoimien järjestäminen

Yhteistyö kodin, koulun ja oppilashuollon palvelujen asiantuntijoiden, muiden asiantuntijoiden ja paikallisten tukiverkostojen kanssa

- Kodin ja koulun välisen yhteistyön lähtökohtana on tukea kotien kasvatustyötä. Yhteistyötä toteutetaan tasavertaisuuden hengessä ja toisiaan arvostaen.
- Kodin ja koulun yhteistyö oppilashuollollisissa asioissa voi olla sekä yksilö-, luokka-, ryhmä-, koulu-, että aluekohtaista.
- Parhaimmillaan tämä yhteistyö toteutuu tiiviinä arkisena kuulemisena ja välittämisenä, jolloin aktiivisena yhteistyön alullepanijana voi olla joko koti tai koulu. Tähän yhteistyöhön voidaan kutsua huoltajien suostumuksella mukaan kou-

lun ulkopuolisia tahoja, jotka voivat antaa panoksensa oppilaan kasvuun, kehitykseen ja oppimisen tukemisessa.

- Tärkeää on, että koulu on yhteistyössä huoltajien kanssa myös silloin kun lapsen koulunkäynti ja kasvu sujuvat hyvin. Tämä toteutuu käytännössä esim. opettajan antamalla myönteisellä palautteella.

Oppilashuolto yhteisöllisenä toimintana ja osallisuuden vahvistaminen

Vantaalla yhteisöllisyyttä tuetaan edistämällä kaikkien koulun aikuisten, oppilaiden ja huoltajien sekä poikkihallinnollisten oppilashuollon toimijoiden osallistumista koulu yhteisön hyvinvoinnin kehittämiseen. Huoltajat voivat

osallistua koulun toimintaan oman lapsensa asioissa sekä esim. osallistumalla luokkatoimikunnan, vanhempainyhdistyksen tai koulun johtokunnan toimintaan. Oppilaalla on oikeus osallistua häntä koskevan asian käsittelyyn ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Oppilashuoltotyön tavoitteena on luoda kouluun turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö sekä vahvistaa osallisuutta ja koulun yhteisöllistä ilmapiiriä. Hyvin toimivassa kouluyhteisössä vallitsee luottamuksen ja turvallisuuden ilmapiiri ja kaikilla kouluyhteisön jäsenillä on mahdollisuus vaikuttaa koulun kehittämiseen ja toimintaan.

Oppilashuoltotyön tehtävänä on edistää oppilaiden hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Oppilaiden hyvinvoinnin edistämisessä on myös esim. oppilaskunnan hallituksella, tutor-oppilailta sekä vertaissovelteliijaoppilailta tärkeä osuutensa.

Koulun ja lastensuojelun yhteistyö oppilashuollossa

Lasten suojelulla tarkoitetaan laaja-alaista lasten kokonaisvaltaisen kehityksen ja kasvun ja hyvinvoinnin edistämistä.

Lasten suojelu sisältää mm:

- Kasvuolosuhteiden kehittämisen (esim. riittävät ja jatkuvat aikuiskontaktit, oikeus suojeluun ja huolenpitoon, lapsen huomioon ottavat toimintatavat, turvallinen, terveellinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö)
- Toimivat peruspalvelut (koulu, nuorisotyö, mielenterveyspalvelut, terveydenhuolto, liikuntatoimi ym.)
- Ehkäisevän lasten suojelun (lasten tukeminen peruspalveluissa ja järjestötoiminnassa)
- Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun

(lastensuojelutarpeen selvitys, avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto, jälkihuolto)

Jos koulussa tai oppilashuollossa havaitaan lapsen ja nuoren kasvuympäristössä tämän kasvua ja kehitystä vaarantavia tekijöitä, lähtökohtana on vaarojen mahdollisimman varhainen puheeksi ottaminen oppilaan huoltajan kanssa sekä perheen ohjaaminen tukitoimien piiriin.

Yhteistyö lastensuojelun kanssa aloitetaan konsultoimalla lastensuojelua ja/tai tekemällä lastensuojeluilmoitus. Ilmoituksen tekemisestä keskustellaan aina ensin huoltajan kanssa ja ilmoituksen tekee yleensä rehtori tai koulukuraattori. Kriisitilanteessa ilmoitus tehdään, vaikkei huoltajia ole voitu kuulla. Kaikki lastensuojeluilmoitukset eivät johda lastensuojelutarpeen selvitykseen. Ensisijaisista on aina peruspalveluissa annettava erityinen tuki, lastensuojelu on sen jälkeinen palvelu. Jos lastensuojeluilmoituksen jälkeen aloitetaan lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen, osallistuu koulu siihen yhdessä lastensuojelun kanssa sovitulla tavalla. Samoin koulu osallistuu tarvittavan tuen järjestämiseen selvitysprosessin aikana ja tarpeen mukaan sen jälkeen. Lastensuojelutarpeen selvityksen aloittaminen tarkoittaa myös lastensuojelun asiakkuuden alkamista. Jos lastensuojeluasiakkuus alkaa, tekee lastensuojelu asiakassuunnitelman, jonka tekemiseen koulu osallistuu siltä osin kun se koskee lapsen opetuksen järjestämistä tai muita koulussa annettavia tukitoimia. Koulu osallistuu tarvittavien tukitoimien suunnitteluun yhdessä huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa (esim. lastensuojelu, nuorisotoimi, poliisi, perheneuvola jne.).

Kuvio 8: Koulun ja lastensuojelun yhteistyömalli (Kola-raportti 2009)

Vireilletulon vaihe

Koulun aikuisella herää huoli lapsesta. Aikuinen pohtii ensin, miten on syytä toimia ja tarvittaessa konsultoi ohr:n jäsentä: onko asia sen suuntainen, että otetaan heti yhteyttä vanhempaan. Lapsen liittyvä huoli käsitellään aina ensisijaisesti lapsen vanhemman kanssa, ellei kyseessä ole lapsen kaltoin kohtelu. Aikuinen sopii vanhemman kanssa tarpeenmukaisista keinoista puuttua tilanteeseen. Jos muutos ei käynnisty tai tulee lisähuolta, aikuinen ottaa yhteyttä oppilashuoltoryhmään tai sen jäsenen lapsen vanhemman tietäessä siitä. Poikkeuksena: nimetön konsultaatio yksittäiseltä oppilashuoltoryhmän jäseneltä ja lapsen kaltoin kohtelutilanteet.

Oppilashuoltoryhmän selvittelyvaihe

Oppilashuoltoryhmä a) kuuntelee ja tukee aikuista, B) selvittää lapsen asiaan liittyvän verkoston mukaan lukien lapsen läheiset, c) tekee konkreettisen työsuunnitelman, jossa sovitaan toimenpiteistä, työjaosta, aikataulusta ja seurannasta.

Jos lapsen asia vaatii siinä tilanteessa lastensuojeluilmoituksen tekemisen (ks. Suojele lasta-esite, Ilmo-lomake), sen tekee yleensä rehtori tai koulukuraattori. Huom. lapsen kaltoin kohtelutilanteessa se aikuinen, jolle lapsi on asiasta puhunut tai joka on sen tunnistanut.

Lastensuojelullisen huolen tilanteissa

Ei ole tehty lastensuojelu-ilmoitusta, vaan pyydetään lastensuojelun konsultaatiota / tietotaitoa käyttöön.

Sovittu koulun vastuhenkilö kutsuu koululle lapsen tarvittavan läheis- ja viranomaisverkoston, jolle lastensuojelun edustaja on velvollinen antamaan neuvonta- ja ohjausapua lapsen asian eteenpäin viemiseksi.

Sovitetaan yhteiset tavoitteet ja keinot muutoksen aikaan saamiseksi. Sovitetaan myös seurannasta ja arvioinnista.

Vakavan lastensuojelullisen huolen tilanteissa

On tehty lastensuojelu-ilmoitus ILMO-lomakkeella.

Lapsen vastuusosiaalityöntekijä kutsuu koululta lapsen asian kannalta merkittävän aikuisen lastensuojelun tarpeen selvittämisen prosessin alkutapaamiseen.

Sovitetaan ko. prosessin ajalle toiminta- ja menettelytavat lapsen ja perheen tukemiseksi. Toiminta- ja menettelytavat pitävät sisällään aikataulusta, tiedonkulusta, työnjaosta ja palautteesta sopimisen.

Lapsen kaltoin kohtelutilanteissa

Kyseessä on akuuttitilanne, jossa on oltu puhelimitse yhteydessä lastensuojelun päivystykseen.

Sovitetaan tilannekohtaisesti toiminta- ja menettelytavat. Toiminta- ja menettelytavat pitävät sisällään aikataulusta, tiedonkulusta, työnjaosta ja palautteesta sopimisen.

Kasvu- ja oppimisympäristön terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, seuranta ja arviointi kouluyhteisössä

Kouluyhteisöä kehitetään kokonaisuutena, jossa huomioidaan oppilaiden ja henkilöstön tarpeet. Kehittämistyö edellyttää toimivaa, moniammatillista yhteistyötä. Koulun turvallisuuskansio ohjaa vantaalaisten koulujen turvallisuus- ja hyvinvointityötä.

Koulun turvallisuuskansion sisältönä on:

- 1) Päivitystiedot
- 2) Yhteystiedot
- 3) Toimintaohjeita häiriötilanteisiin
- 4) Viestintäohje
- 5) Koulun järjestyssäännöt
- 6) Koulun kriisisuunnitelma
- 7) Koulun pelastussuunnitelma
- 8) Henkilöstön hyvinvointi ja turvallisuus
- 9) Oppilaiden hyvinvointi ja turvallisuus
- 10) Valvonta ja vartiointi
- 11) Seuranta, raportointi ja koulutus

Oppilashuollossa on kehitettävä, seurattava ja arvioitava koko kouluyhteisön, yksittäisten luokkien ja ryhmien hyvinvointia sekä huolehdittava siitä, että oppilaan yksilölliset kasvuun ja kehitykseen sekä fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen terveyteen liittyvät tarpeet otetaan huomioon.

Oppilaiden terveyden edistämiseen kuuluvat vuosittaiset terveystarkastukset ja tarpeen mukainen terveysneuvonta vahvistavat ongelmien ennaltaehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tuen järjestämistä. Kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten suunnittelussa tehdään oppilashuollon moniammatillista yhteistyötä.

Oppilashuollon yleiset kirjaamiskäytännöt, yksittäistä oppilasta koskevan asian vireillepano ja käsittely

Kun yksittäisen oppilaan asiaa käsitellään oppilashuoltotyössä, tulee huoltajiin olla ajoissa yhteydessä ja tiedottaa heitä asiasta ja siitä, miten asian käsittely etenee. Mikäli huoltajat vastustavat asian käsittelyä, voidaan opetuksen kannalta välttämätöntä tietoa käsitellä joka tapauksessa moniammatillisessa oppilashuoltotyössä niiden kesken, joille oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu.

Oppilashuoltotyössä esillä olleet asiat tulee kirjata. Vantaalaisessa kirjauksessa tulee käydä ilmi asian vireillepanija, aihe, asiankäsittelyyn osallistuneet, yhteistyö huoltajien kanssa, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu/saatu tai tullaan antamaan/pyytämään, vastuuhenkilö sekä asian seuraava käsittelypäivämäärä.

Vireillepanija voi olla huoltaja, opettaja, oppilas tai joku muu kouluyhteisön jäsen tai ulkopuolinen yhteistyökumppani kuten lastensuojelun työntekijä. Vantaalla oppilashuollon kirjaamiskäytänteistä, salassapidosta ja henkilötietojen käsittelystä sekä tiedonsiirrosta on tehty erillinen oma ohjeistus asiaan liittyvine lomakkeineen.

Oppilashuollollinen tuki oppilaan kehitykseen ja mielen hyvinvointiin liittyvissä vaikeuksissa

Lapsen kehitysriskit huomaavat ja tunnistavat useimmiten ne lapsen kanssa työskentelevät aikuiset, jotka kohtaavat lapsen päivittäin.

Oppilaan koulunkäynnin tukemisessa on opettajalla merkittävä rooli; opettaja usein

havaitsee ja puuttuu varhaisessa vaiheessa oppilaan vaikeuksiin. Opettajan ja oppilaan välinen hyvä vuorovaikutus, oppilaan huomioiminen ja kohtaaminen sekä oppilaan kuulluksi tuleminen koulun arjessa lisäävät oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Vantaalla lasten kehityksen ja mielen hyvinvoinnin riskitekijöitä kartoitetaan jo esiopetusvuonna päiväkotien oppilashuollossa (osana mm. sujuvasti kouluun prosessia) ja myöhemmin koulujen oppilashuollossa. Oppimisympäristöön vaikuttamalla voidaan tukea lapsen suotuisaa kehitystä. Tällöin esim. opetusryhmän valinnalla, koulun tukitoimilla ja oppilashuollon opettajalle antamalla moniammatillisella tuella voidaan vahvistaa lapsen mielen hyvinvointia ja edistää lapsen toimintakykyä oppimis- ja vuorovaikutustilanteissa.

Opettajan velvollisuutena on kertoa huolensa lapsen kehityksestä huoltajille ja oppilashuollon työntekijöille riittävän varhaisessa vaiheessa. Opettajat ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa myös lapsen mielen hyvinvoinnin tukijoina ja itsetunnon vahvistajina.

Kun huoli oppilaan tunne-elämän kehityksestä herää, ottaa opettaja ensin yhteyttä oppilaan huoltajiin. Huoltajien, oppilaan ja opettajan tukena näissä kysymyksissä on tarpeen mukaan koulun oppilashuolto. Suunniteltaessa lapsen tarvitsemaa tukea mielen hyvinvointiin, on tärkeää tavata lapsen huoltajat ja pohtia yhdessä tilannetta ja tuen tarvetta. Yhdessä käydään läpi lapsen kehityshistoria ja nykytilanne kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Näin voidaan arvioida sekä lapsen kehitystä suojaavia että vaikeuttavia tekijöitä. Lapsen tukemiseksi voidaan sopia esim. tuki- tai selvittelykyn-

neistä koulupsykologin, kouluterveydenhoitajan tai koulukuraattorin luona. Jos nämä tukikäynnit eivät ole riittäviä lapsen auttamiseksi, on mietittävä koulun ulkopuolisia tutkimus- ja hoitotahoja. Koulun oppilashuolto sekä hoito- ja kuntoutustahot tekevät kiinteää yhteistyötä lapsen tukemiseksi ja vaikeuksien voittamiseksi.

Koko kouluyhteisön tasolla oppilashuoltoryhmä pyrkii kehittämään koulun ja luokkien ilmapiiriä ja oppilaiden välistä vuorovaikutusta hyvinvointia edistävään suuntaan.

Vantaan kouluissa käytetään erilaisia tunne-elämää, vuorovaikutusta ja luokan ilmapiiriä tukevia menetelmiä.

Oppilaan koulunkäyntiin ja kasvuun liittyvissä asioissa huoltajat ja oppilaat voivat ottaa myös suoraan yhteyttä koulun oppilashuollon asiantuntijoihin

[Tuki oppilaan elämäntilanteisiin liittyvissä erilaisissa vaikeuksissa, esim. perheväkivalta, päihde- tai mielenterveysongelmat perheessä](#)

Raskaat elämäntilanteet kuten perheväkivalta tai päihde- ja mielenterveysongelmat perheessä kuormittavat oppilasta ja vaikeuttavat oppimista ja koulunkäyntiä. Opettajan luottamukselliset suhteet huoltajiin mahdollistavat myös vaikeista asioista puhumisen ja tukitoimien suunnittelun. Oppilas voi tarvita tukea koulun oppilashuollon toimijoilta myös silloin kun ulkopuoliset tukitoimet ovat käytössä. Lisätuesta sovitaan yhteistyössä opettajan, koulun oppilashuollon, huoltajien ja tarvittavien muiden tahojen kanssa yhteisten toimintalinjojen sopimiseksi ja päällekkäisen toiminnan välttämiseksi.

Kurinpitotilanteissa toimiminen ja oppilashuollollinen tuki kurinpitorangeistuksen yhteydessä tai silloin kun opetukseen osallistuminen on evätty

- Oppilaalle, jolta on evätty opetus jäljellä olevan koulupäivän ajaksi, jolle on annettu kirjallinen varoitus tai joka on erotettu määräajaksi, on järjestettävä tarvittava oppilashuolto. Kun opetus on evätty, oppilasta ei saa jättää ilman valvontaa.
- Kun käytetään perusopetuslain mukaisia ojentamiskeinoja (jälki-istunto, tehtävien tekeminen koulupäivän jälkeen, luokasta/opetustilasta/koulun järjestämästä tilaisuudesta poistaminen tai opetuksen epääminen jäljellä olevan työpäivän ajaksi) asiasta on ilmoitettava huoltajalle. Perusopetuslain mukaisia kurinpitokeinoja (kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen) käytettäessä oppilasta on kuultava ja huoltajalle on lisäksi varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Oppilashuollon yhteistyö koulutuksen eri siirtymävaiheissa

Esiopetuksesta kouluun:

EsKo-tiedonsiirtomalli

Vantaalla on käytössä yhtenäinen esiope-
tuksesta kouluun (EsKo) -tiedonsiirtomalli. Sitä toteuttavat kaikki vantaalaiset päiväkodit ja koulut ja se tehdään kaikista esiope-
tukseen osallistuvista lapsista. Tiedonsiirto tapahtuu yhteistyössä huoltajien kanssa. Tiedonsiirrossa saatua tietoa koulut voivat käyttää ryhmien muodostamiseen, oppilaan tukitoimien suunnitteluun ja oikeaan kohdentamiseen sekä muiden oppilashuollollisten palvelujen järjestämiseen.

Sujuvasti kouluun:

Sujuvasti kouluun prosessin tavoitteena on moniammatillisena yhteistyönä suunnitella ja toteuttaa jokaisen erityistä tukea tarvitsevan lapsen osalta mahdollisimman toimiva ratkaisu koulunkäynnin aloitukselle. Käytännön työ tehdään sujuvasti kouluun -alueri-
hmissä, jotka koostuvat kouluun siirtyvien lasten asioissa toimivista asiantuntijoista. Sujuvasti kouluun prosessia arvioidaan säännöllisesti. Sujuvasti kouluun prosessista on tehty omat asiakirjat sekä huoltajille että työntekijöille.

Koulusta kouluun:

Oppilaan siirtyessä toiseen kouluun Vantaan perusopetuksen sisällä, opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot tulee siirtää uuteen kouluun. Tiedonsiirrosta tulee tiedottaa huoltajia. Tiedonsiirron tavoitteena on varmistaa oppilaan tarvitseman tuen toteutuminen myös seuraavassa koulussa. Tiedonsiirto koulujen välillä toteutetaan oppilashuollon yhteistyönä. Lukuvuoden aikana järjestettävissä koulujen välisissä tapaamisissa kartoitetaan oppilaiden jatkossa tarvitsemat tukitoimet. Lisäksi oppilaille järjestetään mahdollisuus tutustua tulevaan kouluun. Oppilaan siirtyessä Vantaan perusopetuksesta toisen kunnan järjestämään perusopetuslain mukaiseen opetukseen, tulee uudelle opetuksen järjestäjälle viipymättä toimittaa oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot salassapitosäännösten estämättä.

Perusopetuksesta toiselle asteelle:

Oppilaan salassa pidettäviä henkilötietoja ei voi luovuttaa ilman huoltajan tai täysi-ikäisen oppilaan kirjallista suostumusta.

Oppilaan siirtyessä peruskoulusta toiselle asteelle, tiedonsiirrossa käytetään ”Tiedonsiirto perusopetuksesta toiselle asteelle”-lomaketta. Lomakkeen tavoitteena on antaa toisen asteen oppilaitoksen opiskelijahuollon henkilöstölle tietoja opiskelijan vahvuuksista sekä niistä osa-alueista, joissa hän tarvitsee tukea. Oppilaan turvallista siirtymistä perusopetuksesta toiselle asteelle tuetaan oppilaanohjaajien ja toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien sekä opettajien välisellä yhteistyöllä.

Lisäopetus on perusopetuslain alaista toimintaa, jolloin opetuksen kannalta välttämätön tieto tulee siirtää perusopetuksesta lisäopetukseen.

[Yhteistyö oppilaan ohjauksessa sekä jatko-opintojen suunnittelussa](#)

Oppilashuollon näkökulmasta oppilaan ohjauksen tavoitteena on, että oppilaat saavat tarvitsemansa tuen ja ohjauksen opintojen eri vaiheissa. Tavoitteena on vastata oppilaiden yksilöllisiin ohjaustarpeisiin ja puuttua esiin tuleviin ongelmiin riittävän ajoissa. Ohjauksella on keskeinen rooli ennaltaehkäisevänä toimintana. Oppilashuollon tehtävänä on tukea oppilasta koulunkäynnissä, oppiaineiden opiskelussa ja opintoja koskevien valintojen sekä tulevaisuuden suunnittelussa. Oppilashuoltoryhmä seuraa oppilaiden opintojen edistymistä ja järjestää tarvittaessa tukea perusopetuksen oppimäärän loppuun suorittamiseksi.

Oppilashuoltoryhmä tukee oppilaiden siirtymistä perusopetuksesta toiselle asteelle ja huomioi esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien ja eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden erityistarpeet. Peruskoulun

päättövaiheessa oppilashuoltoryhmä seuraa erityisesti oppilaita, jotka ovat vaarassa jäädä ilman toisen asteen opiskelupaikkaa. Yhteishaun tulosten julkaisemisen jälkeen oppilaanohjaaja tai muu oppilaan vastuuhenkilö ottaa yhteyttä nuoriin, jotka eivät ole saaneet opiskelupaikkaa. Ilman opiskelupaikkaa jääneet ohjataan hakemaan lisäopetukseen, ammattistarteille ja täydennyshaussa tai heidät ohjataan muihin tuen tarpeen mukaisiin palveluihin.

Ohjaustoiminnan toteuttaminen ja kehittäminen edellyttää koko henkilöstön yhteistyötä.

[Oppilaan terveyden- tai sairauden hoitoon tarvittavan tuen ja seurannan järjestäminen](#)

Terveyden edistämiseen kuuluvat vuosittaiset terveystarkastukset ja tarpeen mukaan terveystarkastukset ja tarpeen mukaan terveystarkastukset ja tarpeen mukaan terveystarkastukset. Oppilashuollon tehtävänä on seurata jokaisen oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tarvittaessa tukea oppilasta ja puuttua hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin yhteistyössä.

- Terveydenhoitaja tapaa kaikki oppilaat vähintään kerran lukuvuoden aikana terveystarkastuksessa. Laajat terveystarkastukset tehdään 1., 5. ja 8. luokan oppilaille peruskoulussa. Laajat terveystarkastukset sisältävät koko perheen hyvinvointikartoituksen ja niihin pyydetään kirjallinen palaute opettajalta tai luokanvalvojalta koskien oppilaan koulunkäyntiä.
- Kouluterveydenhuoltoon ei sisälly varsinainen sairaanhoito, lukuun ottamatta koulussa äkillisesti sairastuneiden tai tapaturman uhriksi joutuneiden ensiapua ja -hoitoa.

Tapaturmien ehkäiseminen, ensiapu, hoitoonohjaus ja seuranta

Koulutapaturmien ehkäisy ja mahdollinen ensiapu ovat osa koulukohtaista koulun turvallisuuskansiota, joka laaditaan kouluterveydenhuollon henkilöstön, koulun muun oppilashuollon, rehtorin ja koulun henkilöstön yhteistyönä.

- Opettajien, koulun muun henkilöstön ja oppilaiden on oltava selvillä siitä, miten toimitaan tapaturman sattuessa, minne oppilas ohjataan hoitoon ja kenelle tästä on ilmoitettava.
- Jokaisessa koulussa tulee olla tarkoituksenmukainen ensiapuvälineistö ja sen kunnosta ja täydentämisestä huolehtivat koulu- ja terveydenhuoltohenkilöstö yhdessä.
- Koulutapaturmat tilastoidaan sivistysvirastossa. Tapaturmakehitystä seurataan vuosittain ja tilastoinnista saatuja tietoja hyödynnetään tapaturmien ennaltaehkäisyssä.

Poissaolojen ehkäiseminen, seuraaminen ja niistä ilmoittaminen

- Huoltajan tulee ilmoittaa oppilaan poissaolosta koululle. Opettaja, jonka oppitunnilta oppilas on pois, kirjaa poissaolon wilmaan.
- Mikäli poissaolosta ei tule huoltajan ilmoitusta, ottaa koulu yhteyttä huoltajaan mahdollisimman pian. Huoltaja on vastuussa oppilaan koulunkäynnistä, siksi hänen tulee mahdollisimman pian saada tietää, että lapsi ei ole koulussa.
- Jos opettajalla herää muusta syystä huoli oppilaan poissaoloista, hänen tulee olla mahdollisimman varhain yhteydessä huoltajiin.

- Koulun opettajien ja oppilashuollon tulee seurata säännöllisesti oppilaiden poissaoloja ja sopia mahdollisista tukitoimenpiteistä ja seurannasta.

Pitkittynyt poissaolo luvallisestakin syystä saattaa vaikeuttaa oppilaan kouluun palaamista. Poissaolleen oppilaan paluusta kouluun tulee huolehtia hienotunteisesti ja kannustavasti. Huomiota tulee kiinnittää myös erilaisiin pelkoihin, joita koulunkäyntiin saattaa liittyä. Varhainen puuttuminen poissaoloihin lieventää aina niiden kielteisiä vaikutuksia, ja säännöllinen yhteydenpito koulun ja kodin välillä helpottaa yhteistyötä mahdollisten ongelmien ilmetessä.

Koulun oppilashuoltoryhmässä seurataan oppilaiden poissaoloja säännöllisesti.

Takaisin kouluun -malli:

Koulusta pitkään ja/tai paljon poissa olleiden, opintoihin motivoitumattomien oppilaiden tukemiseksi on koulun, huoltajien, lastensuojelun ja tarvittaessa muiden yhteistyötahojen tehtävä yhteistyötä. Yksi malli puuttua oppilaan poissaoloihin on Vantaalla toteutettava Takaisin kouluun -malli, jonka tavoitteena on ehkäistä nuoren syrjäytymistä tukemalla häntä räätälöidysti palaamaan kouluun ja suorittamaan peruskoulu loppuun.

Tupakoinnin, alkoholin ja päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen

Koulun aikuisten tulee puuttua koululaisten päihteiden käyttöön ja tehdä asiassa tarvittaessa yhteistyötä oppilashuoltohenkilöstön kanssa. Painopisteenä tulee olla ennalta ehkäisevä työ.

Vantaan kaupunki on vuodesta 2011 alkaen savuton. Tupakointi on kielletty koulujen sisätiloissa sekä niiden käytössä olevilla ulkoalueilla. Kielto koskee kaikkia oppilaita iästä riippumatta. Oppilashuollollisten toimien lisäksi koulun käytettävissä ovat perusopetuslain mukaiset kurinpitokeinot.

Terveystarkastusten yhteydessä kouluterveydenhoitaja/-lääkäri kartoittaa oppilaiden päihteiden käyttöä. Kaikille 8. luokan oppilaille tehdään päihdeseula. Kouluterveydenhoitaja/ -lääkäri /-kuraattori /-psykologi neuvovat ja auttavat päihteidenkäytön lopettamisessa ja tarvittaessa ohjaavat hoitoon. Tarvittaessa tehdään lastensuojeluilmoitus. Mikäli päihteiden käyttöä ilmenee oppilaiden kesken laajemmin, yhteistyötä voidaan lisätä alueellisesti esim. poliisin, nuorisotyön, huoltajien, järjestöjen yms. kanssa. Terveyskasvatusoppitunneilla yläkoulun oppilaat saavat valistusta päihteiden käytön haitoista.

Päihteitä käyttävät nuoret ohjataan tarvittaessa Vantaan Nuorisoasemalle, jonka kanssa ja yhdessä nuoren ja huoltajien kanssa neuvotellen voidaan sopia yhteistyöstä ja lisätuesta, seurannasta tms. myös koulussa. Tarvittaessa tehdään lastensuojeluilmoitus, esim. jos hoitoon ohjaus ei onnistu.

Kouluruokailun ja mahdollisten välipalojen järjestäminen

Kouluruokailulla tuetaan oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Kouluruokailun ja koulupäivän aikana mahdollisesti tarjottavien välipalojen järjestämisessä ja ohjauksessa otetaan huomioon kouluruokailun sosiaalinen merkitys, ravitsemus- ja tapakasvatuksen tavoitteet sekä ruokailutaun virkistystehtävä. Oppilaille annetaan mah-

dollisuus osallistua kouluruokailun suunnitteluun ja toteuttamiseen kuulemalla heidän ajatuksiaan kouluruokailusta.

Kouluruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti ohjattu ja järjestetty. Yhteistyössä oppilaan, hänen huoltajiensa sekä kouluterveydenhuollon henkilöstön kanssa sovitaan tarvittaessa tukitoimista ja seurannasta oppilaan yksilöllisissä ravitsemukseen sekä terveyden tai sairauden hoitoon liittyvissä tarpeissa.

- Kouluruokailu on osa opetusta ja myös osa koulun virallista oppilashuoltoa.
- Koulussa nautittu ateria, koululounas, kattaa merkittävän osan koululaisen päivittäisestä ravinnosta.
- Kouluruokailun ateriat tulee rytmittää ja sovittaa lapsen koulupäivän kokonaisuuteen. Riittävän pitkä ruokailuaika on myönteinen merkki koulun arvoista ja kouluruokailun arvostuksesta ja tavoitteesta koululaisten hyvinvoinnin edistämiseen.
- Kouluaterian on tarkoitus täydentää ruokailua kotona. Kouluruoan on oltava täysipainoista, ravitsemussuosituksen mukaista, maukasta ja maistuvaa sekä syömään houkuttelevaa. Kaikkien ruokien perustana ovat terveydelliset perusperiaatteet. Kouluaterian tulisi kattaa noin kolmannes oppilaan päivittäisestä energiantarpeesta. Eri-ikäisten ja erikoisten oppilaiden yksilöllinen energiantarve vaihtelee suuresti ja se pitää huomioida ruoan annostelua ohjattaessa.

Lämpimän kouluaterian lisäksi oppilaille tulee järjestää mahdollisuus ravitsemaan välipalaan opetuslautakunnan päätöksen mukaisesti

Kouluruokailulla, niin lämpimällä aterialla kuin mahdollisesti tarjottavalla välipalalla, on hyvät mahdollisuudet onnistua tavoitteissaan, kun sen toteutukseen sitoutuvat kaikki koulun aikuiset. Kouluruokailun järjestämisen ja järjestelyjen kehittämiseksi on tehtävä yhteistyötä kaikkien koulun henkilöstöön kuuluvien ja oppilaiden ja kotien kanssa. Koulu voi perustaa esim. erikseen nimetyn ruokailutoimikunnan, joka voisi ottaa kantaa koulussa tarjottavaan ruokaan ja vaikuttaa kouluruokailun järjestämiseen.

Koulukuljetusten turvallisuutta sekä odotusajkojen järjestämistä ja turvallisuutta koskevat ohjeet

- Vantaalla oppilaalle osoitetaan oppilaakisottoalueelta aina sellainen koulu, johon tällä on mahdollisimman turvallinen ja lyhyt matka.
- Vakiintuneen käytännön mukaan 1. ja 2. luokkalaiset eivät saa turvallisuussyistä ajaa koulumatkoja pyörällä. Vanhemmilta oppilailta edellytetään pyöräilykypärän käyttöä. Tästä tiedotetaan koteja syyslukukauden alkaessa.
- Koulumatkalla sattuneen tapaturman hoito on oppilaalle maksuton.

Oikeus maksuttomaan koulukuljetukseen on perusopetuslain ja opetuslautakunnan päättämien kuljetusperusteiden mukaista.

Koulukuljetusten turvallisuuteen liittyen on huolehdittava siitä, että oppilaita kuljetavan auton kuljettajat ovat saaneet asianmukaisen koulutuksen ja että autot ovat tehtävään soveltuvia ja liikenneturvallisuuden edellyttämässä kunnossa.

Koulun on järjestettävä kuljetusta odottavalle oppilaalle mahdollisuus ohjattuun toimintaan. Koululla on koulun järjestämää kuljetusta odottavien oppilaiden valvontavelvollisuus. Koulu vastaa oppilaista myös kuljetuksen aikana ja vastuu ulottuu siihen saakka, kun oppilas on turvallisesti poistunut ajoneuvosta ja päässyt turvallisesti katsottavalle alueelle.

Koulujen pihojen ja niiden ympäristöjen liikennejärjestelyillä on pyrittävä minimoimaan tilanteet, joihin sisältyy oppilaiden kannalta onnettomuusriski. Koulujen olisi suotavaa laatia alueen liikennejärjestelysuunnitelma, jossa kartoitettaisiin alueen liikennejärjestelyihin liittyvät riskit oppilaiden kannalta sekä niihin toimenpide-ehdotukset (Vantaan kaupungin liikenneturvallisuuksuunnitelma).

Henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttämisen oppilashuollon järjestämistä koskevaan suunnitelmaan

Koulujen oppilashuollon suunnitelma tehdään moniammatillisena yhteistyönä ja koulun henkilökunta perehdytetään siihen. Perehdytyksestä vastaa koulun rehtori. Myös huoltajia rohkaistaan perehtymään lapsensa koulun oppilashuoltoa koskeviin julkisiin asiakirjoihin. Lisäksi oppilashuollosta tiedotetaan ja keskustellaan mm. vanhempainilloissa. Koulun on huolehdittava siitä, että huoltajat ovat tietoisia oppilashuollossa syntyvistä asiakirjoista ja niiden rekistereistä silloin kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäisen lapsen asiaa.

Oppilashuollon toimijat perehdyttävät toisiaan aktiivisesti toimintakäytänteisiinsä sekä kaupungin, alueen että koulun tasol-

la. Vantaalla oppilashuollosta järjestetään myös kaupunkitasoin ja aluetason ajankoh- taisia koulutuspäiviä, joihin osallistuu myös yhteistyökumppaneita. Alueellisella tasolla oppilashuollon ajankohtaisista asioista tiedotetaan mm. aluerehtorin, aluekuraatto- rin ja aluekoordinaattoreiden kautta. Alueellisen oppilashuoltoryhmän kautta tieto kulkee eri ammattiryhmille ja kaikille alu- een kouluille.

Toimintaohjeiden päivittäminen, toteutumisen seuranta ja arviointi

Oppilashuollon toimintaohjeita niin kau- pungin, alueen kuin koulun tasolla päivi- tetään ja niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Koulun oppilas- huollon arvioinnin toteuttamisesta vastaa rehtori. Vantaalla käytäntönä on, että lu- kuvuoden lopussa koulun opettajat arvi- oivat oppilashuollon ja oppilashuoltoryh- män toimivuutta. Oppilashuoltoryhmän tulee kehittää ja reflektoida omaa toimin- taansa säännöllisesti.

2. Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskelu- ympäristöön. Siihen kuuluu sekä fyysinen että psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja koulun henkilökunnan turval- lisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa. Oppimisympäristön turvallisuuden edis- täminen on osa kouluyhteisön toiminta- kulttuuria. Se tulee ottaa huomioon koulun kaikessa toiminnassa. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin on puututtava heti. Rehtori vastaa koulun turvallisuudesta.

Oppilashuollon tavoitteena on tukea toimintakyvyn säilymistä myös fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta vaarantavissa ti- lanteissa. Tällöin huolehditaan oppilaan ja koko yhteisön tarvitsemasta psykososiaa- lisesta tuesta erilaisissa ongelma-, onnetto- muus- ja kriisitilanteissa sekä niiden edel- lyttämässä jälkihoidossa.

Opiskelun esteetöntä sujumista sekä kou- luyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä var- ten tulee koululla olla järjestyssäännöt tai koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä. Järjestyssäännöt ovat osa koulukohtaista koulun turvallisuuskansiota.

2.1. Toiminta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa

Kaikkien koulun tiloissa toimivien tahojen ja henkilöiden tulee olla perehtyneitä koulun turvallisuus- ja pelastusohjeisiin riittävä- sä määrin. Koulun rehtori vastaa siitä, että toimintaohjeet on saatettu tiedoksi kaikil- le koulun tiloissa toimiville tahoille ja hen- kilöille.

Äkillisissä kriisitilanteissa koulun rehto- rin on huolehdittava siitä, että koulun krii- siryhmän jäsenet saavat tiedon tapahtu- neesta kriisistä mahdollisimman pian ja arvioivat yhdessä miten kussakin kriisitilan- teessa toimitaan. Kriisiryhmä arvioi myös mm. jälkipuinnin tarpeen ja tarvittavan op- pilashuollollisen tuen yhteistyössä koulun oppilashuoltoryhmän kanssa.

Kriisitilanteiden ehkäisy sekä niihin varautuminen

Häiriö- ja kriisitilanteiden ennaltaehkäisyssä tarvitaan avointa vuorovaikutusta ja toimi- vaa yhteistyötä kaikkien osapuolten välillä.

Koulun turvallisuussuunnittelua ja häiriötilanteiden ennaltaehkäisyä ohjaa Vantaalla koulun turvallisuuskansio.

Olennainen osa ennaltaehkäisyä ovat erilaiset turvallisuusmittarit, joiden avulla seurataan Vantaalaisten koulujen turvallisuustasoa. Vantaalla tarkastellaan vuosittain ainakin seuraavia asioita:

- Oppilaiden ja henkilöstön tapaturmat
- Koulutapaturmat
- Henkilöstöön kohdistuneet uhka- ja väkivaltatilanteet
- Oppilaille ja henkilöstölle sattuneet läheltä piti -tilanteet

Yllä mainittujen tekijöiden avulla tarkastellaan jo tapahtuneita asioita, joihin ei voida enää jälkikäteen vaikuttaa, mutta joita seuraamalla ja analysoimalla voidaan oppia ennaltaehkäisemään vastaavia tapahtumia tulevaisuudessa.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan kriisisuunnitelma

Jos aamu- tai iltapäiväkerho toimii koulun tiloissa, palveluntuottajan on otettava selvää onko koululla kriisisuunnitelma, jossa toiminta on huomioitu. Mikäli aamu- ja iltapäivätoiminta on mukana koulun kriisisuunnitelmassa, palveluntuottaja tutustuu suunnitelmaan yhdessä rehtorin kanssa heti lukuvuoden alussa. Kriisisuunnitelmasta tulee ottaa kopio ja siihen tutustutaan yhdessä aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstön kanssa. Jos aamu- ja iltapäivätoimintaa ei ole mainittu koulun kriisisuunnitelmassa, palveluntuottaja laatii kriisitoimintaohjeen.

Yhteistyö ja keskinäinen työn- ja vastuunjako kriisitilanteisiin varauduttaessa sekä kriisitilanteissa

Häiriö- ja kriisitilanteisiin varautumista ohjaa vantaalainen, koulukohtainen koulun turvallisuuskansio. Turvallisuuskansiota kehitetään moniammatillisena yhteistyönä, jossa huomioidaan niin oppilaiden kuin henkilöstön tarpeet. Kansioon sisällytyissä toimintamalleissa on huomioitu viranomaisten ohjeet ja määräykset. Varautuminen ja tilanteissa menestyksekkäästi toimiminen edellyttää kouluyhteisön kaikkien jäsenten yhteistyötä ja säännöllistä harjoittelua.

Koulun rehtori vastaa siitä, että yhteisö on varautunut riittävän hyvin erilaisiin häiriö- ja kriisitilanteisiin. Tilanteita hoidettaessa johtovastuu on rehtorilla tai hänen varahenkilöllään siihen asti, kunnes viranomaisen saapuu paikalle. Viranomaisen saapua johtovastuu siirtyy välittömästi heille, jonka jälkeen omaan kouluun sopiviksi. Kriisi- ja häiriötilanteissa toimimista tulee rehtori ja muu kouluyhteisö noudattavat viranomaisen antamia ohjeita ja määräyksiä ja tukevat siten viranomaisen toimintaa.

Pelastussuunnitelman, koulun järjestysääntöjen ja muiden turvallisuusohjeiden yhteensovittaminen

Kyseisten lakisääteisten suunnitelmien yhteensovittaminen on toteutettu vantaalaisessa koulun turvallisuuskansiossa. Koulun turvallisuuskansion suunnitelmista on poistettu päällekkäisyydet ja ne täydentävät toisiaan valtakunnalliset kriteerit täytäten. Kansion sisältöä kehitetään jatkuvasti moniammatillisena yhteistyönä.

Toimintaohjeet erilaisissa äkillisissä kriisitilanteissa

Koulun turvallisuuskansioon on liitetty toimintaohjeita erilaisia kriisi- ja häiriötilanteita varten. Kansiossa on ohjeet tilanteiden ennaltaehkäisyyn, toimintaan tilanteiden aikana ja toimintaan tilanteiden jälkeen. Koulun henkilöstön tulee olla perehtynyt toimintaohjeisiin riittävässä määrin. Koulun turvallisuus- ja kriisivalmiusryhmä vastaa siitä, että opetuksen järjestäjän antamat yleiset ohjeet on muokattu harjoitella säännöllisesti sekä pienemmissä ryhmissä että koko kouluyhteisön voimin. Koulun turvallisuuskansiota päivitetään vuosittain.

Sivistystoimen johto, turvallisuusasiantuntija, työsuojeluhenkilöstö ja työterveyshuolto tukevat tarvittaessa kouluyhteisöä erilaisissa kriisi- ja häiriötilanteissa.

Turvallisuusasiantuntija auttaa tarvittaessa kouluja rikoksiin, väkivaltaan ja turvallisuuteen liittyvässä ennaltaehkäisevässä työssä, tilanteiden selvittämisessä, tilanteiden analysoinnissa ja tarvittavassa viranomaisyhteistyössä.

Johtamisen, sisäisen ja ulkoisen tiedottamisen sekä koulujen ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet äkillisissä kriiseissä

Johtaminen äkillisissä kriisitilanteissa

Lähtökohtana on, että kriisitilanteissa toimitaan normaaliolojen johtamisjärjestelmän pohjalta. Tilanteen niin vaatiessa sivistystoimen johtoryhmästä muodostettava kriisitoimintaryhmä kokoontuu tilannekuvan muodostamiseksi ja tarvittavien tukitoimien käynnistämiseksi.

Viestintä kriiseissä sekä häiriö- ja poikkeusoloissa

Koulujen turvallisuuskansiossa sekä toimialan valmiussuunnitelmassa on ohjeistot häiriö- ja poikkeusolojen viestintää varten. Peruseriaatteena on, että viestinnän tulee käynnistyä välittömästi kriisiin ja johtamistoimien myötä ja sen tulee olla suunnitelmallista, luotettavaa ja ajantasaista.

Jokainen kriisi on erilainen ja tilannekuvan muodostamisen yhteydessä tulee pohdita, keiden asiasta tulee tietää (tulee osata toimia) ja keiden on hyvä tietää (asia vaikuttaa esimerkiksi tunteen tasolla ja aiheuttaa pelkoa, epätietoisuutta tms.). Ensimmäisenä tietoa tulee jakaa henkilöstölle, jotta kaikilla on yhteinen käsitys asioista.

Asianmukaisesti hoidettu viestintä voi vähentää kriisin aiheuttamia haittoja ja estää väärin tietojen sekä huhujen leviämisen ja huonosti hoidettuna tai hoitamattomana kriisi voi syventyä tai siitä voi syntyä ns. mediakriisi. Heikkojen signaalien tunnistaminen ajoissa ja niihin tarttuminen voi ehkäistä kriisin syntymisen. Toisinaan tilanteen selvittäminen ja hoitaminen voi kuitenkin edellyttää sitä, että asiasta ei ainaakaan laajemmin tiedoteta.

Onnistunut kriisiviestintä edellyttää kunnossa olevia viestinnän perusrakenteita. Ennen viestintätoimiin ryhtymistä tulee määritellä mitkä ovat ne perusviestit, joita viestinnällä tuetaan ja mitkä ovat viestinnän tavoitteet.

Viestintää johtaa se viranomainen, jolla on vastuu toiminnan johtamisesta. Kaupunki vastaa omia palveluitaan koskevista tiedottamisesta myös näissä tapauksissa. Toimialan viestinnästä vastaa apulaiskaupunginjohtaja. Rehtori vastaa koulun toi-

mintaan liittyvästä viestinnästä ja sen järjestämisestä. Kriisissä viestintävastuu tulee keskittää muutamille harvoille henkilöille yhdenmukaisen tiedon varmistamiseksi.

Vantaalla sivistystoimen viestintäpäällikkö auttaa vaikeiden asioiden viestinnässä medialle, huoltajille sekä henkilöstölle ja konsultoi tarvittavien toimenpiteiden suhteen.

Psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen

- Vantaalla kriiseihin liittyvän oppilaiden psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestää koulun kriisiryhmä. Jälkihoidon järjestämisen jälkeen on tärkeää turvata myös kriisityötä tehneiden oppilashuoltotyöntekijöiden mahdollisuus kriisin läpikäymiseen esim. vertaispurulla tai työnohjauksella.
- Työntekijöiden jälkipuinnista vastaa työterveyshuolto.
- Kouluyhteisöä kohdanneen järkytyksen jälkeen joku kriisiryhmän jäsenistä nimitään seuraamaan toipumista ja jatkohoidon toteutumista vähintään lukuvuoden loppuun.

Kriisuunnitelmasta tiedottaminen, siihen perehdyttäminen ja toimintavalmiuksien harjoittelu

Kriisuunnitelmat sisältyvät koulun turvallisuuskansioon. Sivistystoimi järjestää koulun turvallisuussuunnitteluun liittyviä koulutuksia säännöllisesti. Koulun rehtori vastaa siitä, että kouluun on nimetty turvallisuus- ja kriisivalmiusryhmä.

Kriisuunnitelman päivitys ja arviointi

Koulun turvallisuuskansion sisältöä kehitetään jatkuvasti moniammatillisena yhteistyö-

nä. Kehittämistyössä huomioidaan mahdolliset lainsäädännön muutokset, viranomaisen ohjeet ja määräykset sekä käyttäjien tarpeet. Koulujen tulee tarkistaa ja päivittää oma turvallisuuskansionsa vuosittain.

2.2. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä

- Kiusaamisella tarkoitetaan systemaattista, tahallista ja toistuvaa samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa sanallista tai fyysistä kielteistä toimintaa. Kiusaamiselle on ominaista kiusaajan ja kiusatun välinen tilanteeseen liittyvä tai muu voimasuhteiden epätasapaino. Tavallista on myös se, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä. Kiusaamista voi tapahtua myös internetissä, esim. julkaisemalla valokuvia tai kirjoittamalla viestejä toisen nimellä.
- Häirintä voi näyttäytyä epäasiallisena kohteluna ja puheena, joka voi sisältää sukupuoleen liittyviä vihailevia ilmeitä, eleitä tai kaksimielistä puhetta tai ei-toivottua fyysistä kosketusta.
- Väkivallalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista koskemattomuutta. Se voi olla myös henkilön omaisuuden anastamista, rikkomista ja töhrimistä.
- Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän tekijänä ja kohteena voi olla oppilas, koulussa työskentelevä aikuinen tai koulu-yhteisön ulkopuolinen henkilö.

Vantaan kouluissa ei hyväksytä kiusaamista, väkivallasta käytöstä tai häirintää.

Kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille. Kiusaamista voidaan ennaltaehkäistä myös yhteistyöllä huoltajien ja eri yhteistyötahojen kanssa.

Jokaisella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, ja siksi koulussa työskentelevien aikuisten sitoutuminen kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen on tärkeää. Tämä edellyttää

- yhteisiä keskusteluja, joissa pohditaan koulun tärkeitä arvoja, jaetaan kokemuksia ja rakennetaan kouluun parhaiten sopivia toimintatapoja
- huomion kiinnittämistä koulun työskentelyilmapiiriin, kasvatuskulttuuriin ja esim. kiusaamiseen liittyviin asenteisiin
- koulun yhteisöllisyyden tukemista

Sekä oppilaiden että huoltajien on tiedettävä, kehen ottaa yhteyttä kiusaamistilanteissa, ja mitkä ovat koulussa sovitut toimintatavat kiusaamistilanteiden selvittämisessä ja niihin puuttumisessa.

Jos kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää esiintyy, on koulun suhtauduttava tilanteeseen vakavasti ja ryhdyttävä selvittämään asiaa ja puututtava siihen. Tämä tapahtuu joko koulun omin voimin tai koulun ja ulkopuolisten tahojen yhteistoimin tai ilmoittamalla asiasta lastensuojeluviranomaisille tai poliisille.

Koulun kiusaamisen vastainen suunnitelma

Vantaalla jokainen koulu on laatinut kiusaamisen vastaisen suunnitelman, jonka

koulu päivittää vuosittain. Suunnitelmaan on kirjattu, miten oppilaita ja henkilökuntaa suojataan kiusaamiselta ja häirinnältä. Rehtori varmistaa, että koulun työntekijät, oppilaat ja huoltajat ovat tietoisia suunnitelmasta ja sen sisällöstä.

Kiusaamisen ehkäisemistä edesauttavat mm.

- pienemmät opetusryhmät
- oppilaiden sijoittelu ryhmiin
- järjestyssäännöt
- asiasta keskustelu vanhempainilloissa
- se, miten koulun arjessa suhtaudutaan ja ratkaistaan ristiriitatilanteita
- tehokas välituntivalvonta riittävine välituntivalvojiineen - tarvittaessa välituntivalvontaa tulee lisätä kiusaamisen estämiseksi
- säännölliset tilanteen kartoittamiseksi tehtävät kyselyt
- oppilaskunta- ja tukioppilastyö sekä kummiluokkatoiminta
- koulun verkostoituminen eri yhteistyötahojen kanssa
- koulun johtokunnan toiminta
- luokkatoimikuntien toiminta

Kouluilla on käytössä erilaisia malleja kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Vantaan koulut osallistuvat valtakunnalliseen kiusaamisen vastaiseen **KiVa-koulu** -ohjelmaan.

Luokassa selkeät säännöt ovat omiaan vähentämään kiusaamista. Opettaja sopii yhdessä oppilaiden kanssa yhteisistä säännöistä. Luokassa seurataan sääntöjen noudattamista ja puututaan niiden rikkomuksiin.

Oppilaille on syytä jakaa tietoa kiusaamisesta ja ryhmädynamiikasta, sillä kiusaaminen on usein ryhmäilmiö. Muita luokas-

sa tai ryhmässä toteutettavia kiusaamisen vastaisia toimintatapoja ovat esim.

- palautelaatikot
- tilannekarttoitukset
- kyselyt
- itsearviointit
- eläytymis- ja rooliharjoitukset
- kiusaamisen vastaiseen kirjallisuuteen tutustuminen
- ryhmäyttäminen
- oppilaiden tutustuttaminen toisiinsa
- yhteistoiminnallinen oppiminen
- oppilaiden itse tuottama materiaali, esim. julisteet, videot, näytelmät, kirjeet ja ainekirjoitukset
- teemapäivien järjestäminen
- vastuuttaminen

Oppilaiden tietoisuutta asiasta voi herättää myös opettamalla heitä tarkkailemaan toimintaansa ja sitoutumaan kiusaamisen vastaiseen toimintaan. Oppilaat on saatava oivaltamaan, että jokainen on omalta osaltaan vastuussa luokan hyvinvoinnista ja jokainen voi siihen omalla toiminnallaan vaikuttaa. Luokassa on hyvä keskustella tapahtumista, sillä siten voidaan oikoa mahdollisia väärinkäsityksiä ja huhuja ja samalla annetaan malli oppilaille ratkaista riitatilanteita.

Väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Koulujen turvallisuuskansioon on kirjattu toimintaohjeet myös väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn, toimintaan akuuteissa tilanteissa ja toimintaan tilanteiden jälkeen.

Väkivaltatilanteissa koululle ja sen oppilashuollolle ja kriisiryhmälle antavat tukea

tarvittaessa myös sivistysviraston turvallisuusasiantuntija ja koulun oma poliisi/lähipoliisi. Vanhempainilloissa on hyvä käsitellä myös väkivaltaan ja aggressiiviseen käyttäytymiseen liittyviä teemoja.

Häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Häirintä voi näyttäytyä epäasiallisena kohteluna ja puheena, joka voi sisältää sukupuoleen liittyviä vihailevia ilmeitä, eleitä tai kaksimielistä puhetta tai ei-toivottuna fyysisenä kosketuksena. Tarvittaessa asiasta tehdään lastensuojeluilmoitus ja/tai asia tulee saattaa poliisiviranomaisen selvitettäväksi. Toimintaohjeet tilanteisiin, joissa epäillään väkivalta- ja seksuaalirikoksen tapahtuneen, löytyvät koulun turvallisuuskansiosta.

Vantaalla on myös erillinen sosiaali- ja terveystoimen laatima ohjeistus jossa on kuvattu lastensuojelun, terveydenhuollon ja poliisin yhteistyöprosessi lapsiin kohdistuneen pahoinpitelyepäilyn ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen (Seri-työ).

Kiusaamisen tai väkivaltaisen tapahtuman käsittely yksilön, ryhmän ja koko yhteisön tasolla, oppilaan yksilöllinen tuki, tarvittava hoito ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että teon kohteena olevan osalta

Kiusatun ja kiusanneen oppilaan tukena on ensisijaisesti oma luokanopettaja tai -valvoja. Asiaa käsitellään sen luonteesta riippuen tarvittaessa luokassa tai koko koulu-yhteisössä

- keskustelu kiusatun kanssa, kertominen ja sopiminen toimintatavoista ja kannustaminen yhteistyöhön

- keskustelu kiusaajan kanssa, sopiminen asian etenemisestä
- ilmoittaminen huoltajille
- yhteisen tapaamisen sopiminen
- tuen järjestäminen sekä kiusatulle että kiusaajalle (toinen oppilas, oppilashuollon työntekijä, koulun ulkopuoliset tahot tms.)
- asian käsittely luokassa, sopiminen siitä miten kiusaamista ehkäistään yhdessä
- opetusjärjestelyistä sopiminen tarvittaessa
- tarvittaessa jälkihuolto luokkaan
- tarvittaessa tuki opettajalle palaveriin ja jatkotyöhön

Lievän kiusaamisen tai riidan sovittelussa käytetään monissa Vantaan kouluissa vertaissovittelua (Verso).

- menetelmä keskittyy ratkaisuihin
- varhaista puuttumista ja ennalta ehkäisyä
- toteuttajina sovittelukoulutuksen saaneet oppilaat
- autetaan ristiriidan osapuolia itse löytämään ratkaisu ongelmaansa
- lopuksi solmitaan sopimus
- sopimuksen toteutumista seurataan
- yritetään löytää vaihtoehtoisia ja vapaaehtoisia ratkaisutapoja
- tuloksena myös koulujen toimintahäiriöiden väheneminen
- oppilaiden vuorovaikutustaidot paranevat

Jos riita tai kiusaamistapaus on liian suuri vertaissovitteltavaksi, asia voidaan käsitellä kasvatuskeskustelussa, jossa opettaja

- kuuntelee oppilaan näkemystä asiasta

- ohjaa oppilasta näkemään oman toimintansa epäkohdat ja etsimään uusia toimintatapoja
- kirjaa sovitut asiat
- tiedottaa keskustelusta huoltajalle

Useimmissa vantaalaisissa kouluissa sovelletaan kiusaamistapausten selvittelyssä KiVa-koulu -ohjelman mallia.

- opettaja, ja tilanteen niin vaatiessa oppilas, huoltaja tai oppilahuoltoryhmän jäsen, voi pyytää KiVa-tiimiä ottamaan tapauksenselvittelyyn.
- huoltajat saavat tiedon kaikista tiimin käsiteltävänä olleista omaa lasta koskevista asioista
- KiVa-tiimi konsultoi tarvittaessa oppilahuoltoryhmää ja kutsuu huoltajat palaveriin
- jos KiVa-tiimin käsittely ei tuota tulosta, asia siirtyy oppilahuoltoryhmän ja rehtorin hoidettavaksi.

Rangaistessaan kiusaajia koulu voi käyttää vain lain suomia koulun kurinpito- ja ojentamiskeinoja (perusopetuslaki 36 §). Niitä käytettäessä on huolehdittava siitä, että noudatetaan lain edellyttämiä menettelytapoja joita ovat huoltajille ilmoittamisen lisäksi:

- kuuleminen
- päätöksen perusteleminen
- kirjaaminen
- kirjallista varoitusta annettaessa ja erotettaessa oppilas määräaikaaisesti on toimitettava huoltajalle myös muutoksenhakuohjeet

Kiusaamis-, rikos tai riita-asia voidaan saattaa myös Vantaan kaupungin sovittelutoimistoon hoidettavaksi. Sivistystoimesta on nimetty yhdyshenkilö sovittelutoimistoon.

Jos kiusaamiseen on liittynyt pahoinpitelyä, joka johtaa poliisitutkinnan jälkeen syytteeseen, edellä kirjoitettuihin koulun kurinpitokeinoihin ei voi ryhtyä ja aloitetut kurinpitotoimet on keskeytettävä (perusopetusasetus 18 §).

Vantaalaisissa kouluissa on kirjallinen toimintasuunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulujen on myös dokumentoitava kaikki tilanteet. Mikäli yksittäisen oppilaan asiaa on käsitelty moniammatillisessa oppilas-huoltotyössä väkivaltaan, kiusaamiseen tai häirintään liittyen, asia dokumentoidaan oppilashuollon ohjeiden mukaan.

Yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa

Kun koulussa on ilmennyt kiusaamista, häirintää tai väkivaltaista käyttäytymistä

- oma opettaja tai luokanvalvoja vastaa yhteydenotosta
- yhteyttä otetaan sekä tekijän että kohteen kotiin välittömästi
- tiedottaminen on selkeää ja avointa ja tosiasioihin perustuvaa niin huoltajille kuin oppilaillekin
- tekijän ja kohteen huoltajia voidaan tarvittaessa tavata yhdessä

Yhteistyössä huoltajien kanssa on tavoitteena luottamuksen ja turvallisuuden tunteen vahvistaminen. Sekä oppilaille että huoltajille korostetaan, että minkäänlais-

ta kiusaamista tai häirintää ei koulussa hyväksytä. Huoltajia kannustetaan keskustelemaan lasten kanssa kiusaamisesta ja osaltaan kannustamaan lapsia kertomaan siitä sekä kotona että koulussa.

Yhteistyö viranomaisten kanssa kiusaamis- ja väkivalta-asioissa

Koulun yhteistyötahoja kiusaamis- ja väkivalta-asioissa voivat olla esim. sosiaali- ja terveystoimi, lastensuojelu, lähipoliisi, sivistysviraston turvallisuusasiantuntija, nuorisotoimi, mielenterveyspalvelut ja perheneuvola. Jo kiusaamista ehkäisevässä työssä toimivien yhteistyöverkoston luominen on erittäin tärkeää.

Jos kiusaaminen on johtanut fyysisen koskemattomuuden loukkaukseen, koulun on harkittava, voiko koulu hoitaa asian omin keinoin vai onko syytä kääntyä poliisiviranomaisten puoleen. Alle 15-vuotiaaseen kohdistuva pahoinpitely on aina virallisen syytteen alainen rikos, josta esim. koulun aikuiset tai huoltajat voivat tehdä rikosilmoituksen poliisille. Siksi pahoinpitelystä on varmintä ilmoittaa poliisille.

Lastensuojelulain 40 § säädetään myös, että mm. koulutoimen palveluksessa oleva henkilö, joka on virkaa tai tointa hoitessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- tai yksilökohtaisen suojelun tarpeesta olevasta henkilöstä, on velvollinen viipymättä ilmoittamaan tästä sosiaalilautakunnalle, käytännössä lastensuojeluviranomaisille. Kysymyksessä on ilmoitusvelvollisuus, jota ei voi laiminlyödä.

Sellaisissakin väkivalta- tai kiusaamistapauksissa, jotka on saatettu poliisin tutkittavaksi, alle 15-vuotiaat ohjataan lastensuojelulain nojalla lastensuojelullisten

toimenpiteiden piiriin, ja syyteharkintaan ja oikeuteen voivat joutua vain 15 vuotta täyttäneet rikosoikeudellisesti vastuunalaiset henkilöt.

Suunnitelmasta tiedottaminen ja koulu yhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen ohjeisiin

Väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaamisen suunnitelmista tiedotetaan Vantaalla sekä kaupunkitasoisesti, aluetasolla että koulun tasolla. Kohteena ovat henkilökunta, oppilaat ja huoltajat. Koulussa rehtori on vastuussa perehdyttämisestä ja tiedottamisesta.

Koulun on annettava huoltajille tietoa

koulu yhteisön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Hyvä tiedotus toimii myös turvallisuutta edistävasti ja väkivaltaa ehkäisevästi.

Suunnitelman päivittäminen, toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi

Vantaan kaupunkitasoista turvallisuuskansiota päivitetään ja kehitetään tarpeen mukaan. Tämän pohjalta myös koulut päivittävät omaa koulu kohtaista turvallisuuskansiotaan. Koulut ilmoittavat koulu kohtaisten suunnitelmien päivittämisestä lukuvuosisuunnitelman yhteydessä.

8. Oppilaan arviointi

8.1 Arviointi opintojen aikana

Tukea tarvitsevan oppilaan arviointi

Oppimisvaikeudet tulee ottaa huomioon oppilaan arvioinnissa. Tämä koskee myös oppilaita, joiden vaikeudet ovat lieviä ja joille ei ole tehty erityisen tuen päätöstä. Arvioitaessa tulee käyttää menetelmiä, joiden avulla oppilas kykenee mahdollisimman hyvin osoittamaan osaamisensa. Arviointipalaute auttaa oppilasta tunnistamaan omat kehittymistarpeensa.

Erityistä tukea saavan oppilaan arvioinnin periaatteet määritellään henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS).

Jos oppilas opiskelee oppiaineen yleisen oppimäärän mukaisesti, oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleisen oppimäärän tavoitteisiin ja kuvauksiin oppilaan hyvästä osaamisesta.

Jos erityisen tuen päätöksessä päätetään, oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan yhdessä tai useammassa oppiaineessa, arvioidaan oppilaan suorituksia henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa määriteltyihin hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuen. Silloin oppilaan osaa-

mista ei arvioida suhteessa opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin hyvän osaamisen kuvauksiin. Yksilöllistettyjen oppimäärien mukaisesti opiskelluissa oppiaineissa voidaan käyttää sanallista arviota kaikilla vuosiluokilla.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan arviointi perustuu perusopetuksen yleisiin oppimääriin tai yksilöllistettyihin oppimääriin, sen mukaan mitä oppilaan erityistä tukea koskevassa päätöksessä on päätetty.

Oppilaan, jonka opetus on järjestetty toiminta-alueittain, arviointi perustuu oppilaan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin. Oppilaan arviointi kohdistuu edistymiseen toiminta-alueittain. Arvioitavia toiminta-alueita ovat motoriikka, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot. Arvioinnin tulee perustua oppilaan kasvamis- ja oppimisprosessiin, sen lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Oppimista arvioitaessa tulee ottaa huomioon oppilaan vamman tai sairauden aiheuttamat esteet oppimiselle.

Vantaalla oppilaan arviointi toteutetaan vuosittain annettavan kaupungin tason ohjeistuksen mukaan. Arviointi perustuu asetettuihin tavoitteisiin, joihin löytyy ohjeet valtakunnallisista Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä Vantaan kaupunki- ja koulukohtaisista opetussuunnitelmista. Näiden pohjalta laaditaan oppilaskohtaiset tavoitteet ja sisällöt. Arviointi on Vantaalla yksi oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin tukimuoto.

[Yleisen oppimäärän mukaan opiskelevan oppilaan arviointi yleisen, tehostetun ja erityisen tuen aikana](#)

Oppilaan opiskellessa yleisen oppimäärän tavoitteiden ja sisältöjen mukaisesti hänen oppimisen tavoitteitaan, sisältöjään ja opiskeluaikatauluaan voidaan eriyttää. Tavoitteiden ja sisältöjen eriyttäminen lähtee siitä, ettei kaikkien oppilaiden tarvitse saavuttaa samoja tavoitteita ja hallita samalla tavoin oppimäärän sisältöjä. Yksittäisen oppilaan

tavoitteet ja sisällöt voivat poiketa hyvän osaamisen kuvauksesta jääden sen alle tai yltää kuvauksen yläpuolelle.

Oppilaan oppimisvaikeudet, vähitellen kehittyvä suomen kielen taito tai muut hänen oppimisessaan ja koulunkäynnissään esiintyvät tarpeet otetaan huomioon hänen opintojaan suunniteltaessa. On mahdollista esimerkiksi karsia sisältöjä ja laskea tavoitteita oppilaan edellytykset huomioiden ja ottaa tämä huomioon arvioinnissa ilman, että oppimäärää yksilöllistetään. Myös oppilaan lahjakkuus ja jo opitut taidot huomioidaan hänen tavoitteitaan ja sisältöjään määriteltäessä, esimerkiksi nostamalla oppimäärän tavoitetasoa. Oleellista tavoitteiden ja sisältöjen oppilaskohtaisessa suunnittelussa on oppimäärän omaksumiseen käytettävän ajan määrittely. Oppilaan opiskelu-aikataulua voi säädellä joko hidastaen tai nopeuttaen hänen opiskelutahtiaan.

Kun oppilaan tavoitteita ja sisältöjä eriytetään ja etenkin jos tavoitteet poikkeavat selkeästi hyvän osaamisen tasosta, on suositeltavaa, että ne kirjataan oppilaan oppimissuunnitelmaan myös yleisen tuen aikana. Oppimissuunnitelmaan kirjataan myös arvioinnin periaatteet ja tavat, joilla oppilas voi näyttää osaamisensa.

Oman opinto-ohjelman mukaan eteneminen

Joidenkin oppilaiden oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin kannalta on hyödyllistä edetä opinnoissaan vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijaan oman opinto-ohjelman mukaisesti. Tämä antaa joustoa lukuvuositaiselle oppimäärien suorittamiselle, sillä lukuvuoden aikana hyväksytysti suoritettut opinnot pysyvät voimassa oppilaan siirty-

essä seuraavalle vuosiluokalle. Oppilas voi edetä seuraavalle vuosiluokalle, vaikkei ole suorittanut kaikkia meneillään olevan vuosiluokan tavoitteita ja sisältöjä. Oma opinto-ohjelma antaa mahdollisuuden tavallista ripeämpään ja laajempaan opiskeluun esimerkiksi lahjakkaalle oppilaalle. Oman opinto-ohjelman mukaisesti opiskelevalle oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, johon kirjataan hänen opinto-ohjelmansa ja hänen arviointinsa toteuttamisen periaatteet. Oppimissuunnitelman avulla seurataan oppilaan edistymistä opinnoissaan. Koulu voi päättää, että kaikki koulun oppilaat opiskelevat oman opinto-ohjelmansa mukaisesti.

Arviointi on prosessi, joka alkaa oppilaan lähtötilanteen arvioinnista. Tässä oppilaan kokonaistilanteen arvioinnissa käytetään monipuolisia arviointimenetelmiä ja -välineitä. Opettajat käyttävät arvioinnissa apunaan tarvittaessa muita asiantuntijoita, kuten koulupsykologia tai oman äidinkielen opettajaa. Lähtötilanteen arvion perusteella oppilaalle laaditaan yleistä oppimäärää noudattavat tavoitteet ja sisällöt, jotka kirjataan tarpeen tullen oppilaan oppimissuunnitelmaan. Pedagoginen arvio toimii tehostetun tuen alkaessa lähtötilanteen arvioina.

Jatkuvan arvioinnin perusteella tehdään oppimisympäristössä tarvittavia muutoksia ja muutetaan tarpeen tullen oppilaan tavoitteita, sisältöjä ja tuen järjestämistä. Opintojen aikaisen arvioinnin tulee olla oppilaan kannalta ennen kaikkea kannustavaa sekä oppimista ja koulunkäyntiä ohjaavaa. Oppilaan ja huoltajan tulee saada riittävästi ja kattavasti tietoa oppilaan edistymisestä opinnoissaan. Pelkästään opin-

noissa menestyminen ei arviointitietona riitä, vaan yhtä tärkeää on kuvata oppilaan oppimisen, kasvun ja koulunkäynnin kokonaistilannetta. Esimerkiksi oppilaan henkilökohtaiset oppimistyyli, opiskelutekniikat ja oppimisstrategiat tulee huomioida arvioinnissa. Oppilasta itseään kuullaan arviointitilanteissa ja häntä tuetaan itsearviointin taidoissa. Oppilas osallistuu opintojensa suunnitteluun sekä edistymisensä seurantaan yhtäläillä kuin suoriutumisensa arviointiin.

Tavoitteiden, sisältöjen ja arvioinnin eriyttäminen edellyttää opettajien yhteistä linjaamista arvioinnin periaatteista. Opettajien on yhdessä päätettävä mm., miten karsitut tavoitteet ja sisällöt vaikuttavat arvosanan määräytymiseen. On myös linjattava, kuinka laajasti tavoitteita ja sisältöjä voi karsia yleisen oppimäärän sisällä ja milloin on kysymyksessä yksilöllistetyt tavoitteet. Kun oppilaan suoriutuminen on selkeästi alle hyvän osaamisen kuvauksen, arvioinnin

ohjenuorana toimii päättöarvioinnin kriteeri: ”Oppilas saa arvosanan välttävä 5, mikäli hän hallitsee oppimäärän jossain määrin”. Mikäli oppilas ei yllä yleisen oppimäärän tavoitteisiin edes jossain määrin, voidaan harvita oppimäärän yksilöllistämistä.

Yksilöllistetyn oppimäärän mukaan opiskelevan oppilaan arviointia

Yksilöllistetty oppimäärä edellyttää, että oppilaille laaditaan oppimäärästä oma opetussuunnitelma ja arvioinnin kriteerit henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan, HOJKS:iin (5.1.4). Tällöin oppilas opiskelee henkilökohtaisten tavoitteidensa ja sisältöjensä mukaisesti ja hänen arviointinsa perustuu täysin niihin. Yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti opiskelevan oppilaan etenemistä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti. Tämä mahdollistaa oppilaan siirtymisen opiskelemaan yleisen oppimäärän mukaisesti heti, kun se on tarkoituksenmukaista.

8.2 Päättöarviointi

Arvioinnin tehtävä

Päättöarvioinnin tehtävänä on määritellä, miten hyvin oppilas on opiskelun päättyessä saavuttanut perusopetuksen oppimäärän tavoitteet eri oppiaineissa.

Arvioinnin periaatteet

Päättöarvioinnin tulee olla valtakunnallisesti vertailukelpoista ja kohdella oppilaita tasavertaisesti. Päättöarvosanan tulee kussakin yhteisessä oppiaineessa perustua oppilaan osaamiseen perusopetuksen päättövaiheessa vuosiluokilla 8–9. Päättöarviointia varten on laadittu perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit kaikkiin yhteisiin oppiaineisiin. Oppilaan

osaaminen arvioidaan perusopetuksen päättöarvioinnin kriteereiden pohjalta, monipuoliseen näyttöön perustuen.

Jos yhteisen oppiaineen opiskelu päättyy ennen perusopetuksen päättövaihetta, oppilaan osaaminen arvioidaan kyseiseen oppiaineeseen laadittujen perusopetuksen päättöarvioinnin kriteereiden mukaan.

Päättöarvioinnin kriteerit määrittelevät tietojen ja taitotason arvosanalle kahdeksan (8). Päättöarvioinnin kriteerit on laadittu siten, että oppilas saa arvosanan kahdeksan (8), mikäli hän osoittaa keskimäärin oppiaineen kriteereiden edellyttämää osaamista. Joidenkin kriteerien saa-

vuttamatta jäämisen voi kompensoida muiden kriteerien tason ylittäminen.

Oppilas on saavuttanut perusopetuksessa vaadittavat tiedot ja taidot välttävästi (5), mikäli hän pystyy osoittamaan jossakin määrin kriteerien edellyttämää osaamista.

Päätösarvioinnissa työskentelyn arviointi sisältyy oppiaineen arvosanaan.

Jos erityisen tuen päätöksessä on päätetty, että oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, arvioidaan oppilaan suorituksia henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa määriteltyihin hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuen. Silloin oppilaan osaamista ei arvioida suhteessa opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin päätösarvioinnin kriteereihin.

Oppilaan, jonka opetus on järjestetty toiminta-alueittain, päätösarviointi perustuu oppilaan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin.

8.3 Todistukset

Oppilaan todistukset ovat julkisia asiakirjoja. Jos niissä on oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia koskevia tietoja, todistus on näiltä osin salassa pidettävä, ja se voidaan antaa vain oppilaalle ja hänen huoltajalleen.

Perusopetuksen aikana käytettävät todistukset

Perusopetuksen aikana käytettävät todistukset ovat:

1. Lukuvuositodistus
2. Välitodistus
3. Erotodistus

Oppilaalle tulee antaa lukuvuositodistus lukuvuoden päättyessä. Lukuvuoden aikana voidaan lisäksi antaa välitodistuksia. Jakso-opetusta noudatettaessa jakson päättyessä annettava jaksotodistus voi toimia välitodistuksena. Lukuvuoden aikana annetut jaksotodistukset voivat yhdessä muodostaa lukuvuositodistuksen.

Erotodistus annetaan oppilaalle, joka vaihtaa toiseen kouluun tai eroaa perusopetuksesta tai ei ole saanut oppivelvollisuutta suoritetuksi oppivelvollisuutensa aikana. Erotodistuksen liitteenä tulee olla koulussa noudatettu tuntijaako sekä selvitys opetuksen mahdollisista painotuksista. Erotodistukseen ei merkitä käyttäytymisen arviota. Erillistä erotodistusta ei tarvitse antaa, jos oppilas siirtyy saman opetuksen järjestäjän ylläpitämään toiseen kouluun.

Todistuksiin merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun ja oppilaan nimi, oppilaan henkilötunnus, todistuksen antamispäivä, allekirjoitus, arvio oppilaan käyttäytymisestä sekä oppilaan opinto-ohjelma ja arvio siitä, miten oppilas on saavuttanut tavoitteet. Jos työskentely arvioidaan erikseen, merkitään sen arvio todistukseen. Lukuvuositodistukseen merkitään myös tieto luokalta siirtymisestä sekä mahdollisesta luokalle jättämisestä. Numeroarvostelua käytettäessä todistukseen merkitään perusopetusasetuksen 10. §:n mukainen arviointiasteikko. Todistuksissa tulee olla merkintä, että ne ovat Opetushallituksen 16.1.2004 hyväksymien opetussuunnitelman perusteiden mukaisia. Opetuksen järjestäjä päättää todistusten ulkoasusta.

Jos oppilas saa oman uskonnon opetusta, hänen saamansa arvio merkitään todistukseen, mikäli kyseinen opetus on perusopetuksen järjestäjän antamaa. Uskonnollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta mahdollisesti saatua arvosanaa ei merkitä todistukseen.

Jos oppilaan oppitunneista lukuvuoden aikana vähintään puolet on opetettu muulla kuin koulun opetuskielellä, tulee todistuksessa mainita opetuksessa käytetty kieli ja sillä opetetut oppiaineet.

Jos erityisen tuen päätöksessä on päätetty, että oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana sekä sanallinen arvio tähdellä (*). Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt (*) oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan.

Perusopetuksen päättötodistus

Päättötodistus annetaan perusopetuksen päättyessä oppilaalle, jonka suoritukset kaikissa numeroin arvosteltavissa aineissa ovat vähintään välttäviä.

Päättötodistukseen merkitään samat tiedot kuin perusopetuksen aikana käytettäviin todistuksiin seuraavin poikkeuksin: Päättötodistukseen merkitään oppilaan koko nimi ja henkilötunnus, rehtorin allekirjoitus, yhteisten oppiaineiden ja numeroin arvosteltavien valinnaisten aineiden arviointi sanoin (välttävä–erinomainen) ja numeroin (5–10). Oppiaineista, joissa on useampia oppimääriä (äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen ja vieraat kielet, uskonto) merkitään suoritettu oppimäärä. Taito- ja taideaineista todistukseen merkitään oppilaan opiskelemien oppiaineiden laajuus vuosiviikkotunteina. Taito- ja taideaineista opintojen laajuus merkitään viidenneltä vuosiluokalta alkaen. Päättötodistukseen tulee maininta siitä, että oppilaan opinto-ohjelmaan on kuulunut oppilaanohjausta ja työelämään tutustumista. Arviota oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä ei merkitä päättötodistukseen.

Kaikki yhteisiin oppiaineisiin liittyvät valinnaiset aineet merkitään päättötodistukseen välittömästi kyseisen oppiaineen alle. Numeroin arvosteltavista valinnaisista aineista merkitään nimi, vuosiviikkotuntimäärä ja annettu arvosana. Sanallisesti arvioitavan valinnaisen aineen nimen kohdalle tulee merkintä ”valinnaiset opinnot”, sen jälkeen kaikkien kyseiseen yhteiseen aineeseen liittyvien sanallisesti arvioitavien aineiden yhteenlaskettu vuosiviikkotuntimäärä sekä merkintä ”hyväksytty”.

Ne valinnaisena opiskeltavat vieraat kielet ja muut valinnaiset aineet, jotka eivät liity mihinkään yhteiseen oppiaineeseen merkitään päättötodistukseen otsikon ”muut valinnaiset aineet” alle. Aineesta mainitaan nimi, vuosiviikkotuntimäärä, mahdollinen oppimäärä sekä arvio joko numeroin tai merkinnällä ”hyväksytty”.

Mikäli oppilas vaihtaa valinnaisen aineen toiseen, päättötodistukseen merkitään molempien valinnaisaineiden nimet ja opiskellut vuosiviikkotuntimäärät. Kesken jääneen valinnaisaineen

kohdalla tulee merkintä ”osallistunut”. Uudesta valinnaisaineesta tulee todistukseen joko numeroarvosana tai merkintä ”hyväksytty” vuosiviikkotuntimäärästä riippuen.

Mikäli oppilaan huoltaja pyytää kirjallisesti, ettei oppilaan päättötodistukseen merkitä numeroarvosanaa valinnaisena aineena opiskeltavasta kielestä, arvosana jätetään pois ja todistukseen tulee merkintä ”hyväksytty”. Toista kotimaista kieltä opetetaan kuitenkin yhteisenä oppiaineena ja se arvostellaan numeroin.

Päättötodistukseen voi kuulua liitteitä, esimerkiksi arvio oppilaan käyttäytymisestä ja työskentelystä sekä sanallinen liite alle kaksi vuosiviikkotuntia käsittävistä valinnaisista aineista. Jokaisesta liitteestä tulee ilmetä oppilaan tunnistetiedot. Päättötodistuksen liitteistä ei tule mainintaa päättötodistukseen.

Jos oppilas saa oman uskonnon opetusta, hänen saamansa arvio merkitään päättötodistukseen, mikäli kyseinen opetus on perusopetuksen järjestäjän antamaa. Uskonnollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta mahdollisesti saatua arvosanaa ei merkitä päättötodistukseen.

Päättötodistukseen tulee merkitä oppiaineen opetuksessa käytetty kieli, mikäli jonkin oppiaineen perusopetuksen oppitunneista on päätösvaiheessa opetettu vähintään puolet muulla kuin koulun opetuskielellä.

Jos oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, myös päätösarviointi voi näissä aineissa olla sanallinen. Päättötodistuksessa voidaan käyttää näissä oppiaineissa myös numeroarvostelua. Sekä numeroarvosana että sanallinen arvio varustetaan tähdellä (*). Todistuksen lisätietoja-kohtaan tulee merkintä siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt (*) oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan. Oppilaan, jonka opetus on järjestetty toiminta-alueittain, päätösarviointi on sanallinen.

Yhdeksännen luokan oppilaalle tulee antaa tarvittaessa jatko-opintoihin pyrkimistä varten välitodistus, jossa oppilaan osaaminen arvioidaan samoin perustein kuin päättötodistuksessa.

Julkaisija	Vantaan kaupunki
Toimitus	Opetuspäällikkö Eero Väätäinen Opetustoimen suunnittelija Hanna-Mari Sarlin Opetustoimen suunnittelija Ulla Nurmi Johtava koulupsykologi Tuija Harakka
Kannen kuva	Tiina Kujala
Taitto	Susanna Iivanainen
Paino	AS Spin Press 2011

Vantaa

Vantaan kaupunki
Sivistystoimi
2011
Asematie 6 A
01300 Vantaa